

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
GEORGIAN TECHNICAL UNIVERSITY
ГРУЗИНСКИЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

გ ა ნ ა თ ლ ე ბ ა
Г А Н А Т Л Е Б А
G A N A T L E B A

**ყოველკვარტალური კომპიუტერული და
კომუნიკაციური სამეცნიერო ჟურნალი**

3(19)
2017

გ ა ნ ა თ ლ ე ბ ა

ჟურნალი გამოდის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სარედაქციო-საგამომცემლო
საბჭოს 2010 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით (ოქმი №7)

№3 (19), 2017 წელი

რედაქტორი — **ბორის იმნაძე**, სტუ პროფესორი, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის
აკადემიკოსი

რედაქტორის მოადგილე — **თემურ ჯაგოდნიშვილი**, სტუ პროფესორი, საქართველოს განათლების
მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

ს ა რ ე დ ა კ ტ ი ა

ხახუტაშვილი ელისაბედ — ასოცირებული პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ცინცაძე ალექსანდრე — პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ჩაჩხიანი ზურაბ — პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

გოცირიძე დავით — ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ პროფესორი, საქართველოს განათლების
მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

დარსაველიძე გიორგი — პროფესორი, სოხუმის ი. ვეკუას სახელობის ფიზიკა-ტექნიკური ინსტიტუტი

კვეციტაძე გიორგი — პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი,

რამიშვილი კონსტანტინე — პროფესორი, თელავის ი. გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

ჭანუყვაძე ილია — ასოცირებული პროფესორი, საქართველოს სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი

ბაკოშვილი იმტვანი — პროფესორი, უნგრეთის სეგედის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ბედალოვი ჩინგიზ — პროფესორი, აზერბაიჯანის ენების უნივერსიტეტი

ბრილი რობერტ დენმარი — პროფესორი, დამოუკიდებელი მეცნიერი, ინგლისი

ლასოვსა კაუდია — რომი 3 უნივერსიტეტის პროფესორი, იტალია

მაიერი დანიელი — პროფესორი, ლონდონის ლინკოლნის უნივერსიტეტი, ინგლისი

რუნგე ტეტრა — ენის უნივერსიტეტის პროფესორი, გერმანია

ხაიაში ერიკო — პროფესორი, გიფუს უნივერსიტეტი, იაპონია

ხუბუნი გიორგი — მოსკოვის ლინგვისტური უნივერსიტეტის პროფესორი, რუსეთის მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსი

რედაქცია: **ბორის იმნაძე**, თემურ ჯაგოდნიშვილი

გარეკანის დიზაინის ავტორი: **ნინო იმნაძე**, ელზა წითლანაძე

კორექტორები:

ტექნიკური რედაქტორი: **ასმათ ფიფია**

მ. გელაშვილი, **ლ. რუხაძე**

მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას 77, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ტელ.: (032) 236 57 07

web-გვერდი: <http://newsletters.gtu.ge>

ელ-ფოსტა: ganatleba2000@rambler.ru

ფასი სახელმწიფოებო, ტირაჟი 500

ISSN 2346-8300

GANATLEBA

International Science-Pedagogical Journal is published according with the decision of
Editorial-Publishing Board of 19 December 2010 (act №7)

№3 (19), 2017

EDITOR — **Imnadze Boris**, GTU professor, Academician of Georgian Educational Sciences

DEPUTY EDITOR — **Jagodnishvili Temur**, GTU professor, Academician of Georgian Educational Sciences

---

EDITORIAL BOARD:

Khakhutashvili Elisabed – associate professor, Georgian Technical University

Tsintsadze Aleksandre – professor, Georgian Technical University

Chachkhiani Zura – professor, Georgian Technical University

Gotsiridze Davit – Ivane Javakhishvili Tbilisi State University professor, Academician of Georgian Educational Sciences

Darsavelidze Giorgi – professor, Ilia Vekua Sokhumi Physics-Technical Institute

Kvesitadze Giorgi – Professor, President of Georgian Scientific Academy

Ramishvili Konstantine – professor, Iakob Gogebashvili Telavi State University, Academician of Georgian Educational Sciences

Chanukvadze Iliia – professor, Georgian State Medical University Associate

Bakosh Ishtvan – professor, Hungary Szeged State University

Bedalov Chingiz – professor, Azerbaijan Languages University

Brill Robert Denmar – professor, Independent scholar, England

Lasovsa Kaudia – Rome 3 Universities professor, Italy

Maiyer-Dinkgraf Daniel – Professor, University of Lincoln, England.

Roong Tetra – Jena University professor, Germany

Hayashi Eriko – Professor, University of Gifu, Japan

Khukhuni Giorgi – Moscow Linguistic University professor, Academician of Russian Scientific Academy

---

Editor office: **Imnadze Boris**, **Jagodnishvili Temur**

Design: Elen Tsitlanadze, Nino imnadze

Technical editor: Asmat Pipia

Roof-readier: **M. Gelashvili**
L. Rukhadze

Adress: 0175, Tbilisi, str. Kostava 77, GTU

TEL.: (032) 236 57 07

web-said's adress: <http://newsletters.gtu.ge>

e-mail: ganatleba2000@rambler.ru

ISSN 2346-8300

შინააზრო

პედაგოგიკა

ქალე მუსტაფაევა

Лидер педагогической науки 11

ნაიბა ხიალოვა, გეზალ ამიროვა

Роль дидактической игры в развитии школьника.....17

ფილოლოგია

ივანე ჯაგოდნიშვილი

თანამედროვე ჰუმანიტარული ცოდნის არსი და მედიარიტორიკა..... 22

ცისანა გიგაური, ნინო გილაური

Отражение общечеловеческих идеалов в литературном наследии Льва Толстого..... 28

მურმან თავდიშვილი

ერთი უზუსტური მოვლენა და მისი სამეტყველო კულტურა 40

ქეთევან თავდიშვილი

„შემოდგომის აზნაურის“ ტიპისა და ტერმინის გაგებისათვის..... 39

ქუჩნალისტიკა

ნინო შოშიტაშვილი

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების დღის წესრიგის განმაპირობებელი ფაქტორები 45

სოციალური მეცნიერებები

ლია მეტრეველი

სოციალური მხარდაჭერის გავლენა ოჯახურ ძალადობაზე.....51

გიორგი ჩაჩანიძე

ღირებულების გაუფასურება და პრევენცია 57

პაატა შამუგია

საქართველოს კონფლიქტები და მათი წარმოშობის ისტორიული ასპექტები 62

მარიამ ლაგვილავა

კონფორმულობა..... 69

ლინგვისტიკა

აგაკიშიევ ალიგეიდარ იუნის ოგლუ

Из истории функциональной лингвистики..... 76

თამარ მეზუკე

ტექსტის საზღვრებზე..... 81

ფსიქოლოგია

როზა გაფრინდაშვილი

ლატერალური (დივერგენტული) აზროვნების ფსიქოლოგია ტრადიციული განათლების სისტემის წინააღმდეგ 87

ქეთი თელია

ინტელექტი - ყველაზე გაყიდვადი პროდუქტი..... 91

ეკონომიკა

გიორგი კიკალეიშვილი

მენეჯმენტი - მართვის შემადგენელი ეკონომიკური კატეგორია 97

მეთოდოლოგია

ელისაბედ ხახუტაშვილი

ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა 102

მედიცინა

მზია წულუკიძე, დავით გამეზარდაშვილი

XXI საუკუნე – ცოდნისა და ტექნოლოგიების სინთეზი უსაფრთხო კვების სფეროში 107

მზია წულუკიძე, დავით გამეზარდაშვილი

გერონტოლოგიური კვება..... 112

აკატიქატიქა

ნინო იმნაძე, გიორგი კვიციანიშვილი

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის დაცვის და მისი მიმდებარე ტერიტორიის არქიტექტურული განვითარების თავისებურების კვლევა იყალთოს აკადემიის მაგალითზე..... 115

ვანდა მუჯირი

თანამედროვე მიდგომები საკულტო არქიტექტურაში - ახალი მეჩეთი ქალაქ დოჰაში 121

ვანდა მუჯირი

ისლამური ხელოვნების მუზეუმი დოჰაში 125

მაია დავითაია, ირინა ზარიძე

კერამიკა, როგორც არქიტექტურული სივრცის მხატვრული ორგანიზების საშუალება 129

ინფორმაცია

თამარ ნიკოლაიშვილი, ნინო ჩაბაკური

პროფესორ ბორის იმნაძის ხსოვნის საღამო 135

CONTENTS

PEDAGOGICS

<i>Jale Mustafaeva</i> Leader of Pedagogical Science	11
<i>Naiba Khailova, Gezal Amirova</i> The role of didactic game in pupil development.....	17

PHILOLOGY

<i>Ivane Jagodnishvili</i> Essence of humanitarian knowledge and mediarhetoric	22
<i>Tsisana Gigauri, Nino Gilauri</i> Reflection of universal ideals in the literary heritage by Leo Tolstoy	28
<i>Murman Tavdishvili</i> One culture-logical aspect of the oldest Georgian words	40
<i>Ketevan Tavdishvili</i> For understanding the term and type of “The Autumn Nobleman”	39

JOURNALIZM

<i>Nino Shoshitashvili</i> Factors that Determine Mass-Information Agenda.....	45
---	----

SOCIAL SCIENSIES

<i>Lia Metreveli</i> The Impact of Social Support on Family Violence.....	51
<i>Giorgi Chachanidze</i> Impairment and prevention of cost	57

Paata Shamugia
Ethnic conflicts of Georgia and historical aspects of their origin 62

Mariam Lagvilava
Conformism 69

LINGUISTICS

Agakishiev Aligeidar Iunis Oglu
From the history of functional linguistics 76

Tamar Mebuke
On text borders 81

PSYCHOLOGY

Roza Gaprindashvili
Psychology of “lateral” and “divergent” thinking against the traditional education system..... 87

Keti Telia
Intelligence - the best-selling product 91

ECONOMICS

George Kikaleishvili
Management - the constituent economic category of management 97

METHODOLOGY

Elisabed Khakhutashvili
Architecture of Quality Management System 102

MEDICAL SCIENCE

- Mzia Tsulukidze, David Gamezardashvili*
XXI century - synthesis of knowledge and technologies in the field of safely feed.....107
- Mzia Tsulukidze, David Gamezardashvili*
Gerontological food..... 112

ARCHITECTURE

- Nino Imnadze, Giorgi Kvitsinashvili*
Research the features of protection cultural heritage and develop architecture of the surround territory on the example of Ikalto academy 115
- Vanda Mujiri*
Modern Approach to the Cult Architecture - New Mosque in the City of Doha 121
- Vanda Mujiri*
Museum of Islamic Culture in the city of Doha 125
- Maia Davitaia, Irina Zaridze*
Ceramics as a tool for artistic organizing of architectural space.....129

INFORMATION

- Tamar Nikolaishvili, Nino Chabakauri*
Professor Boris Imnadze Memorial evening..... 135

Лидер педагогической науки

Жале Мустафаева
доцент кафедры педагогики
Азербайджанского Университета Языков

Резюме. В статье освещается жизненный и творческий путь видного азербайджанского педагога, доктора педагогических наук, профессора, академика Международной Академии Педагогических Наук Рафиги Шахгюль гызы Мустафаевой. Учитель, ученый, замечательный педагог, заботливая мать, воспитавшая двух ученых, друг и наставник молодых соискателей – Рафига ханум внесла ценный вклад в педагогику Азербайджана. Она – автор 26 учебников и учебных пособий, более 150 статей и тезисов на азербайджанском языке и 6 – на русском.

Ключевые слова: *Р.Мустафаева, видный ученый, диссертация, академик*

Она – Лидер. В семье, школе, университете, науке, жизни. Удивительная женщина потрясающей красоты, тонкой души и доброго сердца. Рафига ханум Мустафаева, видный ученый, профессор, академик, мать, бабушка, и уже прабабушка – любимая всеми, кто близко с ней знаком.

Вот строки о ней: «Первая на Южном Кавказе и вторая на мусульманском Востоке женщина – доктор педагогических наук родилась в Балаханы. Это ныне здравствующая Рафига Шахгюль Мустафаева (Майбылова)» (m.ru.sputnik.az/life/).

Рафига ханум родилась 21 июня 1936 года. Окончив среднюю школу № 204, в 1954 году поступила в Азербайджанский Государственный Университет, на факультет филологии. Успешно получив диплом АГУ в 1959 году уже с двумя малолетними дочерьми (что уже можно считать подвигом), стала работать в средней школе пос. Бинагади и в течение 10 лет преподавала Азербайджанский язык и литературу в школах № 100, 182 и 240. За десять лет работы в 182 школе 10 ее учеников получили золотую, а один – серебряную медаль.

В 1970-1972 годах Р. Ш. Мустафаева училась в очной аспирантуре Азербайджанского НИИПН, в 1974 году успешно защитила диссертацию по методике преподавания литературы.

За пять лет работы в НИИПН Рафига ханум – младший, а затем и старший научный сотрудник института, часто посещала средние школы, изучала и обобщала работу передовых

учителей, и на основе собранного материала напечатала десятки методических пособий, журнальных и газетных статей. Особенно часто она посещала школу № 182, проводила открытые уроки, помогала советами бывшим коллегам, оказывала методическую помощь родному коллективу.

В одной из статей Рафига ханум вспоминает те годы: «Все, чего достигла, я обязана 182 школе, моим ученикам... Настоящим университетом для меня стала эта школа, где я каждый день оставалась с глазу на глаз с 30 учениками, без чьей-либо подсказки, помощи. За пять лет, проведенные там, я, наверное, приобрела 15-летнее университетское образование. Любимые ученики вдохновили меня к приобретению все больших знаний, самообразованию».

Р.Мустафаева организовывала в любимой школе встречи учеников с известнейшими писателями, поэтами и прозаиками, такими, как Сулейман Рустем, Мирза Ибрагимов, Мир Джалал, Осман Сарывелли, Сохраб Тахир, Медине Гюльгюн, Балаш Азероглу, Тофиг Эфендиев, Неби Хезри, Бахтияр Вагабзаде, Фирудин Гусейнов, Нуреддин Бабаев, Октай Рза, Агаджавад Ализаде, Джабир Новруз и др.

В 1979 году Рафига ханум на конкурсной основе была избрана на должность старшего преподавателя, а позднее – доцента кафедры педагогики Азербайджанского Центрального Института Усовершенствования Учителей. И здесь ее лекции отличались высоким методическим уровнем, новизной духа и мастерским использованием межпредметной связи.

В 1985 году Р.Мустафаева была избрана заведующей кафедрой педагогики института и проработала там до 2006 года. Проявляя завидный организационный и преподавательский талант, она параллельно продолжала научные изыскания, результатом которых стала защита в 1987 году докторской диссертации в Специализированном Совете Защиты Тбилисского Государственного Университета. Восторженные отзывы известнейших ученых (профессоров А.С.Ефимова, С.А.Демьянчука, А.А.Ализаде), рецензии официальных оппонентов (профессора В.В.Макаева, академика Г.Н.Волкова, профессора Ю.Р.Талыбова), а также академиков И.О.Обидова, Г.М.Ахмедова, З.И.Васильевой стали достойной оценкой научного труда Рафиги ханум.

В 1990 году Р.Ш.Мустафаевой было присуждено ученое звание профессор. Она стала первой женщиной – педагогом, получившим это звание в Азербайджане. А в 2002 году Р.Мустафаева стала академиком – действительным членом Международной Академии Педагогических Наук.

Многогранна деятельность Р.Мустафаевой и за пределами родного Азербайджана. Она неоднократно выступала с докладами в Москве, Санкт-Петербурге, Тбилиси, Ульяновске и др. городах бывшего Союза, ездила с группой азербайджанских ученых на семинар в Турцию, организовывала конференции в районах республики, где ее и сейчас ждут и встречают многочисленные ученики, студенты и просто знакомые, очарованные умом, интеллектом и талантом замечательного лектора.

Наряду с научной и педагогической деятельностью, Р.Мустафаева занималась и

публицистикой. Ее статьи, очерки и рассказы объемом в 30 п.л. публиковались в республиканской прессе, а некоторые из них были удостоены почетных наград Союза Журналистов Азербайджана.

Вела учебные передачи на республиканском телевидении. Была гостьей и выступала на 10 телевизионных передачах различных каналов.

За достижения в области просвещения академик Р.Ш.Мустафаева награждена орденом Трудового Красного Знамени (9 августа 1971 года) и двумя медалями, а также многочисленными Почетными Грамотами.

В 1992 году она была удостоена почетного звания Заслуженный учитель республики.

Рафига ханум – мать ученых – педагогов. Обе дочери пошли по ее стопам, стали докторами философии по педагогике, доцентами.

Под научным руководством Р.Ш.Мустафаевой кандидатские диссертации защитили 14 соискателей: Зейналова А.И.(«Пути изучения материалов азербайджанской литературы в школах с обучением на русском языке». Баку,1992), Исмаилов Г.И. («Роль внеклассных мероприятий в ориентировании школьников в сельскохозяйственные профессии». Баку, 1994), Талыбова Х.А («Воспитание младших школьников в духе гуманизма и доброжелательности». Баку, 1998), Тагиева С.С. («Пути организации педагогической практики в вузах». Баку, 2001), Аллахвердиева Ф.М. («Совместная работа школы и родителей по нравственному воспитанию младших школьников». Баку, 2004), Керимова З.М. («Патриотическое воспитание старших школьников посредством материалов краеведения». Баку, 2004) и др.

Рафига ханум выступила оппонентом на защите двенадцати кандидатских и пяти докторских диссертаций, написала рецензии на авторефераты четырнадцати кандидатских и семи докторских исследований (в том числе, на докторскую диссертацию А.С.Демьянчука (Москва, 1992 г.) и кандидатские диссертации Ш.Абдуллаевой (Душанбе, 1990, и Т.Е. Колупаевой (Киев, 1991).

Рассказывая о педагогическом наследии Р.Мустафаевой, следует перечислить труды академика и оценить ее вклад в развитие данной науки.

УЧЕБНИКИ И УЧЕБНЫЕ ПОСОБИЯ:

1. Преподавание литературы в средней школе, I часть. Баку, 1976
2. Преподавание литературы в средней школе, II часть. Баку, 1976
3. Изучение образа вождя на уроках литературы. Баку, 1976
4. Вопросы обучения школьников жизни, деятельности и теоретическому наследию великого вождя. Баку, 1980
5. Из опыта воспитания в школьниках активной жизненной позиции и нравственных качеств. Баку,1981
6. Изучение образа вождя на уроках литературы. Баку, 1983
7. Воспитание школьников в общеобразовательных школах. Баку, 1984

8. Содержание и формы работы по повышению профессионального уровня педагогов в деле воспитания школьников. Баку, 1985
9. Хрестоматия по литературе для 1X класса. Баку, 1985
10. Обучение школьников политическим материалам. Баку, 1987
11. Роль программ, учебников и педагога в воспитании нового гражданина. Баку, 1992
12. А.Ш.Гашимов. Библиографический справочник. Баку, 1994
13. Учет национальных особенностей в процессе преподавания. Баку, 1994.
14. Страницы одной жизни. Баку, 1995
15. Педагогика. Баку, 1995
16. Дарящие свет. Баку, 2006
17. Сборник трудов, напечатанных за последние 20 лет. Баку, 2011
18. Некоторые вопросы воспитания студентов вузов. Баку, 2011
19. Учебный материал для 5-11 классов вечерних и заочных общеобразовательных школ. Баку, 1973.
20. Учебные программы для специальных школ. Баку, 1974
21. Программа по литературе для 5-10 классов общеобразовательных школ. Баку, 1977
22. Планирование программных материалов по литературе для 5-8 классов. Баку, 1977
23. Учебно-тематические планы для курсов в АГИПКП. Баку, 1995
24. Программа по педагогике начального образования. Баку, 2000
25. Программа по предмету «Общая педагогика». Баку, 2001
26. Программа по занятиям «Суть международной учебной программы «Шаг за шагом». Баку, 2004.

О научно-педагогической деятельности академика Р.Ш.Мустафаевой написаны следующие исследовательские работы:

1. Ш.Микаилов. Рафига муэллиме. Журнал «Женщина Азербайджана», 1967, № 10.
2. А.Ализаде. Рафига. Газета «Литература и искусство», Баку, 1968, № 2
3. Т.Бабаева. Влюбленная в профессию. Газета «Молодежь Азербайджана», 14 августа 1972 г.
4. И.Абилов. Узоры пятидесятилетней жизни. Газета «Учитель Азербайджана», 25 августа 1986 г.
5. Р.Гусейнзаде. Результат напряженного труда. Газета «Учитель Азербайджана», 28 апреля 1989 г.
6. А.Гашимов. Мечта сбылась. Журнал «Азербайджанская школа», 1989, № 6
7. А.Гашимов, Ф.Садыгов. Р.Ш.Мустафаева. «История педагогики», учебник, часть 1, Баку, 1995, стр. 50-54
8. А.Бадалова. Прежде всего – моя учительница. Журнал «Слово матери», 1996, № 2
9. Г.Асланова. Замечательный человек, талантливый ученый, любящая мать. Газета «Бинагади», 3 апреля 1996г.

10. С. Мустафаева, Ж.Мустафаева. Рафига Мустафаева. Первая женщина- доктор педагогических наук в Азербайджане. Баку, 1996.
11. А.Эминов. 20 видных азербайджанских педагогов 20 веков. Р.Ш.Мустафаева. Баку, 2002.
12. Ш.Микаилов, А.Бекирова. «Видный ученый». Журнал «Азербайджанская школа», 2016, № 2.

Жизнь и деятельность академика Р.Ш.Мустафаевой освещена в энциклопедических сборниках «Женщина Азербайджана», «Знаменитые женщины Азербайджана» и «Энциклопедия азербайджанской женщины» (Баку, 2002).

Просматривая материалы выступлений академика Р.Ш.Мустафаевой на научных сессиях и конференциях, невозможно не поразиться спектром ее исследований, широтой мировоззрения и неоспоримой логикой ученого. Здесь и разноплановые конференции в регионах Азербайджана, и республиканские научно-практические конференции по различным педагогическим направлениям, и конференции, посвященные юбилеям видных азербайджанских политических деятелей, поэтов и писателей (54 выступления).

Рафига ханум также участвовала на научных конференциях за пределами Азербайджана – в Москве (1968, 1970, 1971, 1979 гг.), Ульяновске (1971г.), Ленинграде (1970 г.), Тбилиси (1985 г.), успешно представляла республику в Турции, Киргизии, Эстонии, Украине.

Уйдя на пенсию, Рафига ханум не оставила любимую работу. Она пишет рецензии, консультирует молодых ученых, помогает советом начинающим исследователям. Недавно произошло событие, глубоко тронувшее всю семью академика: ее пригласили на встречу ученики, которым Рафига ханум преподавала азербайджанский язык и литературу ровно 50 лет назад. Любовь и эмоции немолодых уже людей оживили воспоминания полувековой давности, всем хотелось выразить свое почтение Учителю, которая заставила полюбить свой предмет так, что 52 ученика пошли по ее стопам и стали учителями родного языка и литературы.

Академик Рафига ханум Мустафаева - первая женщина, получившая ученую степень доктора педагогических наук в Азербайджане, и вторая на Востоке, единственная азербайджанка – действительный член Международной Академии Педагогических Наук - прошла долгий и достойный путь матери, педагога, ученого, академика. Долгих ей лет жизни и новых свершений во благо любимой Родины!

Литература

1. А.Ш.Гашимов, Ф.Б.Садыгов. История педагогики. Баку, 1995
2. А.И.Эминов. 20 видных азербайджанских педагогов 20 веков. Баку, 2002
3. Энциклопедия «Женщина Азербайджана». Баку. 2002
4. Энциклопедический сборник «Знаменитые женщины Азербайджана», Баку, 2002
5. Академик Р.Ш.Мустафаева. Библиография. Баку, 2006
6. m.ru.sputnik.az/life/.

Leader of Pedagogical Science

Summary

The article highlights the vital and creative path of the prominent Azerbaijani teacher, doctor of pedagogical sciences, professor, academician of the International Academy of Pedagogy Rafiga Shahgul gizi Mustafayeva. A teacher, a scientist, a wonderful teacher, a caring mother who brought up two scientists, a friend and mentor of young applicants - Rafiga khanum made a valuable contribution to the pedagogy of Azerbaijan. She is the author of 26 textbooks and teaching aids, over 150 articles and teses in the Azerbaijani language and 6 - in Russian.

Keywords: *R. Mustafayeva, a prominent scientist, thesis, academician*

развитию восприятия, внимания, памяти, мышления, развитию творческих способностей, направлены на умственное развитие школьника в целом. Игра возникает только на определенных этапах развития общества, когда ребенок не может принять непосредственное участие в системе общественного труда, когда возникает «пустой» промежуток времени, когда надо подождать, чтобы ребенок подрос. У ребенка имеется тенденция в эту жизнь активно входить. На почве этой тенденции и возникает игра. Дидактические игры – это вид учебных занятий, организуемых в виде учебных игр, реализующих ряд принципов игрового, активного обучения и отличающихся наличием правил, фиксированной структуры игровой деятельности и системы оценивания, один из методов активного обучения.

Дидактическая игра – это такая коллективная, целенаправленная учебная деятельность, когда каждый участник и команда в целом объединены решением главной задачи и ориентируют свое поведение на выигрыш. Дидактическая игра – это активная учебная деятельность по имитационному моделированию изучаемых систем, явлений, процессов. Дидактическая игра является одним из важных методов активного обучения детей, при этом игровая ситуация, как правило, берется исходя из методической основы занятия. Роль каждого из участников в игре четко определена, имеются правила и определенная система оценок, а в игре предусмотрен строгий и поэтапный порядок действий. В игре ребенок развивается физически, приучается преодолевать трудности. У него воспитывается сообразительность, находчивость, инициатива., через игру дети могут познать жизнь, познать самих себя.

Игровой замысел – структурный компонент игры - выражен, как правило, в названии игры. Он заложен в той дидактической задаче, которую надо решить в учебном процессе. Игровой замысел часто выступает в виде вопроса, как бы проектирующего ход игры, или в виде загадки. В любом случае он придает игре познавательный характер, предъявляет к участникам игры определенные требования в отношении знаний. Каждая дидактическая игра имеет правила, которые определяют порядок действий и поведение учащихся в процессе игры, способствуют созданию на уроке рабочей обстановки. Кроме того, правила игры воспитывают умение управлять своим поведением, подчиняться требованиям коллектива. Правила могут запрещать, разрешать, предписывать что-то детям в игре, делать игру занимательной, напряженной. Соблюдение правил в игре требует от детей определенных усилий воли, умения обращаться со сверстниками, преодолевать отрицательные эмоции, проявляющиеся из-за неудачного результата. Важно, определяя правила игры, ставить детей в такие условия, при которых они получили бы радость от выполнения задания. Существенной стороной дидактической игры являются игровые действия, которые регламентируются правилами игры, способствуют познавательной активности учащихся, дают им возможность проявить свои способности, применить имеющиеся знания, умения и навыки для достижения цели игры. Учитель, как руководитель игры, направляет ее в нужное дидактическое русло, при необходимости активизирует ее ход разнообразными приемами, поддерживает интерес к игре, подбадривает отстающих. Благодаря наличию игровых действий дидактические игры, применяемые на занятиях, делают обучение более занимательным, эмоциональным, помогают

повысить произвольное внимание детей, создают предпосылки к более глубокому овладению знаниями, умениями и навыками. Игровые действия – основа игры. Чем разнообразнее игровые действия, тем интереснее для детей сама игра. В разных играх игровые действия различны по их направленности и по отношению к играющим. Это, например, могут быть ролевые действия, отгадывание загадок, пространственные преобразования и т.д.

Игровое действие, состоящее из нескольких игровых элементов, сосредотачивает внимание детей на содержании и правилах игры на более длительное время и создает благоприятные условия для выполнения дидактической задачи. Используя дидактическую игру в воспитательнообразовательном процессе, через ее правила и действия у детей формируют корректность, доброжелательность, выдержку.

Основой дидактической игры, которая пронизывает собой ее структурные элементы, является познавательное содержание или дидактическая задача. Познавательное содержание заключается в усвоении тех знаний и умений, которые применяются при решении учебной проблемы, поставленной игрой. Для выбора дидактической игры необходимо знать уровень подготовленности обучающихся, так как в играх они должны оперировать уже имеющимися знаниями и представлениями. Иначе говоря, определяя дидактическую задачу, надо прежде всего иметь в виду, какие знания, представления детей должны усваиваться, закрепляться детьми, какие умственные операции в связи с этим должны развиваться, какие качества личности детей можно формировать средствами данной игры. Игровая задача осуществляется детьми. Дидактическая задача в дидактической игре реализуется через игровую задачу. Она определяет игровые действия, становится задачей самого ребенка. Самое главное: дидактическая задача в игре преднамеренно замаскирована и предстает перед детьми в виде игрового замысла (задачи). Оборудование дидактической игры в значительной мере имеет важное значение. Это наличие технических средств обучения. Сюда также относятся различные средства наглядности, а также дидактические раздаточные материалы. Дидактическая игра имеет определенный результат, который является финалом игры, придает игре законченность. Он выступает прежде всего в форме решения поставленной учебной задачи и дает детям моральное и умственное удовлетворение. Для учителя результат игры всегда является показателем уровня достижений детей усвоения знаний. Подведение результатов имеет большое значение, так как дает участникам моральное удовлетворение. В любом случае необходимо оценить дидактический результат игры. Дидактический эффект усиливается если дети принимают участие в подготовке атрибутов и призов, а также в разработке правил игры. Все структурные элементы дидактической игры взаимосвязаны между собой, и отсутствие основных из них разрушает игру. Без игрового замысла и игровых действий, без организационных правил, дидактическая игра или невозможна, или теряет свою специфическую форму, превращается в выполнение указаний, упражнений. Сочетание всех элементов игры и их взаимодействие повышают организованность игры, ее эффективность, приводят к желаемому результату. Подведение итогов (результат) - проводится сразу по окончании игры. Это может быть подсчет очков; выявление детей, которые лучше выполняли игровое задание; определение команды -

победительницы, необходимо при этом отметить достижение каждого ребенка, подчеркнуть успехи отстающих детей. При проведении игр необходимо сохранить все структурные элементы. Дидактическая игра дает возможность решать различные педагогические задачи в игровой форме, наиболее доступной и привлекательной для детей.

Организация дидактических игр педагогом осуществляется в трех основных направлениях подготовка к проведению дидактической игры, ее проведение и анализ. В подготовку к проведению дидактической игры входят:

- отбор игры в соответствии с задачами воспитания и обучения углубление и обобщение знаний, развитие сенсорных способностей активизация психических процессов;
- установление соответствия отобранной игры программным требованиям воспитания и обучения детей определенной возрастной группы;
- определение наиболее удобного времени проведения дидактической игры;
- выбор места для игры, где дети могут спокойно играть, не мешая другим;
- определение количества играющих;
- подготовка необходимого дидактического материала для игры;
- подготовка к игре самого учителя: он должен изучить и осмыслить весь ход игры ,свое место в игре, методы руководства игрой;
- подготовка к игре детей: обогащение их знаниями, представлениями о предметах и явлениях окружающей жизни, необходимыми для решения игровой задачи.

Проведение дидактических игр включает!

- ознакомление детей с содержанием игры, с дидактическим материалом .который будет использован;
- объяснение хода правил игры. При этом учитель обращает внимание на поведение детей в соответствии с правилами игры, на четкое выполнение правил;
- показ игровых действий, в процессе которого учитель учит детей правильно выполнять действия, показывая ,что в противном случае игра не приведет к нужному результату;
- определение роли учителя в игре, его участие в качестве играющего, болельщика или арбитра, подведение итогов игры-это ответственный момент, когда дети добиваются в игре, можно судить об его эффективности, о том, будет ли она с интересом использоваться в самостоятельной игровой деятельности ребенка. В конце игры педагог спрашивает у детей, понравилась ли им игра, и обещает, что в следующий раз можно играть в новую игру, она будет также интересной. Анализ проведения игры направлен на выявление приемов ее подготовки и проведения. Такие приемы оказались эффективными в достижении поставленной цели, что не сработало и почему. Это поможет совершенствовать как подготовку, так и сам процесс проведения игры избежать в последствии ошибок. Кроме того, анализ позволяет выявить индивидуальные особенности в проведении и характере детей и, значит правильно организовать индивидуальную работу с ними. Самокритичный анализ использования игры в соответствии с постоянной целью помогает варьировать игру, обогащать ее новым материалом в последующей работе. Игра становится методом обучения принимает форму дидактической,

если в ней четко определены дидактическая задача, игровые правила и действия. В такой игре учитель-знакомит детей с правилами, игровыми действиями учит, как их надо выполнить. Дети оперируют имеющимися знаниями, которые в ходе игры усваиваются систематизируются обобщаются. С помощью дидактической игры ребенок может приобретать и новые знания общаясь с учителем со своими сверстниками в процессе наблюдения за играющими, их высказываниями действиями в роли болельщика. И это очень важно для его развития. Дети малоактивные неуверенные в себе, менее подготовленные, как правило в начале берут на себя роль болельщиков, при этом они учатся у своих товарищей, как надо играть, чтобы выполнить игровую задачу, стать победителем.

Литература:

1. Максаков А.И., Тумакова Г.А. Учите, играя. М., 1981
2. Мендерицкая Д.В. Воспитателю о детской игре. М., 1982
3. Жуковская Р.И. Игра и её педагогическое значение. М., 1975
4. Сухомлинский В.А. О воспитании М.: Издательство политической литературы, 1988, с. 95-96
5. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. Сосква, 2008, с. 168-178

*Naiba Khailova
Gezal Amirova*

The role of didactic game in pupil development

Summary

Didactic game is a collective and purposeful learning activity which participants combined in order to fulfill the main task for victory.

Didactic game is one of the main methods of interactive learning and during the game, the play situation is selected on the basis of lesson. During the game, child develops physically, learns to overcome difficulties. The child becomes witty, entrepreneurs. Through game, realizes life and self.

Key words: *game, didactic game, preschooler development, game situation, knowledge, skill, skill, creative abilities, collective learning activity, game component, play action, didactic task*

თანამედროვე ჰუმანიტარული ცოდნის არსი და მეთოდოლოგია

ივანე ჯავახიშვილი, პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. განხილულია ჰუმანიტარული ცოდნის არსის, ბუნების, თავისებურებებისა და მედიარითორიკის საკითხები. აქცენტირებულია ჰუმანიტარული მეცნიერებების ანთროპოცენტრულობა, ჰუმანიტარული შემეცნების ინტერპრეტაციონალურობა, ავტორის მეცნიერული პოზიციის გამოვლენა, ჰუმანიტარული ცოდნის მოდელების, როგორც „ონტოლოგიური ნორმების“ საკითხები.

საკვანძო სიტყვები: ჰუმანიტარული ცოდნა, ანთროპოცენტრულობა, ინტერპრეტაციონალულობა, მედიარითორიკა.

I. შესავალი

ნებისმიერი ახალი მეცნიერების აღმოცენება საჭიროებს თეოლოგიურ-მეთოდოლოგიური, კონცეპტუალური დებულებების შექმნას, ამ მიზნით ზოგი პირველად ყალიბდება, ზოგს სესხულობენ უკვე ჩამოყალიბებული მომიჯნავე ან რაღაც საერთოს მქონე მეცნიერული დარგებისაგან, მაგრამ სესხების პროცესში მექანიკურად კი არ გადააქვთ ერთი სფეროდან მეორეში, არამედ ახლებურად გადაიაზრებენ დაახალ დეფინიციას აძლევენ (ახლებურად განსაზღვრავენ).

ყველა მეცნიერება, ჰუმანიტარულიც და საბუნებისმეტყველოც, ერთნაირი ინვარიანტული ნიშნებით ხასიათდება:

- ფაქტებზე დამყარება;
- რეალობის ცალკეული ობიექტების კონსტრუირების მეთოდით ასახვა, რაც თეორიის შექმნაში გადაიზრდება.

II. ძირითადი ნაწილი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებას კიდევ ერთი თავისებურება ახასიათებს. იგი ადამიანს შეისწავლის და ადამიანმცოდნეობის მეცნიერებების საფუძვლებს ქმნის. ჰუმანიტარული მეცნიერებები **ობიექტურად ანთროპოცენტრისტულნი**ა.

ჰუმანიტარული შემეცნების ეს ანთროპოცენტრულობა ბინალურია, რადგან მისთვის მნიშვნელოვანია მკვლევრის პიროვნება: გაგება, რომელიც დომინირებს ჰუმანიტარულ

ცოდნაში, შეიცავს თავად მკვლევრის შეხედულებებს ამა თუ იმ მოვლენაზე, მის მიზნობრივ განწყობებს, რომლებიც განსხვავდებიან სხვა მკვლევართა მიზნობრივი განწყობებისაგან. ამ აზრით ნებისმიერი ჰუმანიტარული შემეცნება **ინტერპრეტაციონულია**. ეს ინტერპრეტაცია სხვა ინტერპრეტაციების ველში იშლება (არის გაშლილი სხვა თვლასაზრისებში, ამიტომ ყოველი გამოკვლევა განსაკუთრებული, **ავტორის მეცნიერული პოზიციის** გამოხატულებაა.

- მეტაფორულად რომ ვთქვათ, ჰუმანიტარული შემეცნება ვარაუდობს რაღაც ურთიერთობებს საგანსა და მეცნიერებას შორის, ანუ იმას, რასაც მ. ბახტინი განსაზღვრავდა როგორც „ორ სულს“ სულის მეცნიერების საგნის შიგნით.
- ჰუმანიტარული შემეცნების წყარო ყოველთვის არის **ტექსტი** ამ ტერმინის ფართო (სემიოტიკური) გაგებით. ტექსტიც, რეალური ობიექტიც თავისთავად კი არ შეისწავლებიან, არამედ გარკვეული იდეალური კონსტრუქციების, ანუ **მოდელების** სახით. ამიტომ იდეალური ობიექტებისა და თეორიის აგება ეს ნებისმიერი სამეცნიერო საქმიანობის ბირთვია.
- ჰუმანიტარული ცოდნა იმდენად პროგნოზირებისათვის არ გამოიყენება, რადგანაც **გაგებისა და ზეგავლენის** მიზნით და **მოდელები** მათში თავისებურ „ონტოლოგიურ ნორმებად“ გამოდიან.
- მედიარიტორიკას, ურომლისოდაც დღეს უკვე შეუძლებელია ჩვენი ცხოვრების ისეთი მოვლენების გაგება და ინტერპრეტირება, როგორცაა მედიასივრცე, მედიადისკურსი, სამყაროს მედიასურათი, ყველა ეს ნიშანი მოეპოვება. რიტორიკას თავის თანამედროვე მდგომარეობაში, როგორც კულტურის კომუნიკაციური ბუნების შესახებ არსობრივი ცოდნის დარგი, რომელიც ლინგვისტიკური დისციპლინებით არის გამდიდრებული, სავსებით შეუძლია უნივერსალური სტრუქტურულ-აღწერითი მოდელის ფუნქციის შესრულება ყველა ზემოთაღნიშნულ მოვლენაში.
- რიტორიკის ისეთ არსობრივ კომპონენტზე, როგორც მოდელირებაა, ჯერ კიდევ ი. ლოტმანი წერდა: „რიტორიკა მეცნიერულ შემეცნებას ისევე ახასიათებს, როგორც მხატვრულს. მეცნიერულ შემეცნებაში შეიძლება ორი აფეროს გამოყოფა. პირველია რიტორიკული - დაახლოების, ანალოგიებისა და მოდელირების სფერო. ესაა ახალი იდეების წამოყენების, მოულოდნელი ადრე აბსურდულად მიჩნეული პოსტულატებისა და ჰიპოტეზების დადგენის სფერო. მეორეა - ლოგიკური სფერო. აქ წამოყენებული იდეები ექვემდებარება შემოწმებას, მუშავდება მათგან გამომდინარე შედეგები, დასაბუთებებსა და მსჯელობებში აღმოიფხვრება წინააღმდეგობები.

პირველი მეცნიერული აზროვნების „ფაუსტური“ სფეროა. იგი კვლევის განუყოფელი ნაწილია, მეცნიერებას ეკუთვნის და ეძლევა მეცნიერულ აღწერას. თუმცა ასეთი აღწერის აპარატი თავად უნდა იყოს აგებული სპეციფიკურად, შექმნას მეტარიტორიკის ენა. შემოქმედებითი აზროვნებას, როგორც მეცნიერების სფეროში, ისე ხელოვანების სფეროში ანალოგიური ბუნება აქვს და პრინციპულად ერთნაირ საფუძველზე აიგება - ისეთი ობიექტებისა და ცნებების დაახლოებაზე, რომლებიც რიტორიკული სიტუაციის მიღმა არ ეძლევა დაახლოებას. აქედან გამომდინარეობს, რომ მედიარიტორიკის შექმნა ზოგადმეცნიერული ამოცანა ხდება, ხოლო თავად მეტარიტორიკა შეიძლება განისაზღვროს როგორც შემოქმედებითი აზროვნების თეორია“ (ლოტმანი 2004a: 186).

სამყაროს თანამედროვე მედიასურათის რიტორიკული მოდელის აღწერისათვის აუცილებელია:

- შემეცნების ლინგვო-ჰუმანიტარული აფეროს მოდელის ცნების ფორმულირება;
- თანამედროვე რიტორიკის ადგილისა და როლის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სფეროში წარმოდგენის ფორმულირება;
- სამყაროს მედიასურათის, როგორც თანამედროვე ჰუმანიტარული ცოდნის საბაზო ცნების ტიპოლოგიური ნაირსახეობის - სამყაროს სურათის გამოვლენა.

მედია-რიტორიკისათვის, როგორც სხვა თანამედროვე ჰუმანიტარული მეცნიერებებისათვის, დამახასიათებელია ადრე თითქოს დაშორებული დისციპლინების ინტეგრაცია და გაერთიანება. ეს მოითხოვს ზოგადფილოსოფიური წარმოდგენების აქტუალიზაციას **მოდელისა** და მოდელირების ცნებების შესახებ. იგი **მოდელის** ორ არსებით ნიშანს ვარაუდობს:

1. მოდელმა უნდა გამოავლინოს მსგავსება ობიექტთან;
2. ამ მსგავსების წყალობით შეგვიძლია ობიექტის ნაცვლად ვიკვლიოთ მოდელი, ობიექტის შენაცვლება მოდელით.

ეს გარემოება ჩვენს შეგნებაში იწვევს ობიექტისა და მოდელის გაიგივებას და იძლევა მოდელირებადობის ინტერვალს, რომელიც ყოველთვის უნდა ითვალისწინებდეს, რადგან ობიექტი ყოველთვის უფრო მდიდარია თავის აბსტრაქციებზე. შეაძლოა მოდელირების მაგალითი - ესაა ადამიანის მოდელირება ან როგორც ფიზიკური ობიექტის, ან როგორც ბიოლოგიურის, ან როგორც სოციალურის. ადამიანის არსებობაში სხვადასხვა ასპექტის გამოყოფით როგორც მისი მოდელისა, ჩვენ მოდელირებას ვახდენთ. იგივე შეიძლება ითქვას ფილოლოგიური შემეცნების შესახებ: ადამიანის ენობრივი მოღვაწეობის (უფრო სწორედ სამეტყველო, დისკურსიული) მოდელირებით მეცნიერული პარადიგმის სხვადასხვა ელემენტების თვალსაზრისით (სემიოტიკური, სინტაქსური, კოგნიტიური, პრაგმატიკული და ა. შ.) ჩვენ აქცენტებს ვაკეთებთ (ყურადღება გადაგვაქვს) ენის მატარებლის მენტალურ-სამეტყველო, მენტალურ-დისკურსიულ საქმიანობაზე.

ენისათვის ეს მითუმეტეს მნიშვნელოვანია, რადგან ენა თავად გამოდის როგორც მოდელირებადი სისტემა, რაც ვ. ჰუმბოლდტმა ჯერ კიდევ XIX ს. შენიშნა. ენა, როგორც შუამავალი ადამიანისა და სამყაროს შორის, როგორც ერის სულისა და სულიერების ასახვა, როგორც ერის სულის სარკე - ასეთმა გაგებამ ბევრად განაპირობა ენის **კოგნიტიური მოდელის თეორია** - სამყაროს შესახებ ინფორმაციის აღქმის, შენახვისა და გადაცემის განმსაზღვრელი სტრუქტურების თეორია.

არსებითი ასპექტი, რომელშიც განიხილება ჰუმანიტარული (აქ ფილოლოგიური სფეროს შემეცნების მოდელირების პრობლემატიკა - პრაქსიოლოგიურია, რომელიც დაკავშირებულია კომუნიკაციურ-კოგნიტიურ საქმიანობაში კოგნიტიური მოდელის გამოყენებასთან. სწორედ ამ ასპექტს მივყავართ ნებისმიერი სამეტყველო (დისკურსიული) საქმიანობის რიტორიკული მოდელის შესაძლებლობასთან, რადგანაც მეტყველების ეფექტურობის კატეგორია შედის ტრადიციული რიტორიკის კომპეტენციაშიც, ახალი და უახლესი დროის რიტორიკაშიც.

თანამედროვე ჰუმანიტარულ ცოდნაში დადგენილია მოდელის შემდეგი ფილოსოფიური განსაზღვრება, რომელიც გაგებულია როგორც **არტეფაქტი**, რომელიც ემსახურება რეალობის

ობიექტების იმიტაციას (ან პრეზენტაციას) და ასახავს მკვლევარის გადასაწყვეტ ამოცანებზე დამოკიდებული რეალური ობიექტების ცალკეულ ნიშნებს.

მოდელის ამგვარ გააზრებასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული **მოდელირების** ცნებაც:

1. რეალურად არსებული საგნებისა და მოვლენების იმიტაციური მოდელების შექმნა;
2. ჰიპოთეტური ობიექტების ანალიტიკური მოდელების აგება მათი ფუნქციური ნიშნების პროგნოზირების მიზნით.

მოდელის ამგვარი გაგებიდან გამომდინარე, სამყაროს თანამედროვე მედიასურათში რიტორიკულმა მოდელმა სამყაროს მედიასურათი უნდა წარმოადგინოს იმ ნიშნებით, რომლებიც შეესაბამება სამყაროს სურათისა და კერძოდ სამყაროს მედიასურათის თანამედროვე ჰუმანიტარული ცოდნის საბაზო ცნების რიტორიკულ გააზრებას. მოდელირებადობის ინტერვალი განსაზღვრული იქნება რიტორიკული ცოდნის სპეციფიკით, რომელიც შეიცავს ლინგვოფილოსოფიურ კომპონენტს თავისი აქსიოლოგიური დომინანტათი, რადგან დისკურსის რიტორიკული გაგების პრაგმატიკულ-პრაქსიოლოგიური ასპექტი და შედეგად, სამყაროს (აქ მედიასურათი) სურათი.

სამყაროს მედიასურათი ყალიბდება და აუდიტორიას შეეთავაზება, პირველ რიგში, მედიასივრცეში წარმოდგენილი დისკურსული (სემიოტიკური) საშუალებების დახმარებით.

თანამედროვე ფილოლოგიაში გამოიყენება ისეთი ტერმინები, როგორებიც არის: დისკურსი, მედიადისკურსი, მედიატექსტი, სამყაროს სურათი. ამ ტერმინებს სხვადასხვა ავტორებთან სხვადასხვა ნიუანსობრივი განსხვავება აქვს.

მედია-რიტორიკა, ისევე როგორც ნეორიტორიკა, ორგანულად შეიცავს იმ ტერმინოლოგიას, რომლებიც სხვა ლინგვისტურ დისციპლინებში დამუშავდა.

მედია-სივრცე გულისხმობს სოციალური სივრცის იმ ნაწილს, რომლითაც ეს სოციალური სივრცე თავისთავს წარმოადგენს, ასევე აყალიბებს ამ საზოგადოების წევრთა ფასეულობით ორიენტაციებს და მსოფლმხედველობას კულტურისა და ცივილიზაციის მონაპოვართა ტრანსლირების გზით.

მედია-სივრცეს სამი ფორმა აქვს:

1. ფიზიკური სივრცის ფორმა (მასმედია როგორც ინფორმაციის მატერიალური მწარმოებელი, მატარებელი და გადამცემი);
2. მედია-სივრცის აგენტების სოციალური დამოკიდებულების ფორმით, ანუ მედია-კომუნიკაციის მონაწილეთა (მასობრივი ინფორმაციის მწარმოებელთა და მომხმარებელთა) დამოკიდებულების ფორმა;
3. სიმბოლური პროდუქტის ფორმა, რომლის მეშვეობითაც ვრცელდება მასობრივი ინფორმაცია.

მედია-რიტორიკისათვის პრინციპული მნიშვნელობა აქვს ბოლო ორ ფორმას, რადგანაც რიტორიკა ყურადღებას ამახვილებს კომუნიკაციის მონაწილეებსა და ამ კომუნიკაციის ფორმირების და პრეზენტაციის ხერხებზე.

კარგად არის ცნობილი დისკურსის მეტაფორული განმარტება, როგორც ტექსტისა, რომელიც ჩაფლულია ცხოვრებაში.

დისკურსი გაგებულია ტექსტების მთლიანურ ფორმაციად, რომლებიც დაკავშირებული

არიან გარკვეულ სოციალურ-კომუნიკაციურ სივრცესთან და არსებობენ დროის გარკვეულ პერიოდში.

დისკურსის ფენომენისადმი, მეორე მიდგომა მის პროცესუალურ მხარზე ყურადღებით გამოიჩინება. ეს მიმართულება შედეგისმომტანი აღმოჩნდა დისკურსის გააზრებისათვის სოციოლინგვისტიკის ფარგლებში.

დისკურსისადმი ორივე მიდგომის გაერთიანება დისკურსის მსოფლგაგების გარკვეულ ტრიადად წარმოდგენის საშუალებას იძლევა:

1. ტექსტების ფორმაციის სახით მთლიანი კომუნიკაციური აქტი;
2. ერთგვაროვანი კომუნიკაციური აქტების შედეგი;
3. მსოფლგაგების ტიპი (ან სამყაროს დისკურსიული სურათი), რომელიც გამოიხატება **ტექსტებში**.

ამ „დისკურსიულ ტრიადას“ ემატება სტილის ადგილის და როლის ცნება დისკურსის ჩარჩოებში.

თუ ტექსტს გავიაზრებთ, როგორც ენობრივ კონსტრუქტს, როგორც კომუნიკაციური აქტის ვერბალურ კომპონენტს, რომელიც დასრულებულ აზრობრივ მოდელს ახორციელებს, მაშინ სტილი იქნება ტექსტის ენობრივი სტრუქტურა, რომელშიც ასახულია ადამიანის საქმიანობის ამა თუ იმ ფორმის კომუნიკაციური ურთიერთქმედების მიღებული ფორმების სპეციფიკა

დისკურსი გაგებულია, როგორც ვერბალური და / ან სხვა სემიოტიკურ-კომუნიკაციური პარამეტრების ერთობლიობა, რომლებიც განსაზღვრავენ ამა თუ იმ სფეროში კომუნიკაციის განხორციელების ხერხებს, რომლებიც მატერიალურად რეალიზდებიან ტექსტების ფორმაციის სახით და რომლებიც მარკირებულეა სპეციფიკური ენობრივი სტრუქტურების არსებობით (სტილისტიკური ნიშნების) და შეიცავენ სამყაროს ასახვის განსაკუთრებულ ხერხებს, რომელიც მიღებულია მოცემულ კომუნიკაციურ სფეროში.

დისკურსი ცნების ამგვარი ფორმულირების დროს სამყაროს სისკურსულ სურათის სხვადასხვა ტიპების (მეცნიერული დისკურსის, პოლიტიკური დისკურსის, პუბლიცისტური დისკურსის) არსებობის შესაძლებლობები თავისთავად გამოირიცხება.

III. დასკვნა

მედიასივრცეში მედიადისკურსის დახმარებით ყალიბდება სამყაროს მედიასურათი. აქედან გამომდინარე, მედიადისკურსი არის სემიოტიკურ-კომუნიკაციური პარამეტრების ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს კომუნიკაციის განხორციელების ხერხებს მთელს მედიასივრცეში მედიატექსტების ფორმით. ეს მედიატექსტები მარკირებულია მასობრივი ინფორმაციისა და კომუნიკაციის საშუალებების ენის სტილისტიკური ნიშნებით, და განაპირობებენ სამყაროს ასახვის განსაკუთრებულ ასხვის განსაკუთრებულ ხერხს, რომელიც მიღებულია მედიაკომუნიკაციის ჩარჩოებში, ანუ სამყაროს მედია სურათს.

ეს სამყაროს მედიასურათი შეიძლება წარმოდგენილი იყოს ამათუ იმ მეცნიერულ-შემეცნებითი მოდელის სახით: კოგნიტიურით, პრაგმატიკულით, სემიოტიკური, სოციოლინგვისტური და ა. შ.

სამყაროს მედიასურათის ცნება უნდა ჩამოყალიბდეს (განისაზღვროს) იმ თავისებურებათა

გათვალისწინებით, რომლებიც ჩამოყალიბდა თანამედროვე მის-ის საქმიანობაში. ეს თავისებურებები მოიცავს არა მარტო ენობრივ დონეს, არამედ ტექნიკური პროგრესის დონესაც, არმაც გამოიწვია მასობრივი კომუნიკაციის ახალი სახეობების გაჩენა. აუცილებელია ასევე მი-თა იმ ახალი სტატუსის გააზრება და გაანალიზება, რომლებიც შეიძენს უკანასკნელ ხანს: თანამედროვეობის კულტურმწარმოებელი სტატუსი.

ლიტერატურა:

1. Аненкова И. В., Медия дискурс XXI века, Москва, 2011ж
2. Болотнова Н. С., Коммуникативная стилистика текста: Словарь – тезаурус, Москва, 2009.

*Иване Джагодნიшвили, профессор
Грузинский Технический Университет*

Сушность современного гуманитарного знания и медиа риторика

резюме

Рассмотрены вопросы сушности, природы, особенностей гуманитарного знания и медиа риторики. Акцентирована антропоцентричность, интерпретативность гуманитарного восприятия, проявления научной позиций автора, моделей гуманитарного знания, как вопросы онтологических норм и др.

которому ничто человеческое не чуждо...“ к концу жизни Л. Толстой переживает духовную трагедию. Эта трагедия, неотъемлемая от его семейной драмы, состояла прежде всего в том, что условия его личной жизни находились в очевидном противоречии с его проповедью опрощения, в чём его упрекали не только враги, но и друзья.

Ромен Роллан, называвший его “великой русской душой, светочем, воссиявшим на земле,” с сожалением пишет об этом кризисе писателя: “Сколько раз повторялся всё тот же кризис, та же борьба с самим собой! Мы не вправе говорить, что мысль была едина – она такую не была, - но можно утверждать, что душа его раздиралась неизменно одними и теми же противоборствующими началами, то примирявшимися, то враждовавшими. Единства не было ни в мысли, ни в чувствах Толстого; единой была лишь борьба переполнявших его страстей; едина была трагедия его искусства и его жизни. “

Предсмертные размышления выдающегося писателя удивительно напоминают мысли Сократа, готовящегося к смерти. Греческий философ утверждает, что смерть – это перемена душевного состояния из одного в другое. По его мнению, „смерть похожа на такой сон, когда ничего не снится. Поэтому смерть – удивительное приобретение.“

Так же легко и без сожаления расстаётся с жизнью Л. Толстой, уверенный в том, что освобождается от безысходности своего положения, грязи, которая, как ему казалась, окружала его.

Подобное отношение к уходу из жизни указывает на родственность душ двух великих мыслителей, представляя их мучениками своего времени в руках беспощадной судьбы. С одной стороны Л. Толстой, сражённый нелепой болезнью и душившими его противоречиями, а с другой – Сократ, оклеветанный афинянами, боровшийся за нравственность, искавший справедливости ради высоких целей, а взамен, ожидающий смерти в связи с незаслуженно вынесенным вердиктом.

Оба мыслителя, основывающиеся в своей жизни на принцип: “здоровый дух в здоровом теле”, остаются в памяти читателей в результате идентичности взглядов на моральные ценности, на достойную кончину человека, значительными как вместе, так и каждый в отдельности. Общее у названных великих персон и то, что оба они принимали участие в войнах своих стран, смотрели в глаза не только собственной, но и чужой смерти, выявляли чудеса храбрости. Они явно обладали несгибаемой волей, бесстрашием и всеми качествами, которые присущи истинным патриотам, искренне любящим свою родину.

Но не только вышеприведённый факт сближает названных знаменитых личностей. Причина глубочайших страданий Льва Толстого те условия, то богатство, в котором он живёт. Именно в этом корень зла, против которого направлен протест писателя. Он открыто признаётся в этом перед смертью: “Должно быть умираю. Да тяжело жить в тех нелепых, роскошных условиях, в которых мне привелось прожить жизнь, и ещё тяжелее умирать в этих условиях.“ У Льва Толстого, который стыдился своей роскоши “среди недолжной нищеты, нужды,” это состояние перешло в хроническое переживание, что доставляло ему немало мук. 20 августа

1910 года в своём дневнике он пишет: ” ...Вид этого царства господского дома так мучает меня, что подумываю о том, чтобы убежать, скрыться.”

Что касается Сократа, философа никогда не привлекало богатство: “Он часто ходил босиком на базаре и на площади, всё время в одной и той же одежде и зимой, и летом, и, как говорили о нём его сограждане, своими лохмотьями совершенно не отличался от рабов.” Всю свою жизнь философ прожил в страшной нищете и лишениях, и гордился этим. Даже перед смертью Сократ отказался от, соответствующей его статусу, одежды. История литературы донесла до нас факт, насколько Сократ ненавидел роскошь. Когда однажды любимый ученик – Алкивиад на праздник послал ему богатые дары, Сократ мудро заметил, с изумлением взвизгивая на них, жене: „ Давай не уступим в тщеславии Алкивиаду и откажемся от подарков.”

Как известно, и Толстой не любил одеваться в богатую одежду, он носил крестьянскую рубаху и простую обувь, чем уподоблялся своим внешним видом дворовым людям из своего поместья и подчёркивал своё преклонение перед простотой и естественностью.

Толстой не раз и устно и письменно разъяснял, что он уже давно – с 1892 года – отказался от собственности. Многократно писал он и о том, почему он не уходит из дому, - это было бы трагедией для близких, своеобразным “насилием” над ними, что противоречит его коренному убеждению в недопустимости противления злу насилием. Но к концу жизни писатель всё же попытался уйти от близких и осуществить свою многолетнюю мечту: отказаться от традиционных семейных устоев и связать свои нравственно – моральные принципы с “униженными и оскорблёнными,” вызвать сострадание к бедным, несчастным людям, которым не дано получить от жизни то, чего они по праву больше всех заслуживают своим неустанным трудом и преданностью к тем, кому они служат.

Проблема душевной трагедии Л. Толстого, начиная со дня его смерти до сегодняшнего дня, вызывает споры в литературной критике. Много говорят и о том как следует воспринимать тему летального исхода в творчестве писателя. ”Интерес представляет, видит ли писатель в человеческой кончине продолжение существования индивидуума в потусторонней жизни и, вообще, как представляется ему феномен смерти!?” Как было отмечено выше, в данной проблеме у Льва Толстого много общего с великим философом древности. Можно заключить, что Лев Толстой солидарен с мнением Сократа касательно бессмертности души человека, обретающего покой и блаженство в ирреальном мире. Но ведь существует и другое мнение философов, писателей, критиков, рассматривающих смерть как зло, бедствие, кару, обрушивающиеся заслуженно или незаслуженно на человека; часто недобрая судьба покровительствует злым и недостойным, наказывая людей достойных, добродетельных, благородных. Интерес представляет то, как следует интерпретировать отношение Л. Толстого к данной постановке проблемы. Без сомнения, ответ на этот вопрос даёт уход из жизни его любимой героини-

Анны Карениной, образ которой можно считать образом интегрированной личности. Ей присущи черты характера героинь подобной судьбы самых разных эпох. Подобно колхской

царевне – Медее она предаёт семью ради любви, изменяет мужу, как мадам Бовари Флобера, которая тоже кончает жизнь самоубийством “умиротворённая, почти успокоенная сознанием исполненного долга,” что решилась на самоубийство.

Следует отметить, что последние минуты жизни флюберовской героини напоминают подготовку к кончине мудрейшего Сократа и не менее мудро- Толстого. Мысли о смерти совершенно не пугают Эмму, наоборот она с любопытством наблюдает собственную смерть. “Ах умирать совсем не страшно! – подумала она. – Я сейчас засну, и всё будет кончено!” Ни Анна Каренина, ни Эмма Бовари, несмотря на страдания и поруганную честь, в отличие от эврипидовской Медеи, не думают мстить своим любимым. Названные литературные персонажи схожи своей любовью, готовностью к самопожертвованию с Офелией Шекспира, с Маргаритой Гётте. Это женщины, готовые искренне, вечно любить, но судьба им дарит лишь лучик надежды, лишь на миг озаряет их жизнь, словно молнией в тёмной ночи, за которой следует разлука, трагедия личности.

Отдельные герои толстовских произведений, как например из Живого трупа, усложнённость своего положения не в состоянии не только исправить, но и толком объяснить. Сочувствие вызывает положение Фёдора Протасова, который настолько захлебнулся в тяготах своего существования, что возможность выпутаться из своего положения находит в смерти, так как видит в себе препятствие, мешающее устройству счастливой жизни близких. Именно его уход из жизни является избавлением от всех страданий, что подтверждается словами умирающего : ” Как хорошо... Как хорошо...”

Особо хочется отметить проблему эстетического восприятия смерти в творчестве Л. Толстого. Прекрасным примером данного факта служит раненный Андрей Болконский под аустерлицким небом. “Оценка толстовского идеального героя Наполеоном отражает амбивалентизм писателя – Болконский с ”брошенным подле него древком знамени” является олицетворением прекрасной смерти для великого завоевателя,” такой, как считает всемирно известный классик грузинской литературы, Важа Пшавела. По его мнению, достойная смерть так прекрасна, что является украшением самой жизни. Именно таким прекрасным, сражённым такой прекрасной смертью выглядит князь Болконский, любующийся высоким небом и размышляющий о “суете сует” и безнадежности существования: “Всё пустое, всё обман, кроме этого бесконечного неба. Ничего, ничего нет, кроме него. Но и того даже нет, ничего нет, кроме тишины и успокоения. И слава богу!..” Князь Андрей настолько поглощён мыслями о бренности мира, что похвала самого Наполеона не только не интересовала его, а казалась “жужжанием мухи”, а сам “Наполеон казался ему столь маленьким, ничтожным человеком в сравнении с тем, что происходило теперь между его душой и этим высоким бесконечным небом.”

Описание красивой смерти находим в рассказе “Три смерти,” где умирают барыня, мужик и дерево. Самый красивый уход из жизни предоставляется дереву - оно умирает “красиво

потому что не лжёт, не ломается, не боится, не жалеет.” Писатель так описывает последние минуты жизни дерева, что в сознании читателя предстаёт как рисунок, выполненный кистью художника: “Оно вздрогнуло всем телом, погнулось и быстро выпрямилось.” Сама природа выражает скорбь, горя в связи со смертью соседки: ветви живых деревьев “... медленно, величаво зашевелились над мёртвым, поникшим деревом.”

Героическая смерть, отражённая в литературе с древнейших эпох, когда мать, провожая сына на войну ждала его или “со щитом или на щиту”, то есть или с победой или с достойной смертью, глубоко волновала Л. Толстого. Как известно, писатель отводит большое место в своём творчестве теме войны и связанными с ней событиями, тем самым расширяя рамки изображения действительности, где ведущая роль принадлежит действующим в ней персонажам с их позитивными и негативными чертами характера.”Позиция Л. Толстого относительно идеализации войны, укоренившаяся в традиции позитива и в то же время отрицательного отношения к ней, где господствует смерть, кровь, изувеченные тела,” отражается в рассказах, посвящённых Севастополю. Следует отметить в данном случае проблему страха перед смертью. “Автор не замечает ничего героического у офицеров, одержимых идеей мелочной эгоистичности, получения медали, продвижения по службе, и для удовлетворения этого честолюбия готовых восстать против главного закона жизни – побороть страх.” Л. Толстой с характерным для него огромным психологизмом представляет показное мужество офицеров, подвергающих риску не свою жизнь, а жизнь своих солдат, готовых без всяких колебаний подставить грудь пуле, но никаких наград не получающих от жизни, ибо они достаются лишь вышестоящим по рангу персонам. Награды получают лишь те, от которых не зависит исход войны, что не может не возмутить писателя.

III Заключение

На конкретных примерах действий героев из творчества Льва Толстого, явно видно как стремится сам писатель к духовному совершенству и как призывает читателей не совершать ошибок, приводящих к таким трагическим последствиям, когда единственным выходом из невероятных страданий является уход из жизни.

Литература:

1. Apologia Socratis. Platonis opera. T.I, Oxonii, 1952, 40d
2. Ц. Гигаури. Тема летального исхода у Льва Толстого. Кавказоведение. Москва, 2005
3. Ц. Гигаури. Сократ как личность и философ у Элиана, Тбилиси ,2004
4. Т.Сухотина-Толстая. Воспоминания. М, 1976
5. Claudii Aeliani Varia Historia, ed R. Hercher, Lipsiae, MDCCCXLI,II
6. Л.Толстой. Живой труп. Собр.соч. М.,1954
7. Л. Толстой. Война и мир М.,1957
8. Л.Толстой.Полн. собр. сочинений, М, 1951
9. Флобер Г. Госпожа Бовари. Перевод Н. Любимова, М, 1558

ცისანა გიგაური, ნინო გილაური

**ლევ ტოლსტოის ლიტერატურული მემკვიდრეობის
ზოგადკაცობრიული იდეალების ასახვა**

რეზიუმე

ლევ ტოლსტოის ექსტრაორდინალური ხასიათი, რომელმაც განაპირობა მწერლის ტრაგიკული დასასრული, აისახა მისი ლიტერატურული გმირების ბედზე, განსაკუთრებით, ანა კარენინაზე. ანა კარენინას სახე-არის მწერლის alter ego, რადგან ის ასახავს იმ სოციალურ პრობლემებს, რაც ლევ ტოლსტოის აწუხებდა. ანა კარენინას მსგავსად, რომელმაც თავისი მძიმე მდგომარეობის გამოსავალი საკუთარ სიკვდილში დაინახა, ასევე ლ. ტოლსტოი ყველა უბედურებისაგან ხსნას ხედავს ლეტალურ გამოსავალში.

მწერლის აზრები, რომლებიც მას სიკვდილის წინ აწუხებდა აახლოებს მას ფილოსოფოს სოკრატესთან. უკანასკნელი ხედავს სიკვდილში ადამიანის ფიზიკურ დასულიერ მდგომარეობათა შეცვლას.

ამრიგად, ტექსტი იწყება „და“ კავშირით, რაც ერთგვარად მოულოდნელია. მეცნიერები ლოგიკურად ფიქრობდნენ: თვით ტექსტში, ქვემოთეულე, მითითებულია, რომ ავტორს სადღაც უმსჯელია პერსონაჟის ბავშვობაზე: „მოშიში ღმრთისაჲ, ვითარცა იგი ვთქუთ, სიყრმითგან თვისით“ (3, 2). ამიტომაც გასაგებია, თუ რატომ იწყება თხზულება მოულოდნელად „და“ კავშირის გამოყენებით; „და“ კავშირის წინ ეწერა სწორედ ის ტექსტი, სადაც აღწერილი იყო მორწმუნის სიყმაწვილეო.

ეს ლოგიკური არგუმენტია, ოღონდ მას არ აქვს არავითარი მყარი საფუძველი. მე შევისწავლე ეს ტექსტი, ასევე, სხვა ძველი ნაშრომები და გაირკვა შემდეგი: „თვითონ „შუმანიკის წამების“ მხოლოდ პირველი აბზაცი კი არ იწყება ასე უცნაურად, არამედ შიგნიტექსტის სხვა არაერთი აბზაციც. მაგალითად, იხილეთ იმავე წიგნის მომდევნო, მესამე გვერდი, სადაც „და“ კავშირი იწყებს სრულიად ავტონომიურ სამ სხვადასხვა მონაკვეთს (გვ. 3). იგივე სურათია მე-10 გვერდზე და ა. შ.

კიდევ მეტი.

ამ თვალსაზრისით შევისწავლე „ევსტათი მცხეთელის წამება“. იქაც ბევრი ადგილი იწყება მოულოდნელად - „და“ კავშირის მეშვეობით (იხ. იმავე წიგნის გვ. 17, 28, 29 და ა. შ.). იგივე ითქმის მე-10 საუკუნეში შეთხზულ „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაზე“.

ამრიგად, გადაჭრით ვაცხადებთ: „და“ კავშირით პირველი ქართული ტექსტის დაწყება არ უკავშირდება თავდაპირველად წინ არსებულ ტექსტს.

ეს საიდუმლო რომ გავარკვიოთ, უნდა გამოვიყენოთ რომელიმე საკონტროლო უცხოური ენა. ჩემთვის ასეთია რუსული. ამავე დროს, აუცილებელია მკითხველის ყურადღება გადავიტანო ერთობ მნიშვნელოვან ენათმეცნიერულ კატეგორიაზე, რომელსაც „უზუსი“ ეწოდება. ინგლისური სიტყვა „usual“ (საწყისია ლათინური usus) ნიშნავს „ჩვეულს“, „ჩვეულებრივს“ (4, 413). აქედან მომდინარეობს მისი საენათმეცნიერო გაგება – „სამეტყველო ჩვეულება“. საზოგადოდ უნდა ითქვას: უზუსი მშრალ და მოსაწყენ გრამატიკას ხდის სახალისოსა და საინტერესოს. მისი სივრცე ფართო და მრავალფეროვანია, ხოლო საწყისი – შორეული. შესაძლოა, მას ენობრივი სისტემის ჩამოყალიბების კვირამალზეც კი დასდებოდეს საფუძველი. ამას რომ ვამბობ, მივიჩნევ, რომ უზუსის საზღვრებში შემოდის ადამიანის პირიდან უნებლიეთ აღმომხდარი შორისდებულებიცა და სხეულის ენაც – მიმიკა, შინაარსის მატარებელი სხეულებრივი მოძრაობანი. ამიტომაცაა, ბევრი მათგანი სხვადასხვა ენაში ერთნაირია. მაგალითად, მხრების აჩეჩვა ბევრი ერის წარმომადგენლისათვის აღნიშნავს გაურკვევლობას, გაუგებრობას, არცოდნას; როდესაც რუსს რაიმე ეტკინება, მყისიერად წამოსცდება „იჰ!“ ზუსტად იგივე მოსდის ქართველსაც. ამ რუსული წამოძახილის ზუსტი ეკვივალენტი და ფორმაა „ვაი!“ საქმე ისაა, რომ ქართულში „ო“ ხმოვანი ხშირად იკვეცება (ნახევრად იკვეცება) და გვამღევს „ვა“ ბგერათკომპლექსს. მაგალითად: მეგრული „თოლი“ ქართულში გვამღევს ფორმას „თვალი“; მთაში ამბობენ „ცხორი“, ბარად კი ასე – „ცხვარი“.

ახლა განვიხილოთ ამგვარი უზუსური მოვლენის სხვა მაგალითები ჩემ მიერ აღებულ საკონტროლო ენაში.

რუსულ მეტყველებაში არის ერთი ასეთი უცნაური მოვლენა. ყოველ სალაპარაკო ფრაზას წინ უძღვის თითქოსდა სრულიად ზედმეტი და არასაჭირო ნაწილაკი, უცნაური ელემენტი a.

ა ხმოვანი გვხვდება, მაგალითად, ასეთ გამოთქმაში:

а ты вчера ходила на колхозный базар?

თითქოსდა „ა“ სრულიად ზედმეტია, მაგრამ არა. ის გახლავთ სასაუბრო ელემენტი, აზრის გამოხატვის მაუწყებელი ძახილი, სიგნალი, ყურადღების მისაქცევი საშუალება. რუსულად მას შეიძლება ვუწოდოთ *позывной*.

ვნახოთ ამგვარი მოვლენის კიდევ ერთი მაგალითი. ავიღოთ ასეთი დიალოგი:

- А ты вчера ходила на колхозный базар?
- Ну ходила!
- И купила свежие картошки?
- Ну купила!

ამ შემთხვევაში ყურადღებას იქცევს ბგერათკომპლექსი **Ну**. ეგ „ნუ“, ერთი შეხედვით, არაფრის მაქნისია. მართლაც, შინაარსობრივად ის არაფერს იძლევა, არადსადირალია, ოღონდ, უზუსტის თვალსაზრისით, ახალისებს ენას, გამოთქმის ექსპრესიას ზრდის სწორედ ისე, როგორც „ზედმეტი“ **А**.

მამასადამე, **А** და **Ну** ძველი რუსული მეტყველების კულტურის რუდიმენტებია. მაგალითად, უზუსტური **А** გვხვდება ძველ ლიტერატურულ შედევრად მიჩნეულ ტექსტში. ეგ გახლავთ „Слово о полку Игореве“, რომელიც შექმნილია დაახლოებით იმ დროს, როცა შეითხზა „ვეფხისტყაოსანი“. მოვიყვანოთ აღნიშნულის ერთი მაგალითი: „А Игорова храброго полка не воскресить!“ (2, 49).

აქაც, როგორც ჩანს, **А** სასიგნალო ხმოვანია.

დღევანდელ ქართულ მეტყველებაში ამგვარი „პოზიციონი“ აღარ გამოიყენება, ოღონდ, როგორც ჩანს, ძველად იგი მეტყველების კულტურის აუცილებელი ნაწილი იყო.

აი, თუ რა ყოფილა ძველ ტექსტებში ესოდენ ხშირად მომარჯვებული ეს უცნაური „და“.

მამასადამე, მსგავს შემთხვევებში ის კავშირის ფუნქციას კი არ ასრულებს, არამედ – სიგნალისა.

ოღონდ ამაზე ნუ შევჩერდებით და კვლევა გავაღრმავოთ.

რუსულ ფორმანტს „ა“ ქართულად შეესატყვისება არა ერთი, არამედ სამი ეკვივალენტი. ესენია: **და, ხოლო, არამედ**.

გავსინჯოთ საამრიგო მაგალითები.

და:

а, если он не придет...

და, თუკი იგი არ მოვა...

ხოლო:

Муж поет, а жена танцует.

ქმარი მღერის, ხოლო ცოლი ცეკვავს.

არამედ:

Правильно будет не «монография академика Шалвы Амонашвили», а «монография академика Шалва Амонашвили».

მართებულია არა „მონოგრაფია აკადემიკოს შალვი ამონაშვილისა“, არამედ

„მონოგრაფია აკადემიკოს შალვა ამონაშვილისა“.

მაშასადამე, გარდა მნიშვნელობისა „და“, რუსულ ფორმანტს ა ჰქონია კიდევ ორი მნიშვნელობა. ესაა „ხოლო“ და „არამედ“.

თუ ეს ასეა, მაშინ მოსალოდნელია, რომ ძველი ქართული მეტყველების კულტურას ახასიათებდეს ფრაზის დასაწყისში სიტყვების – „ხოლო“ და „არამედ“ ისევე მომარჯვება, როგორც გამოიყენება ბგერათკომპლექსი „და“.

გაირკვა სენსაციური კულტუროლოგიური ამბავი: ძველ ქართულ ტექსტებში ახალი აზრის ჩამოყალიბებისას გამოყენებულია არა მხოლოდ „და“ სიგნალი, არამედ მისი პარადიგმებიც – „ხოლო“ და „არამედ“.

საამრიგო მაგალითებით ძველი მეტყველება გაჭედულია. იხილეთ ზემომითითებული წიგნის შემდეგი გვერდები: 7, 8, 9, 10 და ა. შ.

„შუშანიკის წამება“: „ხოლო ამის უბედურისა და სამგზის საწყალობელისა ვარსქენის“ (გვ. 7)

„ხოლო ეპისკოპოსი იგი სახლისად მის პიტიახშისად“ (გვ. 8).

„ხოლო მე ვიჯემენ ადრე და მივიწიე დაბასა მას“ (გვ. 9).

სათანადო ნიმუშები იხილვის მოთხრობაში „სიბრძნე ბალაჰვარისი“ (იხ. იმავე წიგნში გვ. 48, 49, 50...).

„არამედ უმჯობესად შეჰვრაცხე...“ (აზოს წამება, იგივე წიგნი, გვ. 117).

„არამედ აწ მე ვინაითგან ვერ ძალ მიც მოუკლებელად ლოცვაჲ“ (გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება, გვ. 214). „არამედ აწ სასწაულნი მათნი ჟამთა სიმრავლისაგან მიეცნეს“ (იქვე, გვ. 215).

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ცნობილი საზეპირო იწყება ასე:

„არამედ ქართლად ფრიადი ქვეყანაჲ აღირაცხების...“ (გვ. 280).

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ: გაირკვა ძველი ქართული მეტყველების კულტურის მეტად საინტერესო საკითხი; დადგინდა ძველი ტექსტების სასიგნალო სიტყვები – და, ხოლო, არამედ, რომელთაც გრამატიკულ კატეგორია კავშირთან არავითარი შეხება არა აქვთ.

ყოველივე ამის შემდეგ გადავიდეთ ძველი მეტყველების კულტურის შემომნახველ კიდევ ერთ ძეგლზე. ეს გახლავთ რუსთველის პოემა.

„ვეფხისტყაოსანი“ მეცნიერულად შეისწავლება 1712 წლიდან. დღემდე ამ მხრივ ბევრი რამ გაკეთდა, ოღონდ გაურკვეველი იყო საკითხი: რას ნიშნავს და რისთვის გამოიყენება ყოველი სტროფის მეოთხე, დამამთავრებელი, ტაეპის წინ თითქოსდა სრულიად ზედმეტი და შინაარსობრივად არაფრისმთქმელი „და“. აღნიშნულის შესახებ რაიმე სერიოზული მოსაზრება არავის გამოუთქვამს.

ჩემი აზრით, მითითებული „და“ უნდა განვიხილოთ ძველი ქართული სამეტყველო კულტურის კონტექსტში. ეგ „და“ უზუსტის სფეროს განეკუთვნება. ამგვარი საგანგებო დაგრძელება შაირისა (თექვსმეტმარცვლიანი ლექსისა) ერთი სრული ხმოვნით კიდევ უფრო აძლიერებს საგანგებო სასიგნალო ეფექტს. აქ „და“ ორმხრივ ფუნქციას ასრულებს: ა) მსმენელს ყურის საშუალებით აგებინებს, რომ სტროფი სრულდება, რომ ამჟამად ყური მოისმენს ერთი პოეტური აზრის საბოლოო ფრაზას; ბ) ხელნაწერის თვალთა აღმქმელს კი მზერის საშუალებით აჩვენებს, რომ სტროფის სამი წინარე ტაეპისაგან სიგრძით გამორჩეული მეოთხე პწკარი საბოლოო, დასკვნითი კადენციაა, რომლის წარმოთქმისთანავე უნდა გაკეთდეს ხანგრძლივი ყოვნი, პაუზა. ეს აუწყებს მკითხველს, რომ ერთი აზრობრივ-ემოციურად დამოუკიდებელი მონაკვეთი

დასრულდა. თვალნათლიობისათვის მოვიყვანოთ სათანადო ნიმუში:

არდავიწყება მოყვრისა აროდეს გვიზამს ზიანსა;
ვჭმობ კაცსა აუგიანსა, ცრუსა და ღალატისა.
ვერ ვეცრუები, ვერ ვუზამ მას ხელმწიფესა მზიანსა,
და რა უარესა მამაცსა სულდიდსა, წასლვაგვიანსა! (1, 798)

III. დასკვნა

მაშასადამე, ჩვენს ეროვნულ ეპოსში დაცული უზუსტური საშუალება „და“ თავისი წარმოშობით სხვა არაფერია, თუ არა საგანგებო მახილი, სიგნალი, „პოზიციონი“, ესოდენ ხშირად რომ გამოიყენებოდა ადრინდელ პროზაულ თხზულებებში, როგორც სამეტყველო კულტურის ელემენტი.

ლიტერატურა:

1. რუსთველი, ვეფხისტყაოსანი, ა. შანიძისა და ალ. ბარამიძის რედაქცია, თბ., 1966;
2. Слово о полку Игореве, М., 1983;
3. ქართული პროზა, I, თბ., 1982;
4. ჭაბაშვილი მიხეილ, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბ., 1973.

Murman Tavdishvili, Professor, GTU

One culture-logical aspect of the oldest Georgian words

Resume

Many paragraphs of old Georgian texts begin with “and”, which is very unclear in scientific literature. Someone will think that’s connection, but it is a superficial view. In many places these "and" sounds do not mean any word or text.

It was turned out that such "dysfunctional", non-acoustic sounds are used in the texts of theological content, but in this regard, neither the contents of the secular content are exceptions. This "strange" event is the field of "uzus" (word tradition, rule, habit) which is a form of cultural speech.

Let's find the appropriate Russian examples, which begin with dull form of phrases such as: a and ну. They perform signaling and warning functions in certain contexts. We can call it differently "позывной".

Georgian language performs three units of such an unusual function of cultural speech: and, but, rather. Research shows examples of ancient theological and secular literature.

It is important, that this adaptive tradition has also encouraged Rustaveli. The poem "The Knight in the Tiger's Skin" continues the old traditions of cultural speech and the fourth sign of each stroke, before the cadence, notes this signature figure "and".

Thus, there has been established an important momentous phenomenon of old science culture, the main purpose of "undesirable" and "non-functional" sounds.

Keywords: *and, but also, a, ну, uzus, cultural speech.*

„შემოდგომის აზნაურის“ ტიპისა და ტერმინის გაგებისათვის

ქეთევან თავდიშვილი, ფილოლოგიის
მეცნიერებათა დოქტორი, შპს „ჯი-ელ-სის“ სკოლა

რეზიუმე. გამოჩენილი მწერლის დავით კლდიაშვილის კლასიკური მოთხრობები სკოლაში ფართოდ შეისწავლება. მწერალმა აღმოაჩინა მეტად საინტერესო ტიპი - „შემოდგომის აზნაური“ და ეგ ტერმინიც ურყევად დაამკვიდრა. ცნება – ტერმინს ძირითადად ასე განმარტავენ: აზნაური, რომელიც ერთობ გადარიბებულია და სულს ოდნავ იბრუნებს შემოდგომობით, რაკილა ამ დროს იღებს მოსავალს (სიმინდი, ლობიო, ღვინო) და ამიტომაც ჰქვიაო „შემოდგომის აზნაური“.

მაშ, ცნება-ტერმინი მიაბეს შემდგომის ბარაქას.

თუ ტერმინს ასე გავიგებდით, მაშინ ცნება ვეღარ მოიცავდა იმ აზნაურებს, რომლებიც შემოდგომის მოსავალზე არ არიან დამოკიდებულნი. ესენი არიან ქალაქელი ადვოკატი აზნაურები და ჯერ კიდევ მდიდარი სოფლელი ბობოლები, არადა, ვგრძნობთ: ტერმინი ყველას მოიცავს.

ჩვენ ვფიქრობთ:

„შემოდგომის აზნაური“ გულისხმობს შემოდგომადამდგარ კლასს, რომელსაც ყავლი გასვლია, გაზაფხული და ზაფხული უკვე „უგემნია“ („ვაჰ, დრონი, დრონი, ნაგემნი მტკბარად!“), ამჟამად კი ყვითელი შემოდგომა, სიკვდილის (ზამთრის) წინამორბედი სწვევია. მაშასადამე, კლასის დეგრადაციის ეპოქა დამდგარა და იგი მომაკვდავ სოციალურ წრედ ქცეულა.

ტერმინის ამგვარი გაგება ყველა აზნაურს მოიცავს.

საკვანძო სიტყვები: „შემოდგომის აზნაური“, სუბიექტური ფაქტორი, ეპოქის კონტექსტი, ცნება და ტიპაჟი, შემოდგომადამდგარი კლასი.

I. შესავალი

ქართული ენისა და ლიტერატურის საგნობრივ პროგრამაში, საგანმანათლებლო მიზნებიდან გამომდინარე, ნათლადაა მოცემული, რას ითვალისწინებს ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლება სკოლებში. ჩამონათვალი დიდია, მაგრამ მათ შორის ამჯერად რამდენიმე მათგანზე გავამახვილებთ ყურადღებას, კერძოდ, ესაა: მსჯელობის უნარის განვითარება, ტექსტებისადმი შემოქმედებითი (თავისუფალი) დამოკიდებულების გამომუშავება, მწერლის შემოქმედების გააზრება სუბიექტური (მწერლის ცხოვრების მნიშვნელოვანი ფაქტები და მომენტები) და ობიექტური (ეპოქის ზოგადი კონტექსტი) ფაქტორების გათვალისწინებით. ქართული ლიტერატურის სახელმძღვანელოები (ვ. როდონაია, ნ. მუზაშვილი) ამ მხრივ საშუალო საფეხურის (X-XII კლასები) მოსწავლეებს ერთობ საინტერესო ნაწარმოებებს, ქართველ თუ მსოფლიო კლასიკოსთა ნააზრევს სთავაზობენ; სახელმძღვანელოს შემდგენლები ტექსტებს ურთავენ ავტორთა ბიოგრაფიებს, სხვადასხვა საინტერესო რუბრიკას - ინტერპრეტაცია, პარალელი, საკითხი დისკუსიისათვის და ა.შ. ყოველივე ეს ნამდვილად ეხმარება ამ საფეხურის მოსწავლეებს, გაანალიზონ, შეადარონ სხვადასხვა პერიოდის შედარებით რთული და მრავალფეროვანი ლიტერატურული მასალა მათში ასახული თემების, ინფორმაციის, იდეებისა და პრობლემატიკის

თვალსაზრისით; გამოუმუშავდეთ კვლევის, დამოუკიდებელი აზროვნების უნარები; მუხაშვილის XII კლასის სახელმძღვანელო სამართლიანად იწყება XX ს-ის საქ-ოს ისტორიული, ეპოქალური რეალობის ჩვენებით (ვგულისხმობთ „საუბრების“ რუბრიკას), შემდეგ კი მოსწავლეებს ეცნობა დავით კლდიაშვილი, ქართველი კლასიკოსი მწერლის ბიოგრაფია და მოთხრობა „სამანიშვილის დედინაცვალი“. გამოჩენილი პროზაიკოსის დავით კლდიაშვილის შემოქმედების ოქროს საბადოდ სამეცნიერო კრიტიკაში სამართლიანად მიიჩნევენ „შემოდგომის აზნაურთა“ ტიპაჟს. ამ ტიპთა და სახეთა მიგნებით ავტორმა ქართულ მწერლობაში ახალი ადამიანები შემოიყვანა. შ. რადიანი სწორად შენიშნავდა: „კლდიაშვილის შემოქმედებითი ნიჭი დიდი გაქანებით გაიშალა მოთხრობების იმ ციკლში, რომელიც მომაკვდავი აზნაურობის ცხოვრებისადმია მიძღვნილი. ამ ციკლის ნაწარმოებებით შევიდა იგი ქართულ ლიტერატურაში, როგორც ორიგინალური მხატვარი“ (3.25). ეს მოსაზრება გაიზიარეს ქართველმა მეცნიერებმა. მან თავისი გამოხატულება კიდევაც პოვა ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში, სადაც ვკითხულობთ: „კლდიაშვილის შემოქმედების მთავარი თემა - იმერეთის გაღარიბებული, ე.წ. „შემოდგომის აზნაურების“ ცხოვრების მწუხრის ასახვა პირველად გამოჩნდა მოთხრობა „სოლომან მორბელაძეში“ (6.552). უნდა აღინიშნოს, რომ მე-12 კლასის სახელმძღვანელოებში არაა განმარტებული ამ ტერმინის არსი, თუმცა ნახსენებია (ვ. როდონაიასთან): „დ. კლდიაშვილის თითოეული მოთხრობა ცხოვრების მხოლოდ ერთ მომენტს, ერთ ნაწილს, ხშირად ერთ სურათს ასახავს, მაგრამ არსებითად ეს არის ერთი წიგნი, რომლის მთავარი გმირია გადატაკებული აზნაური, ვისაც ყველაზე მოხდენილად მიესადაგა თვით კლდიაშვილის მოთხრობიდან გავრცელებული გამოთქმა - „შემოდგომის აზნაური“ (4.10).

II. ძირითადი ნაწილი

დ. კლდიაშვილის ნაწარმოებთაგან მე-12 კლასამდე მოსწავლეები იცნობენ „სოლომან მორბელაძეს“, „დარისპანის გასაჭირს“, „ბაკულას ღორებს“ და სხვ. ცნება-ტერმინი „შემოდგომის აზნაური“ მოიცავს მწერლის მიერ დახატულ ამ წოდების ყოველ წარმომადგენელს, მაგრამ მისი არსის ახსნა სამეცნიერო ლიტერატურაში ძალიან ცოტაა ან თითქმის არ არის. არსებობს დამხმარე სახელმძღვანელო „ქართველი მწერლები სკოლაში“. ის სერიების სახით გამოიცა. ერთი წიგნი დავით კლდიაშვილის ცხოვრება-მოღვაწეობასაც მიეძღვნა. წიგნში მოცემულია არაერთი მწერალ-კრიტიკოსის მოსაზრებანი. ესენი არიან: ბ. ბარდაველიძე, გრ. კიკნაძე, გ. ქიქოძე, გ. გოგოლაშვილი, მ. ჯოხაძე, კ. აბაშიძე, ლ. ავალიანი, ნ. გრიგალაშვილი, ფ. ფირუაშვილი და სხვანი: კრიტიკოსთა უმრავლესობის აზრით, „შემოდგომის აზნაური“ არის „ტერმინი-განაჩენი, ტერმინი-ფუნქცია, რომელშიც აისახა მთელი საზოგადოებრივი ფენის ტრაგედია და კომედია“ (1,11). „ქართველი მწერლები სკოლაში“ - სერიის პროექტისა და წიგნების შედგენის კონცეფციის ავტორმა გ. მურღულამ უფრო მკაფიო და არსთან მიახლოებული განმარტება შემოგვთავაზა. „ამ განსაზღვრებას, შეიძლება, ორგვარი აზრით ტვირთავდეს ავტორი: 1. ეს ადამიანები მხოლოდ შემოდგომაზე არიან აზნაურები, რადგან აზნაურობას (თავისუფლებას) ეკონომიკური საფუძველიც სჭირდება ... ამ ადამიანებს კი მხოლოდ შემოდგომაზე აქვთ ლუკმაპური, სარჩო - საბადებელი; 2. ამ წოდების შემოდგომა დამდგარა, ანუ უკანასკნელი სტადია

მათი (როგორც წოდების) არსებობისა. ეს შემოდგომა მწირია, უნაყოფო” (5,381). ამავე წიგნში მოცემულია ტერმინის ფატი ფირუაშვილისეული განმარტება, რომელიც, ჩვენი აზრით, ყველაზე ახლოა საკითხის არსთან. მკვლევარი წერს: „მათი შემოდგომა დამდგარა, მაგრამ არა შემოდგომა მსუყე და ბარაქიან-დოვლათიანი, არამედ ისეთივე მწირი და გაცრეცილი, როგორსაც ხატავს კლდიაშვილი შემოდგომას ქამუშადეების ოჯახში... ამ შემოდგომას ზამთრის პირის სუსხი დაჰკრავს და ოქროსფერის ნაცვლად ნაცრისფერი აძევს” (5,382).

ასეთია „შემოდგომის აზნაურის” განმარტება-გააზრება სამეცნიერო ლიტერატურაში, თუმცა სახელმძღვანელო წიგნები მოსწავლეებს, რომელთაც უნდა განვუვითაროთ მსჯელობის, ეპოქის საკითხებისადმი მწერლისეულ დამოკიდებულებაზე დაკვირვების უნარი, ამ ცნების შესახებ არაფერს ეუბნება. მართალია, ნაწარმოები („ქამუშადის გაჭირვება“), რომელშიც პირველად გახმიანდა ეს ტერმინ-ცნება, საპროგრამო ტექსტად არ მიიჩნევა, მაგრამ, ვფიქრობ, აუცილებელია მოსწავლეებს ფრაგმენტულად მაინც გავაცნოთ მონაკვეთები ამ ტექსტიდან და სიღრმისეულად გავააზრებინოთ, თუ რას უნდა ნიშნავდეს იგი? ამ ტერმინ-ცნებაში ხომ მარტოოდენ ის აზნაურები არ მოიაზრებიან, რომლებიც მიწაზე შრომობენ, გამალებით ურტყამენ მას თოხს, რათა საარსებო წყარო (წლიდან წლამდე) რამენაირად მოიპოვონ და ისედაც კუჭგამომხმრებს წლის განმავლობაში მაინც ჰქონდეთ მწირი ლუკმა.

ტერმინი „შემოდგომის აზნაური” უფრო მოგვიანებით ჩნდება, ვიდრე ამ ცნების გამომხატველი ტიპაჟი. საქმე ის არის, რომ ამგვარი აზნაურის ერთობ მკაფიოდ გამოკვეთილი ტიპი სოლომან მორბელაძე (რომელიც მაჭანკალია და არანაირად არაა დამოკიდებული მიწაზე, საშემოდგომო შემოსავალზე, ვინაიდან სამაჭანკლო მას, შესაძლოა, ზამთარშიც ჰქონდეს ან გაზაფხულზეც) მკითხველმა გაიცნო ჯერ კიდევ 1894 წელს; „სამანიშვილის დედინაცვალში” გამოყვანილი ღარიბი აზნაურები კი - 1897 წელს, ხოლო „ქამუშადის გაჭირვება“, რომელშიც პირველად არის ნახსენები საძიებელი ტერმინი, 1900 წელს გამოქვეყნდა. მამასადამე, ტიპები უფრო ადრე გაჩნდნენ, ვიდრე მათი არსის გამომხატველი ტერმინ-სახელწოდება. გავიხსენოთ ვითარება, სადაც პირველად გაიხმიანებს ის. ბესარიონ ქამუშადემ სუფრის ზნეობა დაარღვია და ერთ თანამეინახეს ყინყლი დაუწყო. მდიდარმა გლეხმა სამადაძემ გათავხედებულ ღარიბ აზნაურს წესრიგისკენ მოუწოდა. ბესარიონმა ყაზახად მოიხსენია გლეხი და აგდებულად „წაჰკრა ბლიქვი“. დაცემული წამოაყენეს. „-ყაზახი ვარ! – შეჰყვირა მან, წელში გამართულმა. – ყაზახი ვარ, მარა შენისთანა შემოდგომის აზნაურშილს კიდევ ვჯობივარ! თუ ძალაზე ხარ, მობრძანდი, ახლო მობრძანდი, ისე დაგბუზნო, რომ ღობემდისაც ვერ მიგყვეს შენი დამშეული სული! ... შენისთანა შემოდგომის აზნაურშილის რა მცოდნია?!“ (2.302). იქვე კიდევ რამდენიმეჯერ ხმიანდება ეს ზედმეტი სახელი: „ამ შემოდგომის აზნაურობის“ ხსენებამ ბევრი ააპილპილა“; „მაგას ვაყურებიანებ შემოდგომის აზნაურს!“ „შემოდგომის აზნაურთან ხელის გამოღებით“; „შევარცხვინე შემოდგომის აზნაურიცა და ყველაც! შემოდგომის აზნაური...ყველა...ყველა... შემოდგომის აზნაურიც და ყველა!“

საგულისხმოა, რომ ამ ტერმინს გლეხი სამადაძე მხოლოდ ორჯერ ახსენებს, ხოლო თვით აზნაურები - ხუთჯერ! ერთხელაც - ავტორი. მოდით, ვიმსჯელოთ კრიტიკულ ლიტერატურაში

არსებული გაგების (შემოდგომაზე დამოკიდებული ფენა) ნაკლოვანებაზე. თუ „შემოდგომის აზნაურები“ იმ აზნაურებს ეწოდებათ, რომლებიც მხოლოდ შემოდგომაზე არიან მამლარი, მაშინ ცნება-ტერმინი ვერაფრით ვერ მოიცავს ყველა იმ ტიპს, რომლებიც დ. კლდიაშვილმა დეგრადირებული კლასის წარმომადგენლებად დაგვიხატა. რა ვუყოთ ადვოკატ გვერდევანიძეს, პორფირ ბიაშვილს, რაღაც მანქანებით ჯერ კიდევ სიმდიდრეშემორჩენილ ჯიმშერ სალობერიძეს, კირილე მიმინაშვილს?! ეს უკანასკნელი ხომ საერთოდ არ შრომობს, მიწასა და მის მოსავალთან არანაირი შეხება არა აქვს? საქმე ის არის, რომ მიწასა და შემოდგომის ბარაქაზე ჭიპმიჭრილი აღნიშნული ტიპებიდან ძალიან ცოტაა, უმცირესობაა. ესენი არიან სოფლად მცხოვრები, მიწას მიმტერებული პლატონ სამანიშვილი და ოტია ქამუშაძე... დარისპანი თავის კაროქნასთან ერთად სად მოვიაზროთ? ადვოკატების კუჭმადლობა ხომ იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენ კლიენტს იშოვიან? შესაძლებელია, მათ შემოდგომაზე საერთოდაც ვერ იშოვონ „საკბილო“. მაშასადამე, შემოდგომის აზნაურთა ტრადიციული გაგება ასეთ ტიპებს ვერ მოიცავს. ვფიქრობ, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ტერმინ-ცნების სემანტიკურ-გრამატიკული ანალიზი, იმდროინდელი ეპოქის გაანალიზება და მხოლოდ მათ საფუძვლებზე დაყრდნობით ვიკვლიოთ მწერლური გააზრება.

შვიდი ქართული ბრუნვიდან ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო და მრავლისდამტევია ნათესაობითი. ის აღნიშნავს ა) კუთვნილებას: ირმ-ის ნუკრი, ლომ-ის ბოკვერი, მეგობრ-ის წიგნი; ბ) მასალას: ხ-ის სახლი; ბროლ-ის ლარნაკი; ტყავ-ის ჩანთა; გ) დანიშნულებას: ობლ-ის კვერი, სუფრ-ის კოვზი... კიდევ უფრო მეტ შინაარსობრივ ნიუანსს გამოხატავს ეს ბრუნვა, თუ მას თანდებულებიც ერთვის. ჩიტ-ის რძე მასალასაც გამოხატავს და კუთვნილებასაც. მსგავსი ვითარება გვაქვს ჩვენი ტერმინის შემთხვევაშიც: შემოდგომის აზნაური – ორმაგი ბუნებისაა; შეუძლია გამოხატოს მასალაცა და კუთვნილებაც. იგი შეიძლება გავიგოთ როგორც შემოდგომის აზნაური, ანუ შემოდგომაზე მოაზნაურე, და როგორც შემოდგომის კუთვნილება. ვფიქრობთ, მწერალს იგი ესმოდა როგორც კუთვნილების გამოხატულება, ანუ კლდიაშვილმა დაგვიხატა არა შემოდგომაზე მამლარი (ამიტომაც შემოდგომის აზნაური), არამედ შემოდგომადამდგარი აზნაური. სწორედ ამგვარი გაგება აქვს ცნობილ გამოთქმას შემოდგომის ბუზი. შემოდგომადამდგარი ბუზი მწარედ იკბინება, ვინაიდან წინ ზამთარია – მისი სპობის, განადგურების დრო. დავით კლდიაშვილი ჩვენ გვიხატავს კლასს, რომელმაც უკვე გაიარა „ტკბილად ნაგემნი“ (ალ. ჭავჭავაძე) დრონი. „ვაჰ, დრონი, დრონი, ნაგემნი მტკბარად, წარილტვენ, განჰქრნენ სიზმრებრივ ჩქარად!“ დიახ, მათ, ამ აზნაურებმა, განვლეს თავიანთი კლასის გაზაფხული, ზაფხული და ახლა თავდადმა დაეშვნენ, დეგრადაციის, კვდომის დროება შემოდგომა – დაუდგათ. რაც არ უნდა ეცადონ პლატონ სამანიშვილი, ოტია ქამუშაძე, სოლომან მორბელაძე თუ სხვანი, მათი არსებობის, ყოფის დრო დათვლილია. წინ 1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციია (ზამთარი!) და ის ამ სოციალურ კლასს საბოლოოდ ალგვის პირისაგან მიწისა. განწირულ აზნაურთა საბოლოოდ გაქრობის სურათი საინტერესოდ გვიჩვენა ნ. ლორთქიფანიძემ „დანგრეულ ბუდეებში“. ასე რომ, დ. კლდიაშვილი გვიხატავს შემოდგომადამდგარ კლასს და არა კლასს, რომელიც მხოლოდ შემოდგომობითაა მამლარი. ამგვარი გააზრების მქონე ცნება-ტერმინი უფრო ფართოა და მწერლის ღრმა და შორსმიმავალ ხედვას უკეთ ავლენს.

ლიტერატურა:

1. ბარდაველიძე ბ., დავით კლდიაშვილი, წიგნში „დავით კლდიაშვილის 3 მოთხრობა“, თბ., 1987.
2. კლდიაშვილი დ., ქამუშაძის გაჭირვება, ქართული პროზა, 16, თბ., 1988.
3. რადიანი შალვა, დავით კლდიაშვილი, „სახელგამი“, თბ., 1930.
4. როდონაია ვ., არაბული ა., ქართული ენა და ლიტერატურა, „სწავლანი“, 2012.
5. ქართველი მწერლები სკოლაში, დ. კლდიაშვილი, წიგნი 7, „დია“.
6. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, 5.

*Ketevan Tavdishvili,
Doctor of Philology, Ltd GLC School*

For understanding the term and type of “The Autumn Nobleman”

Resume

Classic stories of the famous writer Davit Kldiashvili are widely taught at schools. The writer found a very interesting type – “The Autumn Nobleman” and this term was established firmly. This notion – term is generally explained as follows: a nobleman, who is very poor and feel a little better in autumns, as he gets harvest this time (maize, beans, wine) and that’s why he is called “The Autumn Nobleman”.

So, notion- term was attached to the autumn abundance.

If we understand this term on this way, then the notion would not include those noblemen, who do not depend on autumn harvest. These are city advocate noblemen and still rich village noblemen, though we feel that the term includes everyone.

We think:

“The Autumn Nobleman” means the class, having met the autumn, which has already “felt” the spring and summer and now he already faces an yellow autumn, predecessor of death (winter). So, it is an epoch of the class degradation and it is turned around the dying social circle.

Understanding the term in such a way includes all noblemen.

Keywords: “The Autumn Nobleman”, subjective factor, epoch context, notion and type, class facing the autumn.

*Кетеван Тавдишвили, доктор
филологических наук, образовательный центр G-L-C*

Тип и понятие «осеннего дворянина»

Резюме

В грузинских школах широко изучают классические рассказы известного писателя Давида Квдиашвили: Мыслитель открыл очень интересный тип «осеннего дворянина». Термин обозначает нового типа. Термину обычно толкуют таким образом: обедневший дворянин, который только осенью ощущает себя действительным дворянином потому, что только осенью имеет пищу вдовольстве (поскольку осенью берет урожай), а на протяжении остального времени голодует.

Так понятие связывают с осенью.

Но при таком понимании термин не охватывает всех типов потому, что некоторые из них вообще ничего не имеют с сельским хозяйством и с весенним урожаем – они живут в городах и занимаются адвокатской деятельностью.

Значит, термин имеет другое значение. Он обозначает обедневший класс, у которого посетил осень, предсмертное время, время пожелтевшей природы, предшественника зимы.

При таком понимании термина, он всецело охватывает указанные типы.

Ключевые слова: «осенний дворянин», субъективный фактор, контекст эпохи, понятие и типаж, социальный класс, на котором наступает осень.

ქურნალისტიკა JOURNALISM

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების დღის წესრიგის განმავიკრებელი ფაქტობრივი

ნინო შოშიტაშვილი, სოციოლოგიის დოქტორი
XX

რეზიუმე. სტატიაში ავტორი ცდილობს პოლიტიკური სუბიექტებისა და საზოგადოების ურთიერთმიმართების საფუძველზე წარმოადგინოს ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებენ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მიერ დღის წესრიგის ჩამოყალიბებას. სტატიაში განვითარებულია მოსაზრება - მედიის ზეგავლენა განისაზღვრება არა ამა თუ იმ მზა შეხედულებებისა და იდეების გავრცელებაში, არამედ საინფორმაციო დღის წესრიგის ჩამოყალიბებაში.

დღის წესრიგის ჩამოყალიბება წარმოდგენილია, როგორც ურთიერთზეგავლენის მრავალფეროვანი პროცესი, რომელიც დამოკიდებულია ერთი მხრივ სხვადასხვა სოციალურ ინსტიტუტებსა და მეორე მხრივ, კომუნიკატორის ინდივიდუალურ ცნობიერებაზე. ავტორი ცდილობს ამ საკითხთან დაკავშირებით განიხილოს ტრადიციული და ახალი მედიის ურთიერთმიმართება.

საკვანძო სიტყვები: დღის წესრიგის ჩამოყალიბება, მასმედია, საზოგადოება, პოლიტიკური სუბიექტები, ახალი მედია, მედიაეფექტი.

I. შესავალი

არადემოკრატიულ, დემოკრატიისაკენ მიმავალ და უკვე დემოკრატიულ ქვეყნებში, პოლიტიკურ ძალებსა და საზოგადოებას შორის ინტერაქციისას ლომის წილი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს ეკუთვნის. პოლიტიკური მოვლენების შესახებ მედია ინფორმაციას აწვდის საზოგადოებას; ჰქმნის საზოგადოებრივ აზრს, რომელიც მნიშვნელოვან ორიენტირს წარმოადგენს პოლიტიკური ძალებისთვის; პოლიტიკური სუბიექტები საზოგადოებრივი აზრის საფუძველზე იღებენ გადაწყვეტილებას და თავიანთ ქმედებას გარკვეული მიმართულებით წარმართავენ, ანუ ეწევიან პოლიტიკური შემთხვევების მოდელირებას.

მასობრივი კომუნიკაციის სოციოლოგიაში საზოგადოებაზე მასმედიის ზეგავლენის კვლევები 100 წელზე მეტს ითვლის (საკმარისია გავიხსენოთ უ. ლიპმანის, ჰ. ლასუელის, პ.ლაზერსფელდის, დ. კლაპერის, ე. ნოელ-ნოიმანის, მ. მაქომსის და დ. შოუს ნაშრომები).

მასმედია არის ერთგვარი რგოლი საზოგადოებასა და სამყაროში მიმდინარე მოვლენებს შორის-წერდა, უ. ლიპმანი თავის ცნობილ ნაშრომში „საზოგადოებრივი აზრი“. აღნიშნული პარადიგმის ემპირიული განმტკიცება შემოგვთავაზა პ. ლაზერსფერდმა - იდეები, ხშირად, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებიდან გადაეცემა საზოგადოებრივი აზრის ლიდერებს, რომლებიც შემდგომ გადასცემენ მოსახლეობის ნაკლებად აქტიურ ფენებს. მის კვალდაკვალ ბ. ბერელსონი აღნიშნავს, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს, განსაზღვრულ თემებთან მიმართებაში, შეუძლიათ ინდივიდთა გარკვეულ ჯგუფებზე ზეგავლენის მოხდენა.

II. ძირითადი ნაწილი

მასმედიის ზეგავლენაში იგულისხმება როგორც რეციპიენტთა ზოგადი დარწმუნება, ისე გარკვეული საკითხების ირგვლივ საზოგადოებრივი ყურადღების კონცენტრირება. აუდიტორიის ქცევაზე მედიასისტემების რაციონალური ზეგავლენების განხილვისას ხშირად ისმის კითხვა - ვრცელდება თუ არა მასმედიის სოციალური ძალაუფლება აუდიტორიაზე? რა მეთოდებს იყენებს ის ამისთვის? ამ საკითხთან მიმართებაში ერთიანი თეორიული მიდგომა არ არსებობს. მკვლევართა ნაწილი კვლევისას ეყრდნობა მოსაზრებას, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მიმართ აუდიტორია სრულიად მოწყვლადია, ხოლო დანარჩენის აზრით, მასმედია არის მეტ-ნაკლებად დამოუკიდებელი სუბიექტი და მხოლოდ ნაწილობრივ ან უმნიშვნელოდ ახდენს ზეგავლენას აუდიტორიის ცნობიერებასა და ქცევაზე.

ჩიხიდან ერთგვარ გამოსავალს წარმოადგენს დღის წესრიგის თეორია, რომელიც 1970 წელს ამერიკელ ამომრჩეველზე მედიაზეგავლენების შესწავლის პირობებში შეიქმნა. დღის წესრიგის თეორია გულისხმობს ახალი ამბების შერჩევას საინფორმაციო გამოშვების ბადესა თუ გაზეთის ფურცლებზე, მნიშვნელობის მიხედვით ინფორმაციის რიგითობისა და თანამიმდევრობის განსაზღვრას. მ. მაქომსისა და დ. შოუსმიერ შემოთავაზებული თეორიის თანახმად, აუდიტორიაზე მედიის ზეგავლენა განისაზღვრება არა ამა თუ იმ მზა შეხედულებებისა და იდეების გავრცელებაში, არამედ დღის წესრიგის ჩამოყალიბებაში. რაც უფრო ხშირად სთავაზობს მედია კონკრეტულ პრობლემებს, მით უფრო მნიშვნელოვნად მიიჩნევა მათ აუდიტორია. აღნიშნული მედიაეფექტი ეყრდნობა მექანიკური დამახსოვრების პრინციპს, არის ზედაპირული ხასიათის და შედეგად არ გულისხმობს, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები მედიამომხმარებლის ცნობიერებაში ქმნიან სრულ წარმოდგენებს არსებული რეალობის შესახებ. მასმედიას შეუძლია აუდიტორიას მხოლოდ აუწყოს, რომ არსებობს განსაზღვრული (კონკრეტული) მნიშვნელოვანი პრობლემები. პრესას ექნება წარმატება, თუ ის მკითხველს ეტყვის არა რა იფიქროს, არამედ რაზე იფიქროს, -წერს ბ. კონი.

ჯ. დიურინგისა და ე. როჯერსის მიხედვით არსებობს სამი სახის დღის წესრიგი: საზოგადოებრივი, საინფორმაციო (მასმედიის) და სტრატეგიული (პოლიტიკური).

საინფორმაციო დღის წესრიგის ჩამოყალიბებას მასმედიასთან ერთად განაპირობებს საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ინსტიტუტები. პოლიტიკური სუბიექტები საკუთარი ინტერესების გათვალისწინებით გთავაზობენ დღის წესრიგს. შესამაბისად, მედიის დისკურსში ხვდება ისეთი საკითხები, რომლებიც ყოველთვის არ არის რელევანტური ფართო საზოგადოებისათვის და მხოლოდ კონკრეტულ პოლიტიკურ ინტერესებს ემსახურება.

საყურადღებოა, რომ პოლიტიკური დღის წესრიგის ასეთი „პრივატიზაცია“ გრძელვადიან პერსპექტივაში იწვევს ქვეყანაში ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობის გაუარესებას, რასაც თან სდევს საზოგადოების უკმაყოფილება. თუმცა, არცთუ იშვიათად, პოლიტიკური სუბიექტები, მედიადისკურსების შესაბამისად, აკორექტირებენ თავიანთ დღის წესრიგს. მედიისა და პოლიტიკური სუბიექტების ზემოაღნიშნული ურთიერთთანამშრომლობის შედეგად, ხშირად, საზოგადოებრივი პრობლემები რჩება ყურადღების მიღმა, ვიდრე რომელიმე მხარე არ მოინდომებს მათ აქტუალიზაციას კონკრეტული ინტერესის შესაბამისად. როგორც მედიისა და კომუნიკაციის საკითხების ექსპერტი, ლონდონის უნივერსიტეტის პროფესორი ნატალი ფენტონი აღნიშნავს, ძალიან ძლიერია მჭიდრო ურთიერთობები პოლიტიკურ და მედია ელიტას შორის. ეს კი ათასგვარ გავლენას ახდენს პოლიტიკის მიმართულებაზე, კანონების მიღებაზე, პოლიტიკური დღის წესრიგის ჩამოყალიბებაზე.

ტოტალიტარულ ქვეყნებში მედიის, და შესაბამისად საზოგადოების, დღის წესრიგის ჩამოყალიბებას პოლიტიკოსები განსაზღვრავენ, დემოკრატიულ სახელმწიფოებში პირიქით ხდება. კორელაციის ხარისხი ყველა შემთხვევაში სხვადასხვაა. ამ სამ სუბიექტს შორის კავშირი სახელმწიფოს შეფასების ერთგვარ ინდიკატორადაც გამოდგება.

მასმედია აყალიბებს საზოგადოებრივ დღის წესრიგს, რაც ნიშნავს, რომ მედიის მიერ მნიშვნელოვნად აღქმულ ამბებს მოქალაქეებიც მეტ ყურადღებას აქცევენ. რაც უფრო ხშირად, სხვადასხვა რაკურსით და დიდი ქრონომეტრაჟით არის გაშუქებული თემა, მით უფრო პრიორიტეტული ხდება ის საზოგადოებისთვის. თემები, რომლებიც პრიორიტეტულია საზოგადოებისთვის, შესაბამისად ხვდება ხელისუფლების დღის წესრიგშიც. ამიტომაც მასმედიის მიერ დღის წესრიგის ჩამოყალიბებას განსაკუთრებული შედეგები მოაქვს საზოგადოებისთვის. მიუხედავად მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მნიშვნელოვანი როლისა საზოგადოებრივი დღის წესრიგის ჩამოყალიბებაში, იშვიათია ტრადიციული მედიისა და საზოგადოების ინტერესების თანხვედრა. რასაც თავის მიზეზები აქვს: მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს არ ძალუძთ საზოგადოებრივი დღის წესრიგის საკითხების სრულად მოცვა. ასევე, ადამიანებს აღელვებთ ისეთი საკითხებიც, რომლებიც საერთოდ არ შუქდება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით. ამასთან, ტრადიციული მედია ხშირად, ახალი მედიისაგან განსხვავებით, დისკურსის არჩევას არ არის დამოუკიდებელი მედიამფლობელის გავლენებისგან. ჟურნალისტები გარკვეული თემებისა და საკითხების ამორჩევით, სხვების უგულვებლყოფით და გაშუქების გარკვეულ ჩარჩოებში ჩასმით, ამა თუ იმ დატვირთვას ანიჭებენ მოვლენებს, რომლებიც ხშირად მათი მფლობელის პოლიტიკურ რწმენას და ინტერესებს ასახავს. მედია არ კარნახობს ადამიანებს იფიქრონ ზოგადად პრობლემებსა და მათი გადაჭრის გზებზე, არამედ მედია იმპერატიულად კარნახობს აუდიტორიას, თუ რომელი პრობლემაა მათთვის მნიშვნელოვანი და როგორ უნდა გადაჭრან ის. საინფორმაციო დღის წესრიგის სტრატეგია არის დომინანტი პოლიტიკური თუ ეკონომიკური ძალის მიერ დაწესებული წესების დანარჩენებისთვის თავსმოხვევა. დაქვემდებარებულნი ემორჩილებიან წესებს, თუმცა, აქვთ შესაძლებლობა სხვა ტიპის წესრიგით ჩაანაცვლონ დაწესებული. ასეთ შესაძლებლობას დესერტო უწოდებს ტაქტიკას, იგი ყოველთვის დროებითია და მოკლევადიან შედეგზეა გათვლილი, ამიტომ არასდროს არის სტაბილური. ეს სრულებითაც არ ნიშნავს, რომ მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებები არიან

ყოველისშემძლე და მათ შეუძლიათ სრულად განსაზღვრონ მნიშვნელოვანი თუ უმნიშვნელო სოცილური პრობლემები .

ამ საკითხის მიმართ დამოკიდებულება მნიშვნელოვანად შეცვალა ჟურნალისტიკაში ახალი მედიის როლის გაძლიერებამ. თეორეტიკოსები ცდილობენ , თანამედროვე ტექნოლოგიების პირობებში ჟურნალისტიკის ფუნქციების ახლებურ გააზრებას, „ახალი მედიის“ კლასიფიკაციას. მნიშვნელოვანი განხილვის თემაა ტრადიციული და ალტერნეტიული მედიის ურთიერთმიმართებაც. ახალი მედიის შესწავლისას ჩვენ ვხვდებით არამხოლოდ მასობრივი კომუნიკაციის მრავალფეროვან განვითარებას, რომელიც აკმაყოფილებს ინფორმაციის გადაცემის თანამედროვე ტექნოლოგიურ მოთხოვნებს, არამედ ინფორმაციის მიმართ საზოგადოების სრულიად განსხვავებულ დამოკიდებულებას. თანამედროვე მედიალანდშაფტი ტრადიციული მედიის ჟურნალისტებთან ერთად გაჯერებულია ბლოგერებით, მოქალაქე ჟურნალისტებით, სხვადასხვა სოციალური ქსელების (Snapchat Facebook, LinkedIn, MySpace, Twitter, YouTube, Flickr, WordPress, Blogger, Typepad, LiveJournal, Wikipedia, Wetpaint, Wikidot, Second Life, Del.icio.us, Digg, Reddit, Lulu. და ა.შ.) მომხმარებლებით. თვითოეულ მათგანს თავისუფლად შეუძლია საზოგადოებრივი ყურადღების კონცენტრირება და საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბება. ხშირ შემთხვევებში სწორედ ალტერნატიული და სოცილური მედია ქმნის ისეთ სადისკუსიო პლატფორმებს, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოების ჩართულობას საინფორმაციო სივრცეში. შესაბამისად თანამედროვე საზოგადოებაში, საინფორმაციო დღის წესრიგის ჩამოყალიბებისას, ტრადიციული მედიასაშუალებები მეინსტრიმებად ვეღარ გვევლინებიან. ბევრ ქვეყანაში წარმატებით ფუნქციონირებს ალტერნატიული ინტერნეტ-საშუალებები, რომლებიც მეინსტრიმი მედიისგან განსხვავებულ ფუნქციებს ასრულებენ და ძირითადად საგამოძიებო ჟურნალისტიკით არიან დაინტერესებულნი.

III. დასკვნა

საინფორმაციო დღის წესრიგის ჩამოყალიბებას განაპირობებს პოლიტიკური სუბიექტების დისკურსები, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების სარედაქციო პოლიტიკა; სახელმწიფო ორგანიზაციები; მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების კომერციალიზაცია, ეკონომიკური აგენტები და სხვ. თუ ზემოჩამოთვლილს დავუმატებთ მასმედიის გავლენას საარჩევნო კამპანიების დროს, ფარულ რეკლამას, პოლიტიკური ძალების ღია თუ ირიბ მხარდაჭერას, ადვილი გასაგები ხდება, რატომ ექცევა პოლიტიკური სუბიექტებისა და მასმედიის ურთიერთმიმართებას დიდი ყურადღება. ეს განსაკუთრებით შესამჩნევი და ხელშესახებია “ახალი დემოკრატიის” ქვეყნებში, რომელთა რიცხვსაც მიეკუთვნება საქართველო. ახალი დემოკრატიის ქვეყნებში ძალაუფლების და გავლენის სფეროების გადანაწილება ახლა მიმდინარეობს. პოლიტიკოსებსა და მასმედიის წარმომადგენელთა ურთიერთობის დაწერილი თუ დაუწერილი ნორმებიც ახლა ყალიბდება. ამიტომაც, ბუნებრივი და გასაგებია ამ ქვეყნების მმართველი თუ ოპოზიციურ ძალების სურვილი საკუთარი გავლენის ქვეშ მოაქციონ მასმედია, და ამას თუ ვერ მოახერხებენ, სიმპათიით მაინც განაწყონ თავიანთ მიმართ. საინფორმაციო დღის წესრიგის ჩამოყალიბება ურთიერთზეგავლენის მრავალფეროვანი პროცესია, რომელიც დამოკიდებულია ერთი მხრივ სხვადასხვა სოციალურ ინსტიტუტებსა და მეორე მხრივ კომუნიკატორის ინდივიდუალურ ცნობიერებაზე. საინფორმაციო დღის

წესრიგის გავლენა სოციუმის ყველა წევრზე თანაბრად არ მოქმედებს. ზეგავლენის ხარისხი დამოკიდებულია როგორც მედიაგზავნილის შინაარსზე, ასევე რეციპიენტის განწყობებზეც. თუ მედიაგზავნილის მიმართ აუდიტორიას აკავშირებს პირადი დამოკიდებულება, მედიის მიმართ ის ნაკლებად მოწყვლადი იქნება. მედიის ზეგავლენა განსაკუთრებულად ძლიერია ინფორმაციის არაკრიტიკულად აღქმის შემთხვევაში - ტერაქტების, კონფლიქტების, სტიქიური უბედურებების დროს. რუსი მკვლევარის ე.დიაკოვას მიხედვით, საინფორმაციო დღის წესრიგის ჩამოალიბებაში მნიშვნელოვანი როლი აქვთ არა ყველა მედიასაშუალებას, არამედ მეინსტრიმ მედიარგანიზაციებს, ხოლო ზეგავლენის ხარისხი პირდაპირ კორელაციაშია მედიის მიერ გაშუქებულ პრობლემასთან. მედიადისკურსში პრობლემების დაყოფამ თავსმოხვეულ ("obtrusive") და არათავსმოხვეულ პრობლემებად, საბოლოოდ განამტკიცა მოსაზრება რომ ეფექტი უსაზღვრო არ არის და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებიც არ არიან ყოვლისშემძლენი.

დღის წესრიგის ჩამოყალიბებაში ახალი მედიის ინტელექტუალურ დივიდენდებზე საუბრისას, გასათვალისწინებელია მნიშვნელოვანი პრობლემა -საინფორმაციო ნაკადების სიმრავლე, რომელშიც რთულია იპოვო ნამდვილად ღირებული, თუმცა პრაქტიკა აჩვენებს , რომ როცა საქმე ეხება საზოგადოებრივად რელევანტურ თემებს , ახალი მედია არის კონსოლიდირებული და შეუძლია შექმნას მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი სადისკუსიო პლატფორმა .

ლიტერატურა:

1. გიგი თევზაძე , საქართველო: ძალაუფლების სიმულაციები. 2010, თბილისი.
2. მედია და პოლიტიკა ბრიტანეთში, რადიო თავისუფლება. <https://www.radiotavisupleba.ge/a/media-da-politika-britanetshi/24613569.html>
3. Уолтер Липпман. Общественное мнение. – М.: Ин-т Фонда «Общественное мнение», 2004. С. 7-22.
4. Cohen, B. The press and foreign policy. New York: Harcourt. – 1963.
5. Dearing J., Rogers E. Agenda-setting, Where Has It Been, Where Is It Going? // Communication Yearbook 11. L.A., 1987.
6. McCombs M. (2004), Setting the Agenda: The Mass Media and Public Opinion, New York: Polity; <http://www.virtualrhetoric.com/onlineclass/moodledata/11/McCombsAgenda.pdf>
7. Berelson B. Communication and Public Opinion <http://www.irfanerdogan.com/dergi-web2008/24/11.pdf>
8. Пономарев, Н.М. Фреймингмедиаповестки дня и типология медиафреймов // Вестник Пермского государственного университета № 3 (9), 2010.
9. Sharon Meraz, Is There an Elite Hold? Traditional Media to Social Media Agenda Setting Influence in Blog Networks. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2009.01458.x/pdf>
10. Тимур Сазонов «Информационная повестка дня»: блоги приходят на смену традиционным СМИ?
11. <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=2743&> (20.10.2017).

Factors that Determine Mass-Information Agenda

Summary

This article is based on relation between subjects and society where the author attempts to present the factors responsible for agenda-setting by mass-media. The article develops the following opinion – Influence of media is determined not only by spreading various viewpoints, but by setting informational agenda.

Agenda-setting is presented as multifactoral process of exchanging influence, which is depended upon different social institutions and individual life of a communicator. The author tries to review a relationship between traditional and new media.

Key Words: Agenda-Setting, Mass-Media, Society, Political Subjects, New Media

Conclusion:

Agenda-setting is determined by the following factors: Direction of political subjects, redactional politics of the means of mass information, state organizations, commercialization of the means of mass information, economic agents etc. Adding the mass-media influence over election campaigns, hidden advertisements, and open or subtle support of political forces, it becomes vivid why the relationship between political subjects and media is a topic of a great attention. The example is significantly noticeable in “New Democracies”, a list in which Georgia is included. New democracies are undergoing the distribution of the power. Politicians and mass-media representatives have a relationship, and the formation of its norms, is happening in the present moment. Meaning that it is natural and understandable for ruling or oppositional sides to influence on mass-media, and if they fail to do the mentioned, they will at least try to win the sympathy. Agenda setting is a differentiated process of influences, which is depended upon social institutions and individual consciousness of the communicator. Setting of informational agenda is not equally reflected on each member of the society. The degree of influence depends on the contents of the media message, as well as on character of the recipient. If the attitude audience is personally related to media message, it will not be vulnerable to media. The influence of the media is highly powerful if there is no criticism of the information, for example during: Terrorist attacks, conflicts and natural disasters. Russian researcher E.G. Dyakova concludes that not every mean of mass information is responsible for setting an agenda, but only the mainstream ones. Hence, the magnitude of influence is directly correlated to the problem broadcasted by the media. The problems being diversified, as obtrusive, and non-obtrusive, finally strengthened the argument that agenda-setting effect is not limitless and the means of mass information are not invincible.

During the talks about agenda-setting and the dividends of the new media, a grave problem is taken into consideration, which is the multitude of informational streams. Making it difficult to find truly valuable one. But, the practical experience shows that when socially relevant topics are spotlighted, the new media is consolidated and is capable of creating crucial platform for discussion.

სოციალური მეცნიერებანი

SOCIAL SCIENCES

სოციალური მხარდაჭერის გავლენა ოჯახურ ძალადობაზე

ლია მეტრეველი, ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. ნაშრომში განხილულია, სოციალური მხარდაჭერის გავლენა ოჯახურ ძალადობაზე. ნაშრომში განხილული ჰიპოტეზის მიხედვით, ოჯახში ძალადობის დაძლევის ერთ-ერთ ეფექტურ საშუალებას სოციალური მხარდაჭერა წარმოადგენს.

არსებობს მთელი რიგი კვლევები, რომლებიც აღიარებენ სოციალური მხარდაჭერის მნიშვნელობას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოებას ყურადღების მიღმა არ დარჩეს ოჯახური ძალადობის შემთხვევები, საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილი, ტრადიციული ცნობიერებიდან გამომდინარე, მალავს ოჯახურ ძალადობას, ხოლო როცა საზოგადოება პრობლემების მასშტაბების შესახებ, არ არის ინფორმირებული შესაბამისი რეაგირებაც შეუძლებელია. გარკვეულ წილად ყოველივე ეს სახელმწიფო პოლიტიკის ნაწილია და რა თქმა უნდა, ამ საქმეში მედიასაც ეკისრება პასუხისმგებლობა.

ვიდეოკულტურის ყველა ფორმა დიდ როლს ასრულებს ადამიანის ღირებულებათა სტრუქტურის ჩამოყალიბებასა და სოციალიზაციაში.

ევროპის პარლამენტმა 2013 წლის 12 მარტს “გენდერული სტერეოტიპის აღმოფხვრის შესახებ” მიიღო რეზოლუცია, რომლის შესაბამისად გენდერული ნიშნით დისკრიმინაცია, ამცირებს საზოგადოების პატივისცემას ქალთა მიმართ და ხელს უწყობს მათ წინააღმდეგ განხორციელებულ ძალადობას.

ნაშრომში ჩვენ შევხებით სოციალური მხარდაჭერის მნიშვნელობას ოჯახში, ძალადობის პრობლემის დაძლევის საქმეში. საკანონმდებლო რეგულირება, ეფექტური სახელმწიფო პოლიტიკის არსებობა, საზოგადოების მენტალობა და სხვა ფაქტორები ხელს უწყობენ პრობლემის მართვასა და დაძლევას.

საკვანძო სიტყვები: ოჯახური ძალადობა, ემოციური მხარდაჭერა, ინსტრუმენტალური მხარდაჭერა, დისკრიმინაცია.

I. შესავალი

მხარდაჭერის ცნება თანამედროვე ჰუმანიტარულ მეცნიერებაში ფართოდ და მრავალმხრივად გამოიყენება. ტრადიციულად იგი დადებით ქვეტექსტს გულისხმობს, მხარდაჭერა პირველ რიგში უკავშირდება სხვადასხვა საზოგადოებრივი სამსახურების საქმიანობას, რომლებიც ადამიანთა უფლებათა დაცვას ემსახურება, მეორეს მხრივ, მხარდაჭერა გულისხმობს მრავალ ასპექტიან სისტემურ ღონისძიებებს, რომლებიც მიმართულია პიროვნების ინტერესების, მიდრეკილებების, მისი ცხოვრებისეული მიმართულებების დიფერენციულ გამოვლენაზე, და მესამე აღნიშნული ტერმინი უკავშირდება ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიურ საქმიანობას, რომელიც უზრუნველყოფს ინდივიდუალიზაციის პროცესს, რა ასაკშიც არ უნდა იმყოფებოდეს იგი.

II. ძირითადი ნაწილი

ეტიმოლოგიურად სიტყვა მხარდაჭერა ნიშნავს „ემსახურო საყრდენად“, „დანგრევისა და დაცემის საშუალების არ მიცემას“.

სოციალური მხარდაჭერა არის სტრესთან გამკლავების მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი. ეს არის იმის რწმენა, რომ სხვებს ესმით შენი გასაჭირი (საჭიროებები) და ცდილობენ შენს დახმარებას. სოციალური მხარდაჭერა ადამიანმა შეიძლება ნახოს მეგობართან ან ოჯახთან, კლუბში ან თუნდაც მხარდაჭერის ჯგუფებში.

არსებობს სოციალური მხარდაჭერის ორი ძირითადი სახე:

ემოციური მხარდაჭერა, რომელიც მოიცავს ნდობით აღჭურვილობის ქმედებას. მაგალითად, შეიძლება მხარდაჭერა შესთავაზო ვინმეს იმით, რომ მოუსმენ მას ან თანაგრძნობას გამოხატავ რთულ ვითარებაში.

ინსტრუმენტალური მხარდაჭერა - ეს არის დახმარების შეთავაზება ფიზიკური და მატერიალური ფორმით, მაგალითად, ფულის შეთავაზება იმისთვის, ვინც დაკარგა სამსახური ან სადილის მომზადება იმისთვის, ვინც მიჯაჭვულია საწოლზე და სხვა. ორივე მხარდაჭერა საკმაოდ მნიშვნელოვანია.

უკანასკნელი წლების განმავლობაში სოციალური მხარდაჭერის საკითხი, მისი კავშირი ფსიქიკური სიჯანსაღის საკითხებთან (დეპრესია, ტრავმა და გამკლავება, მისი ბუფერული როლი სტრესულ ვითარებაში, სხვ.) კვლევისა და შესწავლის საგანს წარმოადგენდა მრავალ ევროპულ (დიდი ბრიტანეთი) აზიურ (თურქეთი, პაკისტანი) და აფრიკულ (სამხრეთ აფრიკა) ქვეყნებში.

სოციალური მხარდაჭერის მრავალგანზომილებიანი შკალის ვალიდაცია¹ თავდაპირველად მოხდა დასავლეთის მოსახლეობაში, შემოდგომში, კი სხვა ქვეყნებში, მათ შორის ეკონომიკურად ნაკლებად და საშუალოდ გავითარებულ ქვეყნებშიც. მაგალითად თურქეთში ჩატარებული კვლევები ეხებოდა სოციალურ მხარდაჭერასა და მშობიარობამდელ დეპრესიას შორის კავშირის დადგენას, ასევე სოციალური მხარდაჭერაზე კვლევა ჩატარებულ იქნა პაკისტანში და დიდ ბრიტანეთში მცხოვრებ პაკისტანელ ქალებზე.

სოციალურმა მხარდაჭერამ, შესაძლოა, პირდაპირ დაიცვას დეპრესიისგან ან მოგვევლინოს ბუფერის როლში, რომელიც ზეგავლენას მოახდენს ცხოვრების სტრესულ მოვლენებზე.

მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს მრავალი კვლევა სოციალური მხარდაჭერის სტრესზე

---

¹ ვალიდაცია – ფსიქოლოგიური მეთოდის ტესტის შესაძლებლობა, გამოავლინოს ის რისთვისაცაა გათვალისწინებული

ზეგავლენისა, არსებობს საწინააღმდეგო მოსაზრება ადამიანს მუდმივად ესაჭიროება სოციალური მხარდაჭერა, თუ მხოლოდ სტრესულ ვითარებაში?

ბუფერიზაციის ჰიპოთეზის მიხედვით, სოციალური მხარდაჭერა სასარგებლოა სტრესის დროს; თუ ადამიანი არ იმყოფება სტრესის ზემოქმედების ქვეშ, მას არ სჭირდება სოციალური მხარდაჭერა.

სოციალური მხარდაჭერა ორი გზით ეხმარება ადამიანს:

პირველი - ის ეხმარება ადამიანებს მოვლენების უფრო პოზიტიურად ინტერპრეტაციაში (თუ კი ყავს მეგობარი, რომელსაც მისი გაცინება შეუძლია რთულ მომენტებში). შეუძლია იგი გამოიყვანოს მძიმე მდგომარეობიდან.

მეორე გზა, რომლითაც სოციალური მხარდაჭერა ეხმარება ადამიანებს, არის გამკლავების შესაძლებლობების მიგნება. თუკი ცხოვრების რთულ პერიოდშია ადამიანი და იცის ვინმე ვინც მსგავსი სიტუაცია უკვე გაიარა და მას შეუძლია დახმარება, მომავალში ისიც ასევე დაეხმარება სხვას.

ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის ამოცანაა პიროვნების ინდივიდუალური განვითარების, თვითგანვითარების ხელშეწყობა, ცხოვრებისეული კრიზისის პერიოდში პიროვნული ზრდის, შინაგანი ძიებისა და არჩევანის პროცესის განხორციელება.

სულ უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება თანამედროვე ოჯახის ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის ფუნქციას, რასაც სოციოლოგიური გამოკვლევების შედეგებიც ადასტურებს: მათ ცხოვრებაში, ვისაც ყავთ ახლობლები, რომლებიც მხარს უჭერენ (არ აქვს მნიშვნელობა ოჯახის წევრი იქნება თუ სხვა ახლობელი) უფრო ბედნიერები არიან, უფრო დიდხანს ცხოვრობენ და ხანდაზმულ ასაკში თავს უფრო კარგად გრძნობენ, ვიდრე ისინი, ვისაც ასეთი დამოკიდებულებები არ გააჩნიათ.

ჩვენი ინტერესის ერთ ერთ მიმართულებას ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა მიმართ ოჯახის დამოკიდებულების, მისი როგორც მხარდამჭერის როლის განსაზღვრა წარმოადგენს. მხარდამჭერებში მოვიაზრებთ არა მხოლოდ ოჯახს, არამედ სხვა ფორმალურ და არაფორმალურ რესურსებსაც.

ფორმალური რესურსები არის საჯარო ორგანიზაციები (პოლიცია; პრევენციისთვის მებრძოლი დახმარების სააგენტოები; კერძო ორგანიზაციები; არასამთავრობო ორგანიზაციები; თავშესაფრები).

მხარდაჭერის არაფორმალურ რესურსებს წარმოადგენენ მეგობრები, ოჯახის წევრები, ნაცნობები.

სელექციის პროცესი, რომელიც გულისხმობს მსხვერპლი ქალის მხრიდან არჩევანის გაკეთებას თუ ვის მიმართოს დასახმარებლად, დამოკიდებულია იმაზე თუ ვისი სჯერა ქალს და რომელი წყარო ამართლებს მის მოლოდინებს.

სოციალური მხარდაჭერის როლის შესახებ ინტერესი გაჩნდა პარტნიორული ძალადობის სფეროში ჩატარებული კვლევების სფეროშიდაც, სადაც აღნიშნულია, რომ-იმის რწმენა, რომ ადამიანს მხარდაჭერა აქვს-ინფორმაციული, ემოციური, ფსიქოლოგიური, ფინანსური და ა.შ. ხელს უწყობს " მოსახლეობის ჯანმრთელობის უკეთეს მდგომარეობას" რაც მრავალმა კვლევამ აჩვენა.

კვლევებმა ცხადყო, რომ პარტნიორული ძალადობის მსხვერპლ ქალებში, სოციალურმა მხარდაჭერამ გააუმჯობესა ჯანმრთელობის მდგომარეობა, დაიკლო პოსტრავმულმა სტრესულმა აშლილობის სიკვდილებმა, სუიციდურმა აზრებმა და ქმედებებმა. მთავარი მიდგომა სოციალური მხარდაჭერისადმი არის ის, რომ სოციალური მხარდაჭერა ამცირებს ჯანმრთელობაზე სტრესის უარყოფით ზეგავლენას (მოქმედებს, როგორც ბუფერი).

ორ ყველაზე ფართომასშტაბიან მედია ანალიზში, რომელიც განხორციელდა პოსტ-ტრავმულ სტრესული აშლილობის რისკებსა და დამცავ ფაქტორებზე მკვლევარები ასახელებენ სოციალურ მხარდაჭერას, როგორც ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორს.

ასე მაგალითად, სოციალური მხარდაჭერის მნიშვნელობა ფეხმძიმობის პერიოდში ოჯახური ძალადობის უარყოფით შედეგებთან და პირიქით, მხარდაჭერის არსებობა აუმჯობესებს ფეხმძიმობის შედეგებს იმით, რომ იგი ახდენს სტრესის შედეგების ბუფერიზაციას ან უშუალოდ აუმჯობესებს ქალის ფსიქიკურ მდგომარეობას.

სოციალური მხარდაჭერა სოციალური ურთიერთობების ხარისხს განსაზღვრავს და შედეგად გვაქვს ურთიერთობები, ინტერპერსონალური ურთიერთობები და აქტივობები, მაღალი სოციალური მხარდაჭერის დაბალი აღქმადობის გამო არაერთი პრობლემა გვხვდება სამედიცინო თვალსაზრისით, მაგალითად: მაღალი სიკვდილიანობა, გახანგრძლივებული ჰოსპიტალიზაცია და სხვა სოციალური მხარდაჭერა უკავშირდება შემდეგ გრძნობებს: უსაფრთხოებას და დაცულობას, ადამიანს აქვს ნდობის განცდა, რომ შეუძლია ვინმეს დაეყრდნოს ან იმის აღქმა, რომ საჭიროების შემთხვევაში არსებობს მხარდაჭერა. რომ სოციალური მხარდაჭერა აძლიერებს თვით-შეფასებას და გარემოს ძალის შეგრძნებას.

ძალადობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შედეგია სოციალური მხარდაჭერის დაბალი დონე; სოციალური მხარდაჭერის ერთ-ერთი პოზიტიური ფუნქციაა რთულ ვითარებასთან შეგუება, იგი აუმჯობესებს გამიკვლევების სტრატეგიების ეფექტურობას, ამცირებს მოვლენის სტრესულობას.

სოციალური მხარდაჭერის უზრუნველყოფი უწყებები და საზოგადოებრივი ინსტიტუტები წარმოადგენენ ინტიმურ პარტნიორული ძალადობის შემაკავებელ ბერკეტებს. აღსანიშნავია, რომ არსებობს მაღალი კორელაცია სოციალური დახმარების საჭიროებებისა და ოჯახში ძალადობის არსებობას შორის და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ხშირად სოციალური დახმარების სისტემა და ცალკეული პროგრამები ვერ აკმაყოფილებს მსხვერპლთა საჭიროებებს და ამით აძლიერებენ მათი უსუსურობის შეგრძნებას და ამცირებენ პრობლემასთან გამკლავების შანსებს

ხანგძლივი სტრესული რეაქციებს ხშირად ამწვავებს იმ სისტემის გულგრილი და მკიდებულება, რომლებიც მოწოდებულია კრიზისის დროს პიროვნების დახმარებისათვის. ამას ეწოდება მეორადი ტრავმა, ანუ მეორადი ვიქტიმიზაცია.¹

დამტკიცებული იქნა, რომ ის შეიძლება ფსიქოლოგიურად უფრო მეტად იყოს ზიანის მომტანი მსხვერპლისათვის, ვიდრე თვით ტრავმა, მეორადი ვიქტიმიზაციის წყარო შეიძლება იყოს:

- არასრულყოფილი სისხლის სამართლის სისტემა;
- პრესა, ტელევიზია;
- ოჯახი, მეგობრები, თანამშრომლები, ნაცნობები;
- ჯანდაცვის დაწესებულებების თანამშრომლები;
- სოციალური სამსახურის მუშაკები.

¹ ვიქტიმიზაცია-ტრავმის წყარო

სახელმწიფოს მიერ აღებული ვალდებულება, რეაგირება მოახდინოს ქალთა მიმართ ძალადობაზე, გამომდინარეობს ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო რეზოლუციებიდან, კონვენციებიდან, რომელიც ,თავისი იურისდიქციის ქვეშ მყოფ პირებს დაიცავს,დანაშაულის ჩამდენი პირების დასჯას და მსხვერპლის კომპენსაციით უზრუნველყოფას ითვალისწინებს.

გაეროს ადამიანის უფლებათა სანქოსა და გენერალური ანსამბლეს რეზოლუციებში, რომელიც ქალთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრას ეხება მრავალგზის ხასგასმულია სახელმწიფოს ვალდებულება იხელმძღვანელოს ჯეროვანი ძალისხმევის DUE DILIGENCE¹-ის პრინციპით.

ჯეროვანი ძალისხმევის სტანდარტი სახელმწიფოს ასევე ვალდებულებს, რომ ქალთა მიმართ, ძალადობასთან ბრძოლის დროს გამოიყენონ ჰოლისტური² მიდგომა, რაც პრობლემის გამომწვევი სტრუქტურული მიზეზების სიღმისეულ შესწავლას და მასთან ბრძოლას გულისხმობს.

ევროკავშირის ქვეყნებში თითქმის სრული თანხმობაა იმასთან დაკავშირებით, რომ ოჯახში ძალადობა არის საზოგადოებრივი და არა პირადი პრობლემა და პირველ რიგში, მის აღმოფხვრაზე სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს. ოჯახში ძალადობის პრობლემაზე მომუშავე სახელმწიფო უწყებებმა და არასამთავრობო ორგანიზაციების კვლევამ ცხადყო, რომ სახელმწიფო და არასამთავრობო უწყებები წარმატებით ვერ უძლავდება ოჯახში ძალადობის პრობლემას. მკვლევარები აღნიშნავეი რომ ოჯახში ძალადობა მიიჩნევა, როგორც სახელმწიფოს სუსტი პოლიტიკის შედეგი, ანუ, სახელმწიფომ და მისმა შესაბამისმა ინსტიტუტებმა ვერ შეძლო პრობლემის შემჩნევა, მასთან გამკლავება და პრევენცია.

პრობლემის სრული წარმოჩენისათვის საჭიროდ მიგვაჩნია, როგორც ძალადობის მსხვერპლთა, ასევე სამართალდამცავთა ინდივიდუალური თავისრბურებებსაც შევხვით, რადგან ის ორგანოები, რომლებსაც სახელმწიფოსაგან კანონის გატარება ევალებათ, ხშირად ივიწყებენ თავიანთ მოვალეობებს გენდერულ ძალადობასთან დაკავშირებით- ზოგჯელ ისეც ხდება, რომ თვითონ ხდებიან მოძალადე და შეურაცხმყოფელი.

სამართალდამცავები ხშირად აღნიშნავე ძალადობის მსხვერპლთა არათანამიმდევრულ ქცევებს- დაზარალებულებს მოძალადეზე დაწერილი საჩივარი ხშირად უკან გააქვთ, რაც სამართალდამცველთა გაღიზიანებას იწვევს. მსხვერპლი ასევე ვერ იღებს გადაწყვეტილებას პოლიციის გამომახების აუცილებელ შემთხვევაშიც, ვინაიდან ძალადობის ფაქტის დროს, ძალადობისაგან გამოწვეული სტრესის, ნათესავების ზეწოლის, საზოგადოების გაკიცხვის , სირცხვილის თუ მოძალადის შიშის გამო, ისინი ვერახერხებენ საკუთარი თავის დაცვას.ყოყმანი წარმოადგენს ძალადობის მსხვერპლის ძირითად ფსიქოლოგიურ მახასიათებელს. იგი ძალადობის პროცესს ახანგძლივებს და მის იმტენსიობასაც უწყობს ხელს. ჩემი აზრით ამბივალენტურობა მნიშვნელოვანწილად არის პასუხი მსხვერპლისადმი საზოგადოების მუდმივ მესიჯზე, კერძოდ:

- (ა) მისი ოჯახში გამოცდილება არის ტრივიალური;
- (ბ) მისი ბრალდებები მართალი არ არის;
- (გ) ძალადობა მისი ბრალია;

ამგვარად, ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებით, მსხვერპლთა ამბივალენტობა და მათი

¹ DUE DILIGENCE– წარმოადგენს შესაფერის ჩარჩოს იმის დასადგენად და გასანალიზებლად თუ რამდენად შესრულა სახელმწიფომ ქალთა მიმართ ძალადობასთან ბრძოლის ვალდებულება

² ჰოლისტერა – ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა ქომაგი

არჩევანი, საზოგადოების ამბივალენტობის პირდაპირი ასახვაა.

სამწუხაროდ მსხვერპლის ამ თავისებურებას ჯერ კიდევ არ ექცევა სათანადო ყურადღება, რაც აფერხებს იჯახში ძალადობაზე სამართალდამცავთა ადექვატურ ზემოქმედებას.

ძალადობის პრობლემის დაძლევის საქმეში, საკანონმდებლო რეგულირება, ეფექტური სახელმწიფო პოლიტიკის არსებობა, საზოგადოების მენტალობა და სხვა ფაქტორებმა უნდა განაპირობოს პრობლემის მართვა და მოგვარება.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი იჯახში ძალადობის აღკვეთის, იჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვის და დახმარების შესახებ (მუხლი 2115,ნაწ.3ი, 17|07|2015 წ. რედაქც);
2. დეკანოძე.თ „ფემიციდის საქმეების განაჩენი“-2014“. ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, თბილისი, 201,გვ.15-16;
3. საქართველოს სახალხო დამცველი,2014 „გენდერული თანასწორობა და ქალთა უფლებები“, 2015;
4. სოფრომაძე პ., “სტაბილური იჯახი-ჰარმონიული საზოგადოების საფუძველი”;
5. ქალთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის შესახებ გაეროს დეკლარაცია 1993;
6. 6.Hyde-Nolan M, Julio T.Theoretical Basis for Family Violence. UK, Jones & Bartlet Learning, 2012;
7. Энциклопедия социальной работы /Под ред.Кунельского Л. Маковецкого/ Москва, “Наука 1994.

*Lia Metreveli, Associated Professor
Georgian Technical University*

The Impact of Social Support on Family Violence

Summary

There are revealed the impact of social support on family violence in the article. According to the discussed hypothesis, one of the effective means of overcoming domestic violence is the social support.

There are exist many different researches recognizing the importance of social support. It is vital important that the society should pay attention on domestic violence facts, large part of the Georgian population according to the traditional values, hides domestic violence, while the society is not informed about the scope of the problem, properly the relevant reaction is impossible. All of this is the part of the state policy, and accordingly the media is responsible in some degree.

All forms of video culture play a great role in the establishment of human values structure and socialization.

The European Parliament adopted a resolution on the “Elimination of Gender Stereotype” on March 12, 2013, according to which the gender discrimination reduces the society’s respect toward to the women and promotes the violence against them.

In the article we have revealed the importance of social support in the family, concerning the problem of violence. Legislative regulation, the existence of the effective state policy, public mentality and other factors provide the management and solving the problem.

Key words: *Family violence, Emotional support, Instrumental support, Discrimination.*

ლიბერალულის გაუფასულება და აკიფინცია

გიორგი ჩაჩანიძე, დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. თანამედროვე მსოფლიო, თანამედროვე გამოწვევებით არის გამორჩეული. ამ გამოწვევათა სპექტრი იმდენად მრავალმხრივი და მასშტაბურია, რომ ძნელია დასახელდეს დარგი, სფერო, საზოგადოებრივი მიმართულება, სადაც დღესდღეობით არ მიმდინარეობდეს მიდგომათა და გააზრებათა ძირეული გარდაქმნა, იდეებისა და გონებრივი გაანგარიშებების სრული რესტრუქტურირება. ეს ურთულესი პროცესია, რადგან სწორედ ახლა, ჩვენს ეპოქაში, ჩვენ თვალწინ ყალიბდება მსოფლიოს ახალი საზოგადოებრივი, სამეცნიერო, სოციალური, პოლიტიკური თუ კულტურული წესრიგი, საერთო-საყოველთაო თანაარსებობის წესების დამკვიდრება. ამ პროცესში ძალზე მნიშვნელოვანია ფუნდამენტური და მარადიული ღირებულებების შენარჩუნება, რათა არ მოხდეს ღირებულებების გაუფასურება.

დღევანდელი მთავრობის ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტად მიჩნეულია კულტურული მემკვიდრეობა, სპორტი და განათლება. ერთი სიტყვით ყველაფერი რაც არ არის დასაკარგი და რაც არის ღირებული. სტრატეგიული გეგმით გათვალისწინებული უნდა იქნეს მათი მსოფლიო სივრცეში ინტეგრირება აღიარებული სტანდარტების შესაბამისად, სადაც დაცული იქნება ქართული ენა, როგორც სახელმწიფო ენა.

ამ მარადიულ ღირებულებებს თვალის ჩინივით უნდა გაუფრთხილდეთ, რომ ჩვენი მთლიანობა ტრადიციები და თვით მყოფადობა არ დაკარგოთ, მთავარია ასევე ვიცოდეთ როგორ, რა გზებით უნდა დავიცვათ ჩვენი მამული, ენა, სარწმუნოება.

საკვანძო სიტყვები: ღირებულებები, დემოკრატია, გაუფასურება, პრევენცია

I. შესავალი

ზ. ფროიდის თეორიების მიხედვით, ადამიანის ცხოვრებაში უნდა გამოიყოს ცნობიერი და არაცნობიერი. არაცნობიერში გაერთიანებულია ის ყველაფერი, რაც მიუწვდომელია ცნობიერებისათვის დათრგუნვისგამოდარაცმესამღებელიაიოლადგადავიდესარაცნობიერიდან ცნობიერში. თავის მხრივ, ცნობიერება არის შინაგანი და გარეგანი გამაღიზიანებლების შემგრძნობი და აღმქმელი ინსტანცია.

ნებისმიერი ნორმალური ადამიანისთვის უცხო არაა არასრულფასოვნების განცდა, რომლის დასაძლევად არსებობს (არაერთადერთი) კომპენსაციის გზა. თუმცა, ადამიანები განსხვავებულ გზებსაც იყენებენ. ერთნი ცდილობენ სხვების დათრგუნვას ან ძალმომრეობას, მეორენი „ლეგალურ“ საშუალებებს მიმართავენ. პირველი ეს ის შემთხვევაა, როცა ღირებულებათა გაუფასურებასთან გვაქვს საქმე და ადამიანები გადაგვარებული სახით გვევლინებიან, რომელთაც აღარ სჭირდებათ წინაპრების ნორმები, წესები და ნიმუშები, ფულის მოპოვებისა და სიმდიდრის შოვნისკენ ისწრაფვის, სამშობლო მხოლოდ სუფრაზე ახსენდება. ხანდახან ეკლესიაშიც წავა და ცოდვასაც მოინანიებს, ოღონდ მოჩვენებით, ცოტაოდენ ქველმოქმედებასაც გასწევს, ესეც მოჩვენებითია, ქედმაღალია და ამასთან, ხშირად თავის ნიჭსა და უნარს საეჭვო ღირებულებებს

ახმარს, დაკარგული აქვს საკუთარი ძალისა და შეფასების უნარი, ითხოვს სულ უფრო და უფრო მეტ კეთილდღეობას, საკუთარი თავის გარდა არავის ავტორიტეტს არ ცნობს, ან მოჩვენებითად აღიარებს მას და ფსიქოლოგიურად არამდგრადი ხდება.

ყოველივე ეს ადამიანს უმძიმეს მდგომარეობაში აგდებს, უკეტავს გონებას და რეალობის აღქმის უნარს. ესე იგი ადამიანი იცლება მორალისა და მოვალეობებისაგან და იწყება ღირებულებათა გაუფასურება.

II. ძირითადი ნაწილი

საქართველოს ჰიმნის ავტორი, დავით მაღრაძე საინტერესოდ განიხილავს იმ უმთავრეს ღირებულებებს, რომელთა გათავისება და მსახურება არის უმთავრესი – „მადლი და მარილი ამა ქვეყნისა“. პოეტის აზრით, საქართველოს არცერთ მოქალაქეს არა აქვს უფლება წაუყრუოს „რაიმე ისეთს, რაც არ შეუწყობს ხელს ცისკარის ვარსკვლავის ორ ზღვას შუა გაბრწყინებას“... ქვეყნის რეალური მდგომარეობის შემხედვარე ადამიანი აღტკინებული მეხოტბე და დიფირამბისტი ნამდვილად ვერ იქნება... „სხვის თავმოსაწონებლად ცხოვრება არ ვარგა, – „საქმემან შენმან გამოგაჩინოს შენ“, – დიდებულინათქვამია. პირიქით, უხერხულია, რომ მუდმივად შენ ცდილობდე გამოაჩინო საქმე, რომელიც უკეთეს შემთხვევაში, მკაფიოდ არ ჩანს“... მიუღებელია სიმპტომების გაჩენა, როდესაც „მთავარი ის კი არ არის, რომ საქმე გაკეთდეს, არამედ ის, რომ ხალხს ეგონოს, რომ საქმე კეთდება“. და ბოლოს უმთავრესი მოსაზრება: „სახელმწიფო შეცდომებზე მითითებით, მათი აღიარებითა და გამოსწორებით შენდება და არა ოვაციის შემახილით“.¹ როგორც კი ასე არ მოვიქცევით, უთუოდ დავცილდებით ჭეშმარიტ ღირებულებებს.

საზოგადოებაში ჯერ კიდევ ფესვგადგმული ორმაგი სტანდარტები, გულგრილობა, გაუმჭირვალეობა, არაადექვატურობა, რეალობისაგან მოწყვეტა, სიმართლის დამალვა, რაც მხოლოდ ერთს ამტკიცებს, რომ ჩვენში საყოველთაოდ გაცხადებული ღირებულებები ბუტაფორიაა და მეტი არაფერი. ამდენად, საჭიროა დროზე დავუბრუნოთ სიტყვებს თავისი მნიშვნელობა, სხვაგვარად ცხოვრება უაზრობად გვექცევა.

ღირებულების ერთ-ერთი ნიშანია დიადი მიზნისკენ სწრაფვა და მისი კალაპოტში ჩაყენება. როგორც კი კალაპოტიდან ამოვარდება, ის უფასურდება, საზოგადოება გაყალბებულ პირობებში გადადის. „ალბათ კონკრეტულად ეს არავის ბრალი არ არის. სამოცდაათი წელიწადი ჩვენ ყველას ერთი, საკმაოდ აბსტრაქტული, უკიდევანო სამშობლო უნდა გვექონოდა, რომელშიც საქართველო დასხვა ნებისმიერი ავტონომიური რესპუბლიკა, კარის მეზობელი ან თანასოფლელი და შორეული მეზობე ერთნაირად უნდა გვეყარებოდა, ერთნაირად გაგვეთავისებინა ჭირიც და ლხინიც. ასეთი იყო ათწლეულების განმავლობაში ყველა ჩვენგანისათვის კარგად ნაცნობი საბჭოთა იდეოლოგია, რომლის მსხვერპლიც აღმოვჩნდით უმრავლესობა. ვიზრდებოდით ცრუ ღირებულებების, ცრუ-პატრიოტიზმის, გაუფასურებული ფასეულობებისა და გაყალბებული ისტორიის პირობებში.

მოგონილი დიდი სამშობლო, საბჭოთა კავშირი, როგორც იქნა დაინგრა და დაიწყო განუკითხაობის წლები, საქართველოს უახლესი ისტორიის წლები, როდესაც თანდათან, მიზანმიმართულად მიმდინარეობდა ღირებულებების გაუფასურება, მორალისა და ელემენტარული ზნეობის ნიველირება. თხუთმეტი წლის განმავლობაში ბატონობდა ეს

¹ მაღრაძე დ., საზოგადოების ღირსება და ღირებულებები. გაზ. „24 საათი“, N91, 22 აპრილი 2005, გვ. 1.

იდეოლოგია, რომლის მიხედვით ცუდი კარგი გახდა, კარგი და წესიერი კი უბადრუკი.¹

ცხოვრება ისეთ საზოგადოებაში, სადაც ჭეშმარიტი ღირებულებები გაუფასურებულია და ყველაფერი გაუკუღმართებულია, ადამიანებისთვის გაუსაძლისი და აუტანელი ხდება. მის დაბრუნებას დიდი ძალისხმევა, დაუღალავი ბრძოლა, თუნდაც საკუთარ თავთან, დრო სჭირდება. მხოლოდ ასე შეიძლება დავამკვიდროთ თამაშის მხოლოდ ერთი წესი – კანონი და სახელმწიფოებრივი აზროვნება.

ყველა ადამიანი გარკვეული ღირებულებების მატარებელია. თუ როგორ ყალიბდება მათში დადებითი ღირებულებანი – ამის გასარკვევად, „სიბრძნის“ ცნებაში უნდა გავერკვეთ, რომელიც უნდა მოიტანოს დრომ. როგორც ილია ჭავჭავაძეს მიაჩნდა, სიბრძნე რწმენისა და მეცნიერების გარეშე არ არსებობს. ესენია, ადამიანის ამალღებისა და ღმერთთან მიახლოების საშუალება, რაც მასში ავითარებს ისეთ ღირებულებებს, როგორცაა სათნოება, სიყვარული, სიმართლე, ჭეშმარიტება, მადლი და მოწყალება.

ყველაზე მთავარი არის პიროვნული რესურსი. ანუ, თუ ადამიანი უზნეოდ იქცევა, ესე იგი ქვეყანა ადგას უზნეობის გზას. მხოლოდ ადამიანს შეუძლია შეიცნოს ღირებულება ფაქტების სამყაროში... მხოლოდ ადამიანის მიერ აგებულ კულტურის სამეფოში ხდებიან ღირებულნი რეალური მოვლენები. საზოგადოებაც ხომ ადამიანებისგან შედგება, ამიტომ საზოგადოებას უნდა გააჩნდეს ღირებულებათა სისტემა, ის მიზანდასახულობანი, რომლებიც სტიმულს მისცემენ ეკონომიკასა და, მთლიანად, საზოგადოების განვითარებას.

გადაგვარებული ადამიანისთვის კი, დამახასიათებელი ხდება ინტელექტუალური ჰერმეტიულობა, სიხარბე, უპასუხისმგებლობა და უზნეობა. ასეთი სახეცვლილებების უტყუარი მიზეზი არის ფასეულობათა გადაფასება. ეს რომ არ მოხდეს, უნდა მოვიძიოთ ღირებულებათა მიგნების შესახებ ბევრი ასეთი წყარო, რომელიც ნამდვილად არსებობს და შეიძლება მოძიებულ იქნეს ისტორიულ ქრონიკებში, ლექსებში, უძველეს თუ უახლეს კანონებსა თუ კონცეფციებში, პრესის ფურცლებზე, ენციკლოპედიებში, წიგნებსა თუ ინტერნეტში და ა. შ. ღირებულებითი ორიენტირების გარეშე ადამიანის ყოველი ქცევა და ყოველგვარი მსჯელობა აზრს კარგავს.

უმალესი ღირებულებები – სიყვარული, მეგობრობა, სათნოება და სხვა – თვით **ადამიან-შია** და ვლინდება სხვა ადამიანებთან ურთიერთობაში. მაშასადამე, ამ ურთიერთობებშიც და ჩვეულებრივ საუბრებშიც არის შესაძლებელი მათი მოძიება. გამოჩენილი თუ უბრალო ადამიანთა ცხოვრებაზე ხალხი ხშირად იმიტომ საუბრობს და ეს იმიტომაცაა მნიშვნელოვანი, რომ მაგალითებზე გავარკვიოთ ჩვენი საზოგადოების, ერის, პიროვნების – სხვადასხვა ღირებულებები.

ამდენად, დემოკრატიული ღირებულებები ხალხშია, შესაბამისად, ევროპული მომავალიც. ნიჰილიზმი და პასიურობა ასუსტებს დემოკრაციას, ღირებულებებს.

„ღირებულება“ არის სიტყვა, ცნება, ტერმინი, რომელსაც ადამიანები საუბრისას და საგაზეთო მასმედიის მეშვეობით იყენებენ. ღირებულებათა წყაროების კვლევისთვის უმთავრესი არის ის, რომ ღირებულების წყარო მარადიული ჭეშმარიტებაა, ასეთი მხოლოდ უფლის გზაა, ე. ი. რაშიც უფალი განსახიერდება და დამკვიდრდება, ანუ, წყარო ჩვენს რწმენაშია.

გარკვეული გაგებით, შეიძლება ითქვას, რომ ღირებულებების ჩამოყალიბება იგივე რწმენის

¹ იგნატოვა ქ., გაზ. „24 საათი“, N160, 16 ივლისი, 2005, გვ. 2.

ჩამოყალიბების საკითხია. ფსიქოლოგი მარინა ჭავჭავანიძე,¹ თავის სტატიაში საინტერესოდ განიხილავს რწმენისა და ღირებულებების ურთიერთკავშირს. ღირებულებას იგი ტერმინით „ზეფასეულობად“ მოიხსენიებს. ავტორი განმარტავს რა რწმენას, წერს: „რწმენა ეს არის ცოდნა, ფასეულობათა სისტემა, რომელიც ლოგიკურ არგუმენტებს არ ექვემდებარება. მ. ჭავჭავანიძე სამართლიანად მიიჩნევს, რომ რწმენის ჩამოყალიბების პროცესი მთლიანად ინდივიდუალური და სუბიექტური მოვლენაა. ავტორის აზრით, ადამიანი თვითონ ქმნის ზეფასეულობებს (ღირებულებებს) და აყალიბებს რწმენის სისტემას.

საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს თავისი ღირებულებები აქვს. პროფესორი ალექო ცინცაძე ყურადღებას მიაპყრობს ისეთ სფეროს, როგორცაა **განათლება**. იგი ამტკიცებს, რომ არსებობს სწავლების ორიგინალური ქართული მეთოდოლოგია, რომელსაც ჯერ კიდევ კოლხეთის უმაღლეს რიტორიკულ სკოლაში (III-IV სს.) იყენებდნენ, სადაც სწავლება ემპირიულად მიგნებული ხერხით – „ერთიანი განწყობის შექმნის საფუძველზე ხდებოდა“.² ამ თეორიის საფუძველად მიჩნეულია ე. წ. განსწავლადი სისტემების თეორია. ეს ნიშნავს იმას, რომ სწავლების ამ მეთოდოლოგიის თანახმად ისევე, როგორც მათემატიკურ ფორმულებში, „მხედველობაში მიიღება წინა ცოდნა (ინფორმაცია) და მისი დაზუსტება (გამდიდრება) ხდება თანდათანობით ახალი სიტუაციის (ინფორმაციის) გათვალისწინებით“.³

ილია ჭავჭავაძე ქვეყნის წინსვლისათვის ყველაზე მნიშვნელოვნად მიიჩნევდა სწავლა-განათლებას და ერს ამ უზენაესი ღირებულებებისკენ მუდმივად მოუწოდებდა.

III. დასკვნა

საქართველოს და ევროპას საერთო ღირებულებები აერთიანებთ. საქართველოს შეუძლია ბევრი რამ ისწავლოს ევროპისაგან. ის ევროპის ნაწილია და უნდა აიღოს ის დიდი პასუხისმგებლობა, რაც ევროპაში ინტეგრაციისთვისაა საჭირო. უნდა შეასრულოს „ევრო საბჭოს რეკომენდაციები“. უნდა გააგრძელოს მუშაობა პროგრესისა და რეფორმების კუთხით. მთავარი მიმართულება არის ადამიანის უფლებების დაცვა, კანონის უზენაესობა, დემოკრატიისა და ეკონომიკის გაძლიერება, რომელიც უნდა მოხდეს განათლების, სულიერების და ერთიანობის ხარჯზე. ესე იგი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დემოკრატიული ღირებულება ხალხშია, ამიტომ არანაკლებად მნიშვნელოვანია პიროვნული რესურსი და განწყობა. ნიჰილიზმი და პასიურობა ასუსტებს დემოკრატიას. მთელი ამ პროცესების დროს მართლა თვალისჩინივით უნდა გაუფრთხილდეთ მარადიულ ღირებულებებს, რომ ჩვენი მთლიანობა და თვითმყოფადობა არ დაკარგოთ (რელიგია, ოჯახი, ქვეყანა). მთავარია ვიცოდეთ, რა გზებით დავიცვათ ჩვენი მამული, ენა სარწმუნოება ისე, რომ მთავარმა საკვანძო სიტყვებმა: „თავისუფლება“, „დემოკრატია“ და „ღირებულებები“ თავისი შინაარსი არ დაკარგოს და არ მოხდეს ღირებულებების გაუფასურება. ამიტომაც საზოგადოების თანამედროვე ტრანსფორმაციის პროცესში ერთ-ერთი ურთულესი პრობლემა არის ფუნდამენტური და მარადიული ღირებულებების შენარჩუნება, რომელთა გარეშე ჩვენ ფონს ვერ გავალოთ.

სწორედ ამიტომ, აუცილებელია კარგად გააზრებული ადრეული პრევენციული მოქმედება

¹ ჭავჭავანიძე მ., „რწმენა და ინტელიგენტურობა“, გაზ. „ჯორჯიან თაიმსი“ (013(276), გვ. 7, 01.04.-08.04., 2004).

² იხ. „ჯორჯიან თაიმსი“, N013, (276), 01.04.08.04.2004, გვ. 10.

³ ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი, ტ. IV, გვ. 321.

სახელმწიფოს მხრიდან. მართალია, დღეს საქართველოს მთავრობის უმთავრესი ამოცანა ევროპული დემოკრატიის (ადამიანის უფლებებისა და სამართლიანობის აღდგენა-დაცვა) დამკვიდრებაზე ზრუნვაა, რისი დამტკიცების მცდელობა დიდი ხანია დაიწყო და უამრავ მაგალითებზე შეიძლება საუბარი, თუმცა, საკმარისი ნამდვილად არ არის.

ლიტერატურა:

1. ვეშაპიძე შ., კაცობრიული ღირებულებები და ეკონომიკის ღირებულებითი ორიენტირები, ელექტრონული, nplg.ge, ციფრული ბიბლიოთეკა „ივერიელი“, 2012;
2. მალრაძე დ., საზოგადოების ღირსება და ღირებულებები. გაზ. „24 საათი“, N91, 22 აპრილი 2005, გვ. 1.
3. იგნატოვა ე., გაზ. „24 საათი“, N160, 16 ივლისი, 2005, გვ. 2.
4. ჭავჭავაძე მ., „რწმენა და ინტელიგენტურობა“, გაზ. „ჯორჯიან თაიმსი“ (013(276), გვ. 7, 01.04.-08.04., 2004).
5. იბ. „ჯორჯიან თაიმსი“, N013, (276), 01.04.08.04.2004, გვ. 10.
6. ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი, ტ. IV, გვ. 321.

ინტერნეტ რესურსები

1. <http://ge.boell.org/>
2. <http://iverioni.com.ge/print:page,1,5617-vulocav-am-istoriul-mov lenas-yvelas-visth visac-dzvirfasiademokratiuli-ghire bule be bi.html>
3. http://eeas.europa.eu/d-tionsLg-ia/key eu ppolicesf human ri.g_hsts/jndex ka.htm

*Giorgi Chachanidze, PhD student
Georgian Technical University*

Impairment and prevention of cost

Resume

The modern world is distinguished by modern challenges. The range of these challenges is so versatile and scalable that it is difficult to name a field and public direction, where nowadays there is no fundamental restructuring of ideas, and complete restructuring of mental calculations. This is a very difficult process, because in our epoch, we are looking forward to the establishment of the new public, scientific, social, political or cultural order, and universal coexistence of the world. In this process it is very important to maintain the fundamental and eternal values in order to avoid impairment of values.

One of the main priorities of current government is cultural heritage, sport and education. In one word everything what is not for lose, and is valuable. In accordance with recognized standards strategic plan should be integrated into their world space, where Georgian language is protected as a state language.

We must take care of these eternal values, because we must not lose our traditions and self-esteem, and the main thing is how to protect our country, language, religion.

Key words: *values, democracy, impairment, prevention.*

საქართველოს კონფლიქტები და მათი წაკომოშობის ისტორიული ასპექტები

პაატა შამუგია, დოქტორანტი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. XX საუკუნის მიწურულს საბჭოთა კავშირი დაიშალა და საქართველოს რესპუბლიკამ კვლავ აღიდგინა დამოუკიდებლობა, მაგრამ საკმარისი იყო, მას დამოუკიდებელი ნაბიჯები გადაედგა და მეგობარ-პარტნიორები რუსეთის გარეთ ეძია, რომ რუსეთის ფედერაციას ეთნოკონფლიქტური ბერკეტები კვლავ აემოქმედებინა. რუსეთის წაქეზებითა და დახმარებით, აფხაზეთმა და სამხრეთ ოსეთმა დამოუკიდებელი სახელმწიფოს სტატუსს მიაღწიეს. მართალია, მსოფლიო საზოგადოებრიობა ამ სტატუსს არ აღიარებს, თუმცა ეს ფაქტს ვერ არყევს. წინამდებარე ნაშრომში მიმოხილულია ის ისტორიული ასპექტები, რამაც საქართველო ეთნოკონფლიქტურ კონფლიქტებში გახვია. საუბარი ეხება კონფლიქტის გაღვივების წინარე ეპიზოდს, რუსეთის მიერ იდეოლოგიურ და საინფორმაციო კამპანიას, კონფლიქტების მიმდინარეობის ანალიზს, საქართველოს დასავლელი მოკავშირეების როლსა და ჩართულობას კონფლიქტების მიმდინარეობისა და დარეგულირების პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: ეთნოკონფლიქტები, საბჭოთა კავშირი, დამოუკიდებლობა, ინფორმაციული კომპანია.

I. შესავალი

საქართველოს სრული დაპყრობისა და ანექსიის შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლებამ თავისი პოლიტიკური მიზნებისთვის მეფის რუსეთის მიერ ეფექტიანად გამოყენებული რეგიონები არ მიივიწყა. იმისათვის, რომ მუდამ ჰქონოდა რესპუბლიკებზე ზეწოლის მარჯვე ინსტრუმენტი, შექმნა საგანგებო უფლებებით აღჭურვილი ავტონომიები: აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა (1921 წელი), სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი (1922 წელი); კიდევ მეტი, თავისი დაუძინებელი მტერი თურქეთი არ გაანაწყენა და დასთანხმდა, რომ აჭარას, რომელიც მთლიანად ქართველებით იყო დასახლებული, რელიგიური ნიშნის გათვალისწინებით, მიწიჭებოდა ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი (1921 წელი).

ამ დათმობაზე რუსეთი, რა თქმა უნდა, იმიტომ წავიდა, რომ მასაც ხელს აძლევდა „ურჩობაში“ ადრე არაერთხელ მხილვადი საქართველოსთვის შესაბამისი ხუნდების დადება. ეს გახლდათ ეთნოსის ფაქტორის პოლიტიკური მიზნით გამოყენებული კლასიკური მაგალითი.

იგივე განმეორდა 70 წლის შემდეგ. საბჭოთა კავშირი დაიშალა და საქართველოს რესპუბლიკამ კვლავ აღიდგინა დამოუკიდებლობა, მაგრამ საკმარისი იყო, მას დამოუკიდებელი ნაბიჯები გადაედგა და მეგობარ-პარტნიორები რუსეთის გარეთ ეძია, რომ რუსეთის ფედერაციას ეთნოკონფლიქტური ბერკეტები კვლავ აემოქმედებინა.

ეს მოსალოდნელიც იყო, რადგან საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის მთელი ისტორია ამას ადასტურებს. „იმ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისთვის, რომელიც მიზნად ჩრდილო-ატლანტიკურ ალიანსში გაწევრიანებასა და ამერიკის შეერთებულ შტატებთან მოკავშირეობას გაიხდის, მოულოდნელი არ უნდა იყოს, რომ რუსეთი მას ყველა მეთოდის გამოყენებით შეუქმნის პრობლემებს“ [1. 231].

II. ძირითადი ტექსტი

მიიჩნევა, რომ კონფლიქტის წარმოსაქმნელად აუცილებელია გარკვეული პირობების არსებობა: 1. კონფლიქტის საგნის არსებობა (ინტერესთა არათანხვედრა, ანუ შეუთავსებლობა პოლიტიკურ, ეკონომიკურ ან ისტორიულ შეხედულებებში); 2. პოტენციურ მოწინააღმდეგეთა ძალების დაახლოებითი ტოლობა; 3. მშვიდობის განმტკიცებით დაინტერესებული ძალების სისუსტე ან არარსებობა; 4 რეგიონში კონფლიქტის არსებობით დაინტერესებული ძალების სიმძლიერე“ [2. 2].

აღნიშნული ფაქტორებიდან, შესაძლოა, კონკრეტული ეთნოკონფლიქტური რეგიონისათვის ყველა მითითებული პუნქტი არ იყოს თანაბარი ღირებულებისა. მაგალითად, აფხაზურ-ქართულისთვის მხოლოდ მეოთხე. ამიტომ, ჩვენი აზრით, ტიპიურ ეთნო კონფლიქტურ (გარედან წაქეზებულ) კონფლიქტად - ოსურ-ქართული დაპირისპირება უნდა მივიჩნიოთ. ამის გამო მართებულად გვეჩვენება დებულება: „ქართულ-ოსური დაპირისპირება წარმოადგენს ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტის ტიპიურ მაგალითს“ [3. 24].

უწინარეს ყოვლისა, ამ თვალსაზრისით განვიხილოთ ქართულ-ოსური ურთიერთობების 1990-იან წლებში.

მოსკოვის მიერ წაქეზებული და შეგულიანებული ოსი სეპარატისტები ხელზე იხვედნენ ერთა თვითგამორკვევის პრინციპს. ისინი მიიჩნევდნენ, რომ უფლება აქვთ, შექმნან დამოუკიდებელი სახელმწიფო, რომლის დროსაც საკუთარ უფლებებს უკეთ დაიცავდნენ. ჯერ ერთი, „აღიარებულ სპეციალისტთა უმრავლესობა პრიორიტეტს სწორედ ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპს ანიჭებს“ [4. 28].

გარდა ამისა, „სამხრეთელი ოსები წარმოადგენდნენ არა „თავისუფლებისათვის მებრძოლ ერს“, არამედ საქართველოში მცხოვრებ ეთნიკურ უმცირესობას, რომლის ისტორიული სამშობლოც ჩრდილოეთ კავკასიაშია. ამდენად, მოთხოვნა, შექმნან ცალკე სახელმწიფო ან შეუერთდნენ რუსეთის ფედერაციას, სერიოზულ წინააღმდეგობაში მოდის, როგორც საქართველოს შიდა კანონმდებლობასთან, ისე საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებთან“ [3. 29].

რუსეთის ზრახვები მკაფიოდ დაინახეს საერთაშორისო ორგანიზაციებმა. 2001 წლის 11 იანვარს ევროპარლამენტმა მიიღო რეზოლუცია, სადაც ნათქვამია, რომ რუსეთი არის აგრესორი სახელმწიფო და მისი მოქმედება ცხინვალის რეგიონში არის ანექსია. დაფიქსირდა აზრი, რომ რუსეთი ამ კონფლიქტში შენიღბულად მოქმედებს, ვითარცა მშვიდობის მოსურნე, სინამდვილეში კი მიკერძოებულია და იცავს თავის ინტერესებს.

ამ ვითარებაში რუსეთის რამდენადმე დასაშოშმინებლად ბევრს აკეთებდა ეუთო. კერძოდ, 2005 წლის 5-6 დეკემბერს გაიმართა საგანგებო სხდომა ლუბლიანაში (სლოვაკეთი). აქ რუსეთი იძულებული გახადეს, საგანგებო განცხადებისთვის მხარი დაეჭირა. რეზოლუცია კი ასეთი გახლდათ: ეუთო მხარს უჭერს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას. კონფლიქტების მშვიდობიანი გზებით დარეგულირების მისეულ გეგმას, ქვეყნიდან რუსული ბაზების გაყვანას, აფხაზეთში სამშვიდობო პროცესის გააქტიურებას. მაგრამ რუსეთი არ ისვენებდა. მას ხელს არ აძლევდა საქართველოს თავისუფალი მოქმედება. მისი მზარდი ავტორიტეტი მსოფლიოში, ის წარმატებები, რაც რუსეთისთვის ესოდენ საჩინო და წამგებიანი იყო: რეგიონში იგი ჩამორჩენილი

ქვეყნის იმიჯს იძენდა და მიმზიდველობას კარგავდა. ამიტომაც ამ ქვეყნის პოლიტიკური ძალები ჩასაფრებული იყვნენ და ხელსაყრელ მომენტს ელოდებოდნენ. ეს უნდა ყოფილიყო საქართველოს ახალგაზრდა და გამოუცდელი პრეზიდენტის, სააკაშვილის, შეცდომა. ეს დღეც დადგა. წონასწორობადაკარგულმა საქართველოს პრეზიდენტმა ეს შეცდომაც დაუშვა. წამოეგო კარგად დაგეგმილ პროვოკაციაზე, რაც მოსალოდნელიც იყო და ცხინვალის რეგიონში რამდენიმე პროვოკაციული მოქმედება განახორციელა.

„გათავხედებული“ საქართველოს დასასჯელად 2008 წლის 7 აგვისტოს რუსეთის საკმაოდ მრავალრიცხოვანმა ჯავშანტექნიკამ გადმოკვეთა საქართველოს სახელმწიფო საზღვარი და ქალაქ ცხინვალისკენ დაიძრა. ამრიგად, განზე გადაა ქართულ-ოსური კონფლიქტი და წინა პლანზე წამოიწია რუსულ-ქართული სამხედრო დაპირისპირება. ეს იყო აშკარად და მთელი მსოფლიოსათვის ცხადად დემონსტრირებული სამხედრო ზეწოლის ნიმუში.

ქართულ-რუსული სამხედრო შეტაკება ქართულ-ოსური ეთნოკონფლიქტის აპოგეა გახდა. ამ ომის შედეგად რუსეთმა არაღიარებული ანკლავის საზღვარი აქეთკენ, საქართველოს სიღრმისკენ, გადმოწია და ცნო „სამხრეთ ოსეთის“ დამოუკიდებლობა. მაგრამ ეს „ზეწოლა“ და მას მიღვენებული გამარჯვება რუსეთს ყელში აქვს გაჩხერილი. საქმე ისაა, რომ „სამხრეთ ოსეთის“ ქართული ტერიტორიის ოკუპაციის გამო საქართველოს შეუძლია ჩაკეტოს ის მაგისტრალური გზა, რომელიც ერთმანეთს აკავშირებს რუსეთსა და სომხეთს, აზერბაიჯანს, თურქეთსა და ირანს. ამ მაგისტრალის სრული და უსაფრთხო ფუნქციონირება ყველაზე მეტად სწორედ რუსეთს სჭირდება, რადგან ეს მის ეკონომიკურ ინტერესში შედის. არადა, როგორც ვიცით, პოლიტიკა ეკონომიკის გაგრძელებაა, მისი დანამატია.

განსხვავებულია ვითარება გვაქვს საქართველოს დასავლეთში, აფხაზეთში. აფხაზეთის დამოუკიდებლობასა და სუვერენიტეტს მეტი ლეგიტიმური საფუძვლები აქვს. ამიტომ ქართული სახელმწიფოს მიდგომა ამ საკითხისადმი განსხვავებული და განსაკუთრებული უნდა იყოს.

ზემოთ ვნახეთ, შესაძლებლობის ფარგლებში, თუ როგორ იყენებდა ამ რეგიონს რუსეთის მმართველი ძალა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ 1920-იან წლებში და მანამდეც. აფხაზური სეპარატიზმი ახალი ძალით გაიშალა 1990-იან წლებში. აფხაზეთის ხელმძღვანელობას ზვიად გამსახურდიას ლეგიტიმურ ხელისუფლებასთან ნორმალური დიალოგი ჰქონდა. თითქოსდა ურთიერთობები დალაგებული ჩანდა, მაგრამ ასე ფაქიზი კავშირების ვითარებაში ყოველგვარი სახელმწიფო რყევა სახიფათო და ზოგჯერ საბედისწეროცაა. თუ საქართველოს ლეგიტიმური ხელისუფლების საწინააღმდეგოდ ბევრი არაფერი ჰქონდა სათქმელი ავტონომიური რესპუბლიკის ხელმძღვანელობას, „1991-1992 წლების დეკემბერი-იანვარში განხორციელებულმა უკანონო სამხედრო გადატრიალებამ და მოქმედი კონსტიტუციის გაუქმებამ აფხაზური მოძრაობის ხელმძღვანელობას შესაძლებლობა მისცა, არ ეცნო არალეგიტიმური ხელისუფლება - თ. სიგუა, თ. კიტოვანი, ჯ. იოსელიანი, ე. შვეარდნაძე“ [4. 11].

მამასადამე, საქართველოში შექმნილმა პოლიტიკურმა სიტუაციამ ისედაც სეპარატისტულად გაწყობილ აფხაზეთს ხელზე დასახვევი საბუთი მისცა: საქართველოს თვით ქართველი მოსახლეობის დიდი უმრავლესობა არ ცნობს ძალადობით მოსულ პუტჩისტებს და ჩვენ, ავტონომიური წარმონაქმნის მცხოვრებნი, რა ვალდებული ვართ, ვაღიაროთო?!

1991-1993 წლებში პოლიტიკურმა და სოციალურმა დესტაბილიზაციამ, ცნობილმა პუტჩმა,

სახელმწიფოს სათავეში კრიმინალური დაჯგუფების მოსვლამ აფხაზეთის მოსახლეობა კიდევ უფრო შორს გატყორცნა ქართული საზოგადოებისგან. რუსული დიდმპყრობელური და გამარუხებელი პოლიტიკის წყალობით აფხაზური მოსახლეობა ქართულისაგან ისედაც საკმაოდ დისტანცირებული იყო. „უფროსი ძმის“ მეოხებით აფხაზებმა შეძლეს მთლიანად განაპირებოდნენ საქართველოს და დამოუკიდებლობა გამოეცხადებინათ.

რუსეთის მოქმედება 1990-იანი წლების აფხაზეთში ხომ საყოველთაოდ ცნობილია. პროფ. სვეტლანა ჩერვონაია წერდა: „1991 წელი იყო სეპარატიზმის პოლიტიკური გაძლიერების წელი. იმავდროულად აფხაზეთში გაიფურჩქნა პირწავარდნილი ნაციონალიზმიცა და ნაციონალ-კომუნიზმიც, რომელმაც აშკარად დაუჭირა მხარი აგვისტოს პუტჩს მოსკოვში“ [5. 129].

კრემლი სეპარატისტულ გამოხდომებს ყოველნაირად უწყობდა ხელს. რუსეთის სპეცსამსახურებმა შექმნეს ფაშისტური ორგანიზაცია „აიდგილარა“. კრემლის გრძელი ხელი ჩანს სხვაგანაც. სწორედ მათი მითითებით აფინანსებდნენ სეპარატისტებს რუსული ბანკები. „აგრობანკმა“ სხვადასხვა აფხაზურ სტრუქტურას 16 მილიარდი, ხოლო ბანკმა „აღორძინებამ“ 2 მილიარდი რუბლი გადაურიცხა“ [6. 56].

ამ „საქმეს“ ხელს არ აკლებდნენ არც სხვა ბანკები. ამის გამო თუ იყო, რომ მოხდა უცნაური რამ: აფხაზებმა ანტიქართული ომი დაიწყეს 2 ბტრ-ით, 1 ბმპ-ით, ერთი მფრინავით, ერთი თვის შემდეგ კი, 1992 წლის ოქტომბერში, როდესაც გაგრა აიღეს, უკვე უამრავი ტანკის, ჰაუბიცისა და ბმპ-ის მფლობელები აღმოჩნდნენ [6. 56].

რუსი სამხედროები ადგილობრივ „ბოევიკებს“ საგანგებოდ აძარცვინებდნენ რუსული იარაღით სავსე საწყობებს. ამ ფაქტს ს. ჩერნოვია, რომელმაც გამოიყენა საინტერესო ტერმინი „გადაუდებელი ეთნოპოლიტოლოგია“, „ცუდად დადგმულ კომედიებს უწოდებდა [5. 16].

დღეს საბოლოოდ დადგენილია ერთობ მეტყველი ციფრი: აფხაზეთის კონფლიქტში ე.წ. მოხალისეებისა და რუსეთის რეგულარული ჯარის ნაწილების წარმომადგენელთა რაოდენობა სეპარატისტთა მეომრების 80 პროცენტს შეადგენდა [6. 83]. ხოლო არძინბა „დროებითი სამხედრო საბჭოს“ წევრებად ისე ნიშნავდა რუს პოლკოვნიკებს, თითქოსდა ისინი აფხაზები ყოფილიყვნენ [5. 138].

ამრიგად, რუსეთის წაქეზებითა და დახმარებით, აფხაზეთმა დამოუკიდებელი სახელმწიფოს სტატუსს მიაღწია. მართალია, მსოფლიო საზოგადოებრიობა ამ სტატუსს არ აღიარებს, ოღონდ ეს ფაქტს ვერ არყევს. პროფესორი იგორ კვესელავა აყენებს საინტერესო შეკითხვას: „ძნელია მტკიცება, რჩება თუ არა აფხაზეთის სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის საკითხი საქართველო-რუსეთის პოლიტიკურ-დიპლომატიური ურთიერთობების მოწესრიგების ერთგვარ „საჯილდაო ქვად“ თბილისის მიერ გადაღებული გარკვეული დათმობების სანაცვლოდ“ [4. 28].

ჯერ ერთი, აქ ჩვენი თემის მთავარ საკითხზე ერთგვარი პასუხია გაცემული - რუსეთი ეთნოკონფლიქტს იყენებს სხვა სახელმწიფოზე ზემოქმედების მიზნით. მეორეც, საკითხის ასე დასმა დღეს უკვე დაგვიანებულია. ეს კითხვა აქტუალური იქნებოდა მანამ, სანამ აფხაზეთი დამოუკიდებლობას გამოაცხადებდა და რუსეთი დასტურს გასცემდა. თუმცა უნდა აღინიშნოს ერთი „უცნაური“ გარემოება - ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის საბედისწერო გასაყარზე მოხდა საინტერესო ამბავი.

მაშინ, როცა დასავლეთ საქართველოში ერთმანეთს ებრძოდნენ ზვიადისტები და

პუტჩისტები, აფხაზ-რუსებს ხელ-ფეხი გაეხსნათ და 16 სექტემბერს დაიწყეს სოხუმის დაბომბვა. 17 სექტემბერს, ჩვენთვის ფრიად კრიტიკულ ვითარებაში, ადლერში შევარდნამე შეხვდა რუსეთის ფედერაციის თავდაცვის მინისტრ პაველ გრაჩოვს, რომელმაც თენგიზ სიგუას ერთი სატელევიზო განცხადებით, შესთავაზა შევარდნამეს საქართველოს ტერიტორიიდან რუსულ-ქართული ჯარებით შეტევის გეგმა. ამ გეგმით დასახული იყო მდინარე ფსოლზე გასვლა. ეტყობა, კრემლმა კიდევ ერთხელ მოსინჯა საქართველოს დაყოლიება რუსეთთან კეთილ ურთიერთობაზე. მაშინ ქართული საზოგადოებაში მძვინვარებდა ანტირუსული ისტერიკა და შევარდნამემ ვერ გაბედა გრაჩოვის დახმარების მიღება. შეეშინდა თანამდებობის დაკარგვისა. მან პატრიოტიზმი დათმო და თანამდებობა - არა. და შედეგმაც არ დაახანა - 1993 წლის 27 სექტემბერს სოხუმი დაეცა. სხვა რაღა დარჩენოდა და დამარცხებული შევარდნამე დასთანხმდა იმას, რაზედაც უარი განაცხადა დაუმარცხებელმა - დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში შესვლას.

ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ ადასტურებს: რუსეთი ეთნოკონფლიქტებს გამოიყენებს თავისი საჭიროების მიხედვით. თუ სიტუაციამ უკარნახა, დაძირავს აფხაზეთსა და საქართველოს გამოყენებას შეეცდება; თუ საჭიროებამ მოითხოვა, დაწიხლავს საქართველოს და აფხაზურ სეპარატიზმს მწვანე შუქს აუნთებს.

ამრიგად, ყველა საბუთი და გარემოება არსებობს საიმისოდ, რათა მივიღოთ მოსაზრება: „მოსკოვს ესაჭიროება საერთაშორისო თანამეგობრობის, პირველ რიგში კი, ამერიკის შეერთებული შტატების დარწმუნება, რომ საქართველო, როგორც სრულყოფილი სახელმწიფო, ვერ შედგა და წარმოადგენს „არშემდგარ სახელმწიფოს“. ამ კონტექსტში საქართველოს კონფლიქტური რეგიონები განიხილება მეტად ეფექტურ ბერკეტად რუსეთის ხელში, რაც საშუალებას აძლევს ოფიციალურ მოსკოვს, სამხედრო მოქმედებების განახლების მუდმივი საფრთხის ქვეშ იყოლიოს საქართველოს ხელისუფლება. ამდენად, ოფიციალური თბილისის ნებისმიერ წარმატებას სახელმწიფო სუვერენიტეტის განმტკიცების, ეკონომიკის გაჯანსაღების, ევროატლანტიკური ინტეგრაციის ან რომელიმე სხვა სტრატეგიული მიმართულებით აუცილებლად მოყვება რუსეთის მცდელობები შეიარაღებული კონფლიქტის ხელახლა ესკალაციის კუთხით“ [7. 26].

ისმის კითხვა - რა გავაკეთოთ? ზემოთ ვისაუბრეთ ეთნოკონფლიქტების წარმოშობის უმთავრეს საფუძველზე - ეკონომიკურ აისბერგზე. სწორედ ეგ მხარე იწვევს ადგილობრივ ეთნო დაპირისპირებებსაც და გარედან პროვოცირებასაც. მაგრამ სწორედ ამ მხარემ უნდა გამოასწოროს გაფუჭებული საქმე. ამ მიზნის განსახორციელებლად, უწინარეს ყოვლისა, უნდა გამოვიყენოთ ეკონომიკური ბერკეტები. დავგეგმოთ ისეთი ეკონომიკური სვლები, რომლებიც საინტერესო და მიმზიდველი იქნება, როგორც თვითონ მცირე ეთნოსების, ისე ეთნოკონფლიქტების წამქეზებელი ქვეყნებისთვის. ეს გახლავთ მსხვილი და უმსხვილესი ეკონომიკური პროექტები. აფხაზეთის რეგიონში, ვთქვათ, ენგურჰესის გადაიარაღებისა და მისი სიმძლავრის გაზრდა; ახალი ჰიდრო და თბოელექტროსადგურების, ციტრუსის გადამამუშავებელი მსხვილი ქარხნების ერთობლივი პროექტების რეალიზაცია და ა.შ. აქ შეიძლება მოვიზიდოთ უცხოური მსხვილი კაპიტალი, რომელიც დიდად არის დაინტერესებული იმ რეგიონის სტაბილურობით, სადაც ფული აქვს დაბანდებული. პრობლემის ეკონომიკური გზით დარეგულირება უნდა იქცეს მთავარ საქმედ ქართულ-ოსურ დაპირისპირებაშიც. „ეკონომიკური კონტაქტების ინტენსივობა უზრუნველყოფს ნაციონალური განსაკუთრებულობის (უპირატესობის) გრძნობის დაძლევას და ხელს უწყობს ეთნოსების დაახლოებას“ [8. 18].

2001 წელს მკვლევარი თ. თურმანიძე წერდა: „საბედნიეროდ, დღეისათვის ამა თუ იმ სახელ-მწიფოს ტერიტორიული ექსპანსია და დაპყრობილი ტერიტორიის დაკანონება გამორიცხულია, თუმცა მოსკოვი „სამხრეთ ოსეთის“ ხელისუფლების მიმართ, დაპირებას, ალბათ, არასოდეს დაიშურებს და მას დიდხანს გამოიყენებს საქართველოზე ზეგავლენის ბერკეტად“ [9. 72].

ჩვენდა სავალალოდ, ამ წინასწარმეტყველების პირველი ნაწილი არ ახდა, ხოლო მეორე ისევ ჩვენდა სავალალოდ - კი. დღეს სამაჩაბლო და მასზე ბევრად უფრო ვრცელი ტერიტორია ანექსირებულია. კრემლი კი ამ გარემოებას საქართველოზე ზეწოლის მიზნით კვლავ და კვლავ იყენებს.

გარდა ეკონომიკური გზების ძიებისა რაც, რა თქმა უნდა, ეკონომისტებმა უნდა გამონახონ, აუცილებელია იმ ბერკეტების მომარჯვება, რომლებიც არსებობს და რომელთაც თავიანთი ძალა არ დაუკარგავთ. ერთ-ერთი ასეთია, ქართული ეკლესიის შესაძლებლობა. საგულისხმოა, რომ „ქართულ და რუსულ ეკლესიებს შორის კავშირი შენარჩუნდა 2008 წლის ომის შემდეგაც. რუსეთის მართლმადიდებლური ეკლესია არ დაემორჩილა მთავრობის გადაწყვეტილებას აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის აღიარებაზე და არ შეცვალა საქართველოს საპატრიარქოს კანონიკური საზღვრები. საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია რჩება ყველაზე სანდო ინსტიტუტად საქართველოში თუ ის დაიწყებს ქართულ-რუსულ ურთიერთობისთვის ხელის შეწყობას ხალხი გაყვება მას“ [10. 264].

რუსულ მართლმადიდებლური ეკლესიას, როგორც თავის ქვეყანაში, ისე მის ფარგლებს გარეთაც, ავტორიტეტი და შესაძლებლობები აქვს, ამიტომაც გვგონია, რომ აღნიშნული კუთხით ჩვენი ეკლესიის შესაძლებლობები არა თუ ამოწურულია, არამედ საერთოდ გამოუყენებელია.

II. დასკვნა

ამრიგად, ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე დგინდება მყარი კანონზომიერება:

ეთნოკონფლიქტი მით უფრო მეტი და მწვავეა, რაც უფრო სუსტია ამ რისკის მქონე ქვეყანა. ამიტომაც ნებისმიერი მეზობელი სახელმწიფო თუ იქ ტოტალიტარული პოლიტიკა ტარდება და დემოკრატიისგან შორს დგას, შეეცდება ამ პრობლემის სათავისოდ გამოყენებას. და, რაკი, საქართველო ეკონომიკურად სუსტია. მის ტერიტორიაზე არსებულ ეთნო პრობლემებს მასზე ზეწოლის იარაღად იყენებდნენ, იყენებენ და კვლავაც გამოიყენებენ ძლიერი არადემოკრატიული ქვეყნები.

ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ვითარება ჩვენი ქვეყნის დასავლეთში, რამეთუ, აფხაზეთში რუსეთი ებრძოდა და კვლავაც ებრძვის საქართველოს დამოუკიდებლობას, მთლიანობას, ეროვნულ თვითმყოფადობას; რუსეთის მხრიდან აფხაზეთის ბერკეტის გამოყენების მიზანია ქვეყნის დემოკრატიზაციის შეფერხება, თავისუფალი და ცივილიზებული დასავლეთის წიაღში ჩვენი სამშობლოს დამკვიდრებისთვის ხელის შეშლა, ამ პოზიტიური ისტორიული პროცესის შეწყვეტა ან უკიდურესად შეფერხება.

აღნიშნული რისკის გასაწინააღმდეგებლად საჭიროა: ქვეყნის ეკონომიკური გაძლიერება; დემოკრატიული ფასეულობების დანერგვა და გამყარება; ეთნო პრობლემურ რეგიონებში ერთობლივი მძლავრი საწარმოების ამოქმედება, სავაჭრო ცენტრების ფუნქციონირება და მსგავსი ერთობლივი ეკონომიკური პროექტების რეალიზება; ეთნოსების, ერებისა და ხალხების დაახლოების პროცესში ავტორიტეტიანი ინსტიტუტის - ეკლესიის ჩართვა.

ლიტერატურა:

1. ცერცვაძე კ., აშშ-რუსეთის დაპირისპირება სამხრეთ კავკასიის რეგიონში და საქართველო, ჟურნალი „საისტორიო ვერტიკალები“, #32, თბ., 2015.
2. ჯინჭარაძე პ., კორძახია ირ., ეთნოკონფლიქტების ადრეული გამოვლენის ემპირიული მოდელი, თბ., 1998.
3. დ. მაისურაძე, სამხრეთ კავკასიის ეთნოკონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები, თელავი, 2014.
4. კვესელავა ი., საქართველოს სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური პარადიგმები და დილემები, თბ., 2014.
5. ჩერვონაია ს., აფხაზეთი - 1192: პოსტკომუნისტური საქართველოს ვანდეა, 1994.
6. ნადარეიშვილი თ., შეთქმულება საქართველოს წინააღმდეგ, თბ., 2000.
7. ამირგულაშვილი მ., ევროკავშირის ინტერესები სამხრეთ კავკასიაში, ჟურნალი „საისტორიო ვერტიკალები“, #33, თბ., 2016.
8. ლეიაშვილი პ., ეკონომიკური თეორია და პრაქტიკა გარდამავალ ეტაპზე, თბ., 2002.
9. თურმანიძე თ., „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტი, ჟურნალი „ახალი აზრი“, #1, თბ., 2001.
10. ამილახვარი ლ., რუსეთის საგარეო პოლიტიკური სტრატეგია და ქართული სახელმწიფოს თანამედროვე გამოწვევები, ჟურნალი „საისტორიო ვერტიკალები“, #33, თბ., 2016.

*Paata Shamugia, PhD student
Georgian Technical University*

**ETHNIC CONFLICTS OF GEORGIA AND HISTORICAL ASPECTS
OF THEIR ORIGIN**

SUMMARY

By the end of 20th century, after the collapse of the Soviet Union, Georgia gained independence. However, as soon as Georgia started to make its first independent steps and its cooperation with other countries, Russia started to re-operate its ethnoconflict levers.

With the support of Russia, Abkhazia and South Ossetia gained the status of independent states. Even though international community does not recognize their independence, the fact is still firm.

This article reviews the historical aspects which caused etno-nationalist conflicts in Georgia. The article is about pre-conflict period, ideological and information campaign from Russian side, analysis of the conflict, the role of Georgia's Western allies and their involvement in the conflict and conflict resolution.

Keywords: *ethnoconflict, the Soviet Union, independence, information campaign.*

კონფორმულობა

მარიამ ლაგვილავა, დოქტორანტი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. კონფორმიზმი თავისი არსით ძალიან ღრმა, რთული ფსიქოლოგიური ფენომენია, რომელიც დღემდე მეცნიერების კვლევის საგანს წარმოადგენს.

ვფიქრობ, კონფორმიზმი ადაპტაციის ერთ-ერთი ძირითადი ტიპია, შესაბამისად, კონფორმული ქცევა სტაბილური სოციალურ-კულტურული გარემოს მახასიათებელია.

ჩემი აზრით, გამონაკლისის სახითაც კი არ არსებობს ადამიანი, რომელიც მუდმივად ინარჩუნებს ინდივიდუალობას. შეუძლებლად მიმაჩნია, ინდივიდმა თავის ნებას შეაგუოს საზოგადოება, იარსებოს ამ სამყაროში ისე, რომ იყოს წარმატებული, ბედნიერი, მისაღები და ამავდროულად იცხოვროს როგორც ნონკონფორმისტმა.

რთულია გაიგო მიზეზები, თუ რატომ იქცევიან ადამიანები კონფორმულად. ცალსახად იმის თქმა, რომ კონფორმიზმი კარგია ან ცუდი, ვფიქრობ, არ არის მართებული. თუმცა, მაღალი ხარისხით კონფორმულობა და ინდივიდუალობის სრულად უარყოფა, ალბათ, ნორმიდან გადახრას. კონფორმიზმის განმაპირობებელი უნივერსალური დებულება არ არსებობს. მის ხარისხს სოციალურ/კულტურულ/რელიგიურ ფაქტორებთან ერთად აუცილებლად განაპირობებს პიროვნულ/ინდივიდუალური თვისებები.

„ყოველი ფსიქოლოგიური მოვლენა დამოკიდებულია პიროვნების მდგომარეობაზე და ამავე დროს - გარემოებებზე, თუმცა მათი პირობითი მნიშვნელობა სხვადასხვა შემთხვევაში განსხვავდება“ (კ. ლევინი).

საკვანძო სიტყვები: კონფორმიზმი, ფსიქოლოგიური ფენომენია, შფოთვა, თვითშეფასება, „კონფორმიზმი - ნონკონფორმიზმი“.

I. შესავალი

კონფორმიზმი საზოგადოების არსებობის აუცილებელი თანმხლები სოციალურ – ფსიქოლოგიური ფენომენია. კონფორმულობის ამოხსნასა და გაშიფრვის მცდელობას დღემდე არ დაუკარგავს ინტერესი. კონფორმულობა სოციალური ქცევის ტიპია, რომელსაც მოვლენათა, ნორმატიული წესებისა და არსებული წესრიგის, მოსაზრებების, ღირებულებების, წარმოდგენების შემგუებლობა, საკუთარი პოზიციის უქონლობა, ნებისმიერი პატერნისა თუ სტერეოტიპის უპრინციპოდაუკრიტიკომილება ახასიათებს. პოლიტიკაში გულისხმობს შემგუებლობას არსებულ რეჟიმთან, გაბატონებულ შეხედულებებთან პასიურ შეგუებას; ადამიანი არაპრინციპულად მიჰყვება ნებისმიერ, ძალით თავს მოხვეულ შეხედულებებს. ხშირად კონფორმულობა ძლიერად აისახება ინდივიდის ქმედებებში და ზოგიერთ შემთხვევაში, შესაძლოა, აიძულოს ის იმოქმედოს საკუთარი პრინციპების, ეთიკისა და მორალის წინააღმდეგ.

კონფორმულობა (ლათ. conformis - მსგავსი) არ არის ერთმნიშვნელოვანი ცნება. ა. რებერი (2000) გამოყოფდა ამ ტერმინის გამოყენების სამ განსხვავებულ მოდელს. ა. პ. სოპიკოვმა (1969) აღწერა კონფორმულობის ცნებაში შემავალი პრობლემების 4 წრე.

II. ძირითადი ნაწილი

დღეისათვის უკვე კონფორმული ქცევის კლასიფიკაციის დიდი რიცხვი არსებობს (გ. კელმენის, დოიჩის და ჯერარდის, ა. ვ. პეტროვსკის, ვ. ე. ჩუდოვსკის და სხვა). სამეცნიერო კვლევების დიფერენციაციამ იქამდე მივყავართ, რომ ერთი და იმავე სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფენომენის რამოდენიმე ურთიერთდაკავშირებული ასპექტიც კი განიხილება, როგორც განცალკევებული და დამოუკიდებელი.

დღეისათვის, კონფორმულობა გაცილებით ზოგადი სახით, დიქტომიური კლასიფიკაციის - „კონფორმიზმი - ნონკონფორმიზმის“ საგანია. მოცემული კლასიფიკაცია საკმაოდ აბსტრაქტულია, რამდენადაც კონფორმულობის და ნონკონფორმულობის ბუნება ერთიანია.

ინდივიდის, მასზე შემოქმედების სიტუაციაში, ქცევის მრავალგვარობის ვარიანტების შესახებ იდეა დაებადათ ჯერ კიდევ ინტერაქციონისტებს, სოციალური ზეგავლენის ფუნქციონალური მოდელის საწინააღმდეგოდ და შედეგად, ვითარდებოდა ქცევის კონფორმულობის კლასიფიკაციის შექმნის სახით (გ. კელმენი, დოიჩი და ჯერარდი, ა. ვ. პეტროვსკი, ვ. ე. ჩუდოვსკი და სხვები). თუმცა ნონკონფორმულობა, როგორც კონფორმულობის შესაძლო და ტოლფასი ქცევის ვარიანტი მოცემულ კლასიფიკაციაში არ შედიოდა. დღეისათვის არსებული კონფორმული ქცევის ტიპების კლასიფიკაციების გაანალიზებისა და განზოგადებისას, ჩამოყალიბებულ იქნა კონტინუუმი აზრთა კონფლიქტების სიტუაციებში ინდივიდის შესაძლო რეაქციებისა, რომელთა შორის მოიაზრება როგორც კონფორმული, ასევე ნონკონფორმული ქცევის ვარიანტები. სოციალური ზეგავლენა განპირობებულია ჯგუფთან ან საზოგადოებასთან მიკუთვნებულობის განცდით, ასევე გარემომცველთა კეთილგანწყობის მიღწევის მოთხოვნილებით. პიროვნული ზეგავლენა თავს იჩენს მაშინ, როცა ადამიანი არ არის თავის თავში დარწმუნებული ან უნდა რომ „სწორად“ მოიქცეს. სოციალური კონფორმულობა ნიშნავს ინდივიდის, ადამიანთა ჯგუფის და ქვემდებარებას სოციალური, ნაციონალური ტრადიციებისადმი, ქცევის წესებისადმი, რაც ვლინდება სოციალურ და ნაციონალურ დადგენილებებისადმი, სტერეოტიპებისადმი და ქვემდებარებაში ყოველგვარი წინააღმდეგობისა და საკმარისი გააზრების გარეშე. გაუცნობიერებელი, ემოციურ დონეზე სოციალური, ეთნიკური კონფორმულობა ვლინდება ისეთი პროცესების სახით, როგორცაა განსაკუთრებული დარწმუნება, სხვადასხვა კულტურების და ერთიანობების სოციალური და ნაციონალური ტრადიციების მატარებლებისთვის მიბაძვის შესაძლებლობა და მოთხოვნილება.

როგორც მთელი რიგი მკვლევარები აჩვენებენ, შემოქმედების დამაჯერებლობა შეიძლება გამძლიერდეს ზოგიერთი შინაგანი ფაქტორის დახმარებით.

რ. ჩალდინის გამოყოფს მთელ რიგ ფაქტორებს, რომელთა ფონზეც ინდივიდი ავლენს მომეტებულ კონფორმულობას: სიტუაციის გაურკვევლობა, საზოგადოებაში ავტორიტეტის მაღალი სტატუსი (აქედანაა ტენდენცია მათ დაექვემდებარონ), საზოგადოების უმრავლესობის აზრისადმი დიდი ნდობა, და ა.შ.

ბ. კენტრილი იმ მიზეზებად, რომლებზეც მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული პიროვნული თავისებურებების გამოვლენა, ასახელებს მდგომარეობას ქვეყანასა და მსოფლიოში. ქვეყნის მძიმე ფინანსური მდგომარეობის, პოლიტიკური და ეკონომიკური პროგრამების წინააღმდეგობების, სხვა ქვეყნების მხრიდან ექსპანსიის მუქარის, ხანგრძლივი უმუშევრობის, მოვლენებზე ზეგავლენის ან შეცვლის შეუძლებლობის შემთხვევაში - ეს ფაქტორები იწვევენ

სულიერ არასტაბილურობას და ამის ფონზე, კონფორმულობის ტენდენციას.

ამას გარდა, არსებით როლს ადამიანის მიერ გადაწყვეტილების მიღებაში ასრულებს ავტორიტეტულობის ფაქტორი: მას-მედია, ხელისუფლების წარმომადგენლები, საზოგადოებაში არსებული აზროვნების სტანდარტები, რომლებიც განსაზღვრავენ ინდივიდის კონცეპტუალურ აპარატს. დამატებით ფაქტორად შეიძლება მოგვევლინოს აგრეთვე ინდივიდის ეკონომიკური მდგომარეობა – კონფორმულობის მეტად გამოხატული ტენდენცია აღნიშნება დაბალი ეკონომიკური მდგომარეობის შემთხვევაში. ინდივიდის ეკონომიკური მდგომარეობისგან დამოუკიდებლად, არსებით ფაქტორად გვევლინება განათლება – რაც უფრო მაღალია განათლების ცენზი, მით ნაკლებადაა ინდივიდი კონფორმულობისკენ მიდრეკილი.

კვლევებმა აჩვენა, რომ ინდივიდის პიროვნული თავისებურებები ვლინდება განსაზღვრულ გარეგან ზემოქმედებებთან კონტექსტში, ინდივიდის კონფორმულობის ტენდენცია მჭიდრო კავშირშია გარეგანი სოციალური გარემოს ზემოქმედებასთან.

სოციალურ - ფსიქოლოგიური ზეგავლენის გარდა, ინდივიდის კონფორმულობის ტენდენციაზე გავლენას ახდენენ ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ასაკი, სქესი, პროფესია. ცნობილია, მაგალითად, რომ მოზარდ, სიჭაბუკის ასაკში კონფორმატულობის ტენდენცია ყველაზე მაღალია, შემდეგ კლებულობს და 25 წლის შემდეგ ყველა ადამიანს რჩება თავის ინდივიდუალურ დონეზე.

მთელი მსოფლიოს მეცნიერები ცდილობდნენ ეპოვათ კანონზომიერებები ადამიანის მიერ კონფორმული ქცევის გამოვლენაში, კონფორმულობისკენ მიდრეკილებას აკავშირებდნენ ინტელექტის დონესთან, გენდერულ და კულტურულ თავისებურებებთან ადამიანთა ქცევაში. კონფორმულობის გამოხატულების ხარისხი შეისწავლებოდა სხვადასხვა ზომის, სიმჭიდროვის და ერთაზროვნების ჯგუფებში.

ამან მკვლევარებს მისცა საშუალება გამოევლინათ მთელი რიგის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ კონფორმიზმის გამოვლენის ხარისხზე და ადამიანთა ქცევაზე. მათ შორის შეიძლება გამოიყოს ფაქტორთა შემდეგი ჯგუფები:

გენდერული და სქესობრივი განსხვავებები (ითვლება, რომ ქალებს კონფორმიზმი უფრო მაღალი აქვთ, ვიდრე კაცებს, მაგრამ როდესაც განსახილველი პრობლემა განეკუთვნება უპირატესად საქმიანობის ქალურ სახეობებს, ქალები არ იღლებიან, ხოლო კაცები ხდებიან უფრო კონფორმულები. რაც უფრო მეტადაა ინდივიდის პროფესია დაკავშირებული საქმიანობის კოლექტიურ ფორმასთან, აღნიშნავენ მკვლევარები, მით მეტია კონფორმულობის ტენდენცია. მაგალითად, კონფორმულობის მაღალი დონე აღნიშნებათ ორკესტრის წევრებს (70%), სამხედრო პირებს უფრო მაღალი აქვთ, ვიდრე ინჟინრებს),

ქრონიკული შემფოთებულობა; აღზრდის თავისებურებები; ინტელექტუალური განვითარების თავისებურებები - (რაც უფრო დაბალია ინტელექტუალური შესაძლებლობები, მით მეტია კონფორმული ქცევის გამოვლინებები), ლიდერობის უნარი (რაც მეტია ადამიანის ავტორიტეტი ჯგუფისათვის, მით მეტია იმ ჯგუფის წევრების კონფორმულობა), სოციალური აქტიურობა (მაღალი სოციალური მდგომარეობის მქონე ადამიანები ნაკლებად ექცევიან ჯგუფის ზეგავლენის ქვეშ), პასუხისმგებლობა; სტრესისადმი ტოლერანტულობა, **განსაზღვრულ კულტურასთან მიკუთვნებულობა** (კულტურაზეა დამოკიდებული კონფორმულობის

გამოვლინება), სახალხოობა და კომპეტენტურობა (სახალხო გამოსვლებში კონფორმატულობის ხარისხი გაცილებით მაღალია).

ჯგუფური ფაქტორები:

- ჯგუფური სიმჭიდროვის ხარისხი ;
- ჯგუფის ჰომოგენურობის ხარისხი;
- ჯგუფის ზომა. (როცა ჯგუფი შედგება 3 ან მეტი ადამიანისაგან და ამასთან, ძალიან შემჭიდროვებულია, ერთსულოვანია და ფლობს მაღალ სტატუსს), მისი წევრების ერთსულოვნება.

საქმიანობის ფაქტორები (თუ როგორ ახდენს ადამიანის პროფესიული საქმიანობის თავისებურებები ზეგავლენას კონფორმულობაზე). მაგალითად, ბარანოვმა დაადგინა, რომ ტექნიკური უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტები ნაკლებად ავლენენ კონფორმულობას, პედაგოგიური უმაღლესი სასწავლებლისგან განსხვავებით.

ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტორები მცირე ან დიდი ხარისხით გავლენას ახდენენ კონფორმული ქმედებების გამოვლენის ხარისხზე. განსაზღვრულ როლს აღნიშნულ სიტუაციაში თამაშობს სიტუაცია, გარემოება, რომელშიც იმყოფება ადამიანი. რამდენად არის გაცნობიერებული ამაღლეველ საკითხში, მნიშვნელოვანია თუ არა მის წინ არსებული ამოცანა და სხვა.

ამას გარდა, შეიძლება გამოიყოს ინდივიდის სხვა ფსიქოლოგიური თავისებურებებიც, რომელიც ხელს უწყობს თავდაჯერებულობის ხარისხის გაზრდას მასზე სოციალურ - ფსიქოლოგიური ზემოქმედებისას, რის შედეგადაც იზრდება ინდივიდის კონფორმულობის ტენდენცია. ასეთ ფსიქოლოგიურ თავისებურებებს შეიძლება მივაკუთვნოთ ინდივიდის შფოთი, დაბალი თვითშეფასება, უნებისყოფობა.

ფსიქოლოგიაში შფოთვა განიხილება როგორც პიროვნული ფაქტორი, რომელმაც შეიძლება განაპირობოს ინდივიდის კონფორმულობის ტენდენცია სოციალურ - ფსიქოლოგიური ზეგავლენის პირობებში. სიტუაციებში, რომლებიც დაკავშირებულნი არიან სოციალური ურთიერთქმედებებით, ზოგიერთი ინდივიდი განიცდის შფოთვის მომატებულ გრძნობას. ს. სპილბერგის კვლევებმა ცხადყო, რომ ინდივიდები, რომელთაც ახასიათებთ შფოთვის მომატებული მაჩვენებელი, მეტად არიან წინასწარ განწყობილნი განიცადონ შფოთვის მომატებული მდგომარეობა, იმ სიტუაციებში, რომლებიც საფრთხის მატარებლები არიან მისი თვითშეფასებითვის: განსაკუთრებით პიროვნებათშორისი ურთიერთობების სიტუაციებში, რომელშიც ფასდება მათი პიროვნული ადეკვატურობა.

ა. მ. პრიხოჟანი, შფოთვის ფორმების შესწავლისას გამოყოფს აგრესიულ - მშფოთვარე და მშფოთვარე - დამოკიდებულ ტიპებს. აგრესიულ - მშფოთვარე ტიპის სპეციფიკა „არის ნათლად გამოხატული საფრთხის შეგრძნება, აგრესიის და შფოთვის თავისებური ნაზავი: აგრესიული ქმედების ჩადენისას, ინდივიდი თითქოს ბოდის იხდის, თვითონვე ეშინია თავისი „სითამამის“. მშფოთვარე - დამოკიდებული ტიპი ახდენს დამოკიდებულების სხვადასხვა ფორმების დემონსტრირებას - მეტისმეტი დამჯერობიდან (ან პირიქით, მედგარი დაუმორჩილებლობიდან) მომეტებულ მზრუნველობამდე, ადამიანებისადმი ყურადღებამდე. ასეთ დამოკიდებულებას ინდივიდები შეიძლება აცნობიერებდნენ, ცდილობდნენ თავის დაღწევას, მაგრამ ვერ შეძლონ მისი მოცილება. დამოკიდებულება, თვლის ა. მ. პრიხოჟანი, „მჭიდრო კავშირშია შფოთვასთან,

რამდენადაც ასეთ შემთხვევაში უსუსურობის შეგრძნება, სიტუაციასთან გაუმკლავებლობის შეგრძნება, დაუცველობის შეგრძნება წარმოშობს ადამიანში დახმარების მოთხოვნილებას, სხვა ადამიანებისგან მხარდაჭერის მოთხოვნილებას, მათზე დამოკიდებულების გრძნობას.“

კ. ლეონგარდის აღწერით, მშფოთვარე ტიპის მთავარ თავისებურებს წარმოადგენს „წუხილი შესაძლო წარუმატებლობაზე, წუხილი საკუთარ და თავისი ახლობლების ბედზე. ამასთან, ასეთი წუხილისთვის ობიექტური მიზეზები, როგორც წესი, არ არსებობს, ან ძალიან უმნიშვნელოა. გამოირჩევიან შებოჭილებით, ხანდახან მორჩილების გამოვლენით. გარეგანი ფაქტორების მიმართ მუდმივი დადარაჯება ერწყმება საკუთარ ძალებში დაურწმუნებლობას“. ცხადია, რომ ისეთმა პიროვნულმა თვისებამ, როგორცაა შფოთვა, შეიძლება შეამციროს ინდივიდის ფუნქციონირება სიტუაციაში. სოციალურ - ფსიქოლოგიური ზემოქმედების ხარისხი ასეთი ინდივიდზე იქნება საკმაოდ მაღალი და ამან შეიძლება განაპირობოს ინდივიდის კონფორმულობის ტენდენცია.

შფოთვა, როგორც პიროვნული მახასიათებელი, შეიძლება ჩამოუყალიბდეთ ინდივიდებს, რომელთაც დაქვეითებული აქვთ თვითშეფასება. თვითშეფასება - პიროვნების მიერ საკუთარი თავის, თავისი შესაძლებლობების, ხარისხების და სხვა ადამიანებს შორის საკუთარი ადგილის შეფასებაა. თვითშეფასებაზე დამოკიდებული ადამიანის გარშემომყოფებთან ურთიერთობები, მისი კრიტიკულობა, საკუთარი თავისადმი მომთხოვნელობა. ამ ყველაფრიდან გამომდინარე, თვითშეფასება გავლენას ახდენს ადამიანის საქმიანობის ეფექტურობაზე. ცნობილია, რომ მდგრადი, ზედმეტად დაბალი თვითშეფასება იწვევს ზედმეტ დამოკიდებულებას სხვებზე, დაბნეულობას, შებოჭილების გამოვლენას, ჩაკეტილობას, და გარშემომყოფთა გამრუდებულ აღქმასაც კი.

რ. მ. გრანოვსკაია მიუთითებს თვითშეფასების და შფოთვის კავშირზე: „დაქვეითებული თვითშეფასება ვლინდება გამუდმებული შფოთვის დროს, მასზე უარყოფითი აზრის შიშის დროს, გამძაფრებული მგრძნობელობის დროს.“ ასეთი ინდივიდები „გაცილებით მწვავედ რეაგირებენ კრიტიკაზე, სიცილზე, გაკიცხვებზე და შედეგად, მეტად დამოკიდებულნი არიან. ისინი პასიურები, მორიდებულები, შთაგონებულები არიან“.

ფ. ზიმბარდომ თავის კვლევაში დაადგინა კორელაცია მორიდებულობასა და დაბალ თვითშეფასებას შორის: „ასეთი ადამიანები ზედმეტად მგრძნობიარე არიან კრიტიკის მიმართ, რადგან თვლიან, რომ ეს ადასტურებს მათ არასრულფასოვნებას“. აღინიშნება, რომ კრიტიკის მიმართ მომეტებული მგრძნობელობის მქონე ინდივიდები განწყობილი არიან, რომ მოიპოვონ „თავისი არასრულფასოვნების დადასტურება“. ეს თანდათანობით უყალიბებს მათ დაბალ თვითშეფასებას. ცნობილია თვითშეფასების ჩამოყალიბების პირობები - ეს ხდება ინდივიდის საქმიანობის და პიროვნებათშორისი ურთიერთობების პროცესში.

ა. ა. რეანი აღნიშნავს: „სოციალური მნიშვნელოვანწილად ზემოქმედებს ინდივიდის თვითშეფასების ჩამოყალიბებაზე“. აქედან გამომდინარე, დაქვეითებული თვითშეფასების მქონე ინდივიდები სხვებზე მეტად ექცევიან სოციალურ - ფსიქოლოგიური ზეგავლენის ქვეშ. არსებობს დიდი ალბათობა იმისა, რომ დაქვეითებულმა თვითშეფასებამ შეიძლება განაპირობოს ინდივიდის კონფორმულობის ტენდენცია.

ექსპერიმენტების დიდმა უმრავლესობამ გამოავლინა სოციალური ფაქტორების მნიშვნელობა, ხოლო პიროვნული მახასიათებლების საშუალებით ვერ ხდებოდა კარგად

ინდივიდის ქცევის პროგნოზირება. თუმცა, რამდენიმე კვლევა მაინც ადასტურებს დასაწინააღმდეგო ტენდენციას. ამგვარად, სოციალურ ფსიქოლოგიაში ფორმულირებულ იქნა დღესაც აქტუალური ქცევის პიროვნული და სიტუაციური ფაქტორების შეთავსების პრობლემა. დღეისათვის ბევრი ფსიქოლოგი იხრება პიროვნულ - სიტუაციური ურთიერთქმედების მოდელისაკენ. გაცილებით ზოგადი სახით ეს პოზიცია გამოხატა ნ. ენდლერმა და დ. მაგნუსსონმა:

- ქცევა არის პიროვნების და სიტუაციის ურთიერთქმედების უწყვეტი ქცევის ფუნქცია.
- ამ ინტერაქტიულ პროცესში პიროვნება გამოდის აქტიური მიზანმიმართული მოქმედი სუბიექტის როლში.
- არსებით პიროვნული ქცევის დეტერმინანტებად გვევლინება კოგნიტური და მამოტივირებელი თავისებურებები.
- არსებით სიტუაციურ ქცევის დეტერმინატორებად გვევლინება სიტუაციის ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა.

III. დასკვნა

ამრიგად, კონფორმულობის ინდივიდუალურ - პიროვნულ ფაქტორებს შეიძლება მიეკუთვნოს ყველაფერი, რაც ახასიათებს ადამიანს და არ არის დამოკიდებული გარეგან სიტუაციურ გარემოებებზე: პიროვნული თვისებები, სქესი, ასაკი, საქმიანობის სახე, სოციომეტრიული სტატუსი, მიკუთვნებულობა განსაზღვრულ კულტურასთან; სიტუაციის ყველა მახასიათებელი, რომელშიც აღმოჩნდა ადამიანი: სოციალური ჯგუფის მახასიათებლები, რომელსაც ის მიეკუთვნება, მიმდინარე პრობლემის გაცნობიერება, მის წინ მდგომი ამოცანის მნიშვნელობა და პროცესი - კონფორმულობის სიტუაციური ფაქტორებია.

ექვგარეშეა, რომ აზრთა კონფლიქტის სიტუაციაში ადამიანი ექცევა კონფორმულობის, როგორც ინდივიდუალურ - პიროვნული (L), ასევე სიტუაციური (S) ფაქტორების ზეგავლენის ქვეშ. L-ც და S-ც ერთობლივად ქმნიან გარკვეულ ზეწოლას ინდივიდზე, რომელიც განსაზღვრავს ხარისხს და ფორმას მოცემული ადამიანის მიერ, მოცემულ სიტუაციაში კონფორმულობის (K) ან ნონკონფორმულობის (N) გამოვლენისა. ჯამში, აზრთა კონფლიქტის სიტუაციაზე რეაქციის კონტინუუმისთვის (K/N) არსებობს ფორმულა: „ინდივიდის მიერ არჩეული აზრთა კონფლიქტის სიტუაციაზე რეაქცია არის პიროვნების და სიტუაციის ფუნქცია“.

$$K/N = f(L,S)$$

ეს ფორმულა მოგვაგონებს კურტ ლევინის მიერ შედგენილ ფორმულას (1963), რომლის თანახმადაც ინდივიდის ქცევა არის ფუნქცია მისი პიროვნული დისპოზიციებისა და იმ სიტუაციის თავისებურებებისა, რომელშიც ის აღმოჩნდა. სწორედ ასეთია დ. უზნაძის განწყობის თეორიის ფუძემდებელი პოსტულატი - ქცევის განმსაზღვრელი განწყობა როგორც შიდა, ისე გარე ფაქტორით განპირობებული ფენომენია.

ლიტერატურა:

1. რევაზ ქვარცხავა, სოციალური ფსიქოლოგია, 2000;
2. გუგული მადრაძე, სოციალური ჯგუფისადმი განწყობა და კონფორმულობა”(1980); <http://www.polity.ge/oppinion/exclusive/-conformist.html>
3. Allport F.H. Social psychology. Boston, 1924.
4. Asch S.E. Studies of independence and conformity. A minority of one against unanimous majority. Psychol. Monogr. - 1956, V.70, №9.

*Mariam Lagvilava, PhD student
Georgian Technical University*

Conformism

Summary

Conformism is a deep and complex psychological phenomenon in its essence, which is still a subject of science research.

I think conformism is one of the types of adaptation, therefore, conformal behavior is a feature of stable socio-cultural environment.

In my opinion, there is no exception of the person who constantly maintains the individuality. I think it is impossible for an individual to reconcile a person to his will, to exist in this world so as to be successful, happy, acceptable and at the same time to live as a non-conformist.

It is difficult to understand why people behave conformingly. I think it is not right to consider conformism either good or bad, but the high degree of conformity and negation of individuality is a deviation from the norm.

There is no universal provision of conformism. The quality of conformity with social/cultural/religious factors is based on personal characteristics as well. “Every psychological event depends upon the state of the person and at the same time on the environment, although their relative importance is different in different cases”K. Lewin.

Keywords: Conformism, psychological phenomenon, anxiety, self-esteem, conformist - non-conformist.

Анализируя языковой материал, функциональная лингвистика движется от семантики к формам ее выражения. Этот подход от функций к средствам, называемый ономаσιологическим, является главным и вместе с подходом от формы к семантике (от средств к функциям) составляет основу построения грамматики. При этом, в отличие от традиционной грамматики, объектами исследования в функциональной лингвистике являются единицы многих уровней языка – морфологии, синтаксиса, лексики и словообразования.

В качестве основных понятий в функциональной лингвистике используются семантическая категория (функционально-семантическая) и функционально-семантическое поле. Поле интенсивности, локативности, темпоральности, компаративности и др. относятся к полям, которые входят в область изучения функциональной лингвистики.

Наряду с лингвистикой, термин «функционализм» используется также и для обозначения определенного набора методологических установок в ряде гуманитарных научных дисциплин, прежде всего в психологии и социологии. В науке о языке функционализмом называется теоретический подход, который утверждает, что фундаментальные свойства языка не могут быть описаны без обращения к понятию функции. К числу наиболее ключевых функций языка относятся коммуникативная (язык как средство передачи информации от одного человека другому) и эпистемическая, или познавательная (язык как средство хранения и переработки информации). Многие современные направления функционализма ставят перед собой более конкретную задачу – объяснение языковой формы ее функциями.

Хотя функциональная грамматика и получила широкое распространение только в последние несколько десятилетий, к числу предшественников современного функционализма можно причислить таких ученых, как А.А.Потебня, И.А.Бодуэн де Куртенэ, А.М.Пешковский, С.Д.Кацнельсон, Э.Сепир, О.Есперсен, В.Матезиус, Э.Бенвенист, А.Мартине и др. Еще в 1929 году представители Пражского лингвистического кружка выступили с программой функционализма, в которой язык определялся как функциональная и целенаправленная система средств выражения. В 1930-е годы немецкий психолог и лингвист К.Бюлер предлагал различать три коммуникативные функции языка, соответствующие трем участникам/компонентам коммуникативного процесса (говорящему, слушающему и предмету речи) и трем грамматическим лицам – экспрессивную (самовыражение говорящего), апеллятивную (обращение к слушающему) и репрезентативную (передача сведений о внешнем по отношению к коммуникации мире). Р.О.Якобсон развил функциональную схему Бюлера и идеи прагматов, предложив более детальную модель, включавшую шесть компонентов коммуникации – говорящего, адресата, канал связи, предмет речи, код и сообщение. На основании этой модели были исчислены шесть функций языка: в дополнение к трем бюлеровским функциям, переименованным соответственно в эмотивную, конативную и референтивную, были введены фатическая (разговор исключительно ради проверки канала общения, например дежурный диалог о погоде; термин «фатическая коммуникация» принадлежит британскому

этнографу Б.Малиновскому), метаязыковая (обсуждение самого языка общения, например объяснение того, что значит то или иное слово) и поэтическая (сосредоточение внимания на сообщении ради него самого путем «игры» с его формой). В 1960-е годы идеи функционализма подробно разрабатывались французским лингвистом А.Мартине. Наиболее широко известен сформулированный и описанный им принцип экономии как важнейший фактор исторического развития языка. Согласно этому принципу, изменение языка – компромисс между потребностями коммуникации и стремлением человека к минимизации усилий.

В этом плане стоит отдельно отметить деятельность группы лингвистов из Санкт-Петербурга под руководством А.В.Бондарко. Эта группа в течение 1980–1990-х годов осуществляла масштабный проект под общим наименованием «Теория функциональной грамматики». Эта концепция выросла как альтернатива и дополнение к традиционной уровневой модели языка, в которой значение обычно анализируется в пределах отдельных единиц, категорий и классов. В подходе А.В.Бондарко значения рассматриваются независимо от формальных классов и категорий – на основе так называемых функционально-семантических полей. В серии монографий 1987–1996-х годов были описаны такие функционально-семантические поля, как аспектуальность, временная локализованность, таксис, темпоральность, модальность, персональность, залоговость, субъектность, объектность, коммуникативная перспектива, определенность, локативность, бытийность, посессивность, обусловленность. При описании каждого поля в качестве главной задачи рассматривалась подробная инвентаризация значений, относящихся к данному полю, и средства их формального выражения. Подход Бондарко опирается главным образом на материал русского языка, однако включает и сопоставительный компонент: ряд тем описан на материале других языков или в типологическом аспекте.

Интересны также и относящиеся к 1960-ым годам прошлого столетия исследования Я.Фирбас и других представителей чешской лингвистической школы (В.Матезиус, Е.В.Падучева, П.Сгалл, Е.Хаичова и др.). Эти исследователи пользовались понятием «функциональная перспектива предложения» идея их подхода состояла в том, что высказывание или предложение имеет не только синтаксическое, но и формальное членение на тему (о чем сообщает говорящий) и рему (информация, передаче которой служит высказывание или предложение).

Существует также и подход, который называется функциональным синтаксисом или коммуникативной грамматикой. Согласно главному методологическому принципу этого подхода, необходимо искать взаимно обуславливающие друг друга характеристики языковых явлений, относящихся к трем типам – значение, формы и функции. Это обуславливает основную область исследований коммуникативной грамматики – типология моделей предложений. Здесь наряду с основной моделью (подлежащее-сказуемое) рассматриваются и ее различные модификации, с описанием не только в структурном плане, но и в плане их коммуникативных функций.

Среди достаточно интересных исследований в области функционально-коммуникативного

синтаксиса можно отметить исследования под руководством М.В.Всеволоодовой, исследования С.Куно (книга «Функциональный синтаксис: анафора, дискурс и эмпатия»), С.Дика, М.Болкестейна и др.

Наиболее популярными в последнее время являются подходы С.Дика и системно-функциональная грамматика британско-австралийского лингвиста М.Хэллидея, получившие широкое распространение в Европе. В функциональная грамматике С.Дика имеет место стремление к типологической, прагматической и психологической адекватности, где важное место занимает формальный компонент. Уделяется большое внимания таким процессам, как приписывание синтаксических функций, отображение функциональных структур в морфосинтаксические структуры, и таким языковым явлениям, как типы глаголов и аргументных структур, порядок слов, залог, тема и топик.

Второе направление развивает традиции, представленные такими лингвистами, как Дж.Фёрс и Дж.Синклер. В исследованиях Хэллидея просматривается влияние некоторых идей чешской лингвистической школы. Системно-функциональная грамматика оказала достаточно большое влияние на других функционалистов. Хэллидей изложил многие идеи системно-функциональной грамматики в книге «Функциональная грамматика» (1985). Рассматривая почти все уровни организации языковой системы, он в качестве базового понятия использует понятие предикации, или клаузы.

В 1960-е годы идеи функционализма подробно разрабатывались французским лингвистом А.Мартине. Наиболее широко известен сформулированный и описанный им принцип экономии как важнейший фактор исторического развития языка. Согласно этому принципу, изменение языка – компромисс между потребностями коммуникации и стремлением человека к минимизации усилий.

Одним из типичных представителей функциональной можно назвать Т.Гивона, который считается также и идеологом функционализма и одновременно идеологом является американский лингвист Т.Гивон. Он один из родоначальников функционализма 1970-х годов, который одним из первых указал на связь синтаксиса и дискурса. Т.Гивон также основал книжную серию «Типологические исследования по языку», которая является основным «рупором» функционализма.

Функционализм оказал достаточно большое влияние на переосмысление традиционных лингвистических понятий. В этом плане, необходимо, в первую очередь, отметить труды П.Хоппера и С.Томпсон о таких базовых языковых категориях, как переходность (1980) и части речи (1984). Для современной лингвистики в целом, особенно, для американской, характерно стремление строить глобальные теории, объясняющие большой объем языковых фактов. Примером тому могут служить генеративная грамматика Н.Хомского, реляционная грамматика П.Постала и Д.Перлмуттера, когнитивная грамматика Р.Лэнакера).

Для функционалистов же построение глобальных теорий гораздо менее типично. Прилагая

усилия для анализа языковой действительности, представители функциональной лингвистики считают своей основной задачей вскрытие действующих в ней законов.

Литература:

1. Кибрик А.Е. *Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания*. М., 1992
2. Звегинцев В.А. *Функция и цель в лингвистической теории*. – В кн.: Звегинцев В.А. Мысли о лингвистике. М., 1996
3. Золотова Г.А., Онипенко Н.К., Сидорова М.Ю. *Коммуникативная грамматика русского языка*. М., 1988
4. Ньюмейер Ф.Дж. Спор о функционализме и формализме в лингвистике и его разрешение. – *Вопросы языкознания*, 1996, № 2
5. Кибрик А.А., Плунгян В.А. *Функционализм*. – В сб.: *Фундаментальные направления современной американской лингвистики*. Под ред. А.А.Кибрика, И.М.Кобозевой и И.А.Секериной. М., 1997
6. Бондаренко А.В. *Функциональная грамматика*. Л., 1984
7. Веденина Л. Г., *Функциональное направление в современном зарубежном языкознании*, «Вопросы языкознания», 1978, № 6

*Agakishiyev Aligaydar Yunis oglu, Associate Professor
Baku State University*

FROM THE HISTORY OF FUNCTIONAL LINGUISTICS SUMMARY

The article deals with the essence of functional linguistics. It is pointed out that functional linguistics, as an independent direction in linguistics, arose relatively recently - at the beginning of the 20th century on the basis of structural linguistics. This direction is characterized by increased attention to language as a means of communication, pursuing the goal of studying universal categories of language. In addition, functional linguistics examines the patterns of functioning of these units in interaction with environmental elements of different levels. It is noted that it is not characteristic for functionalists to construct global theories. Functional linguistics analyzes the language reality, and consider their main task to reveal the laws in force in it.

Key words: linguistics, functionalism, language, structure, linguistic units, communicative.

ON TEXT BORDERS

Tamar Mebuke
Georgian Technical University

რეზიუმე. ტექსტის ერთ-ერთ ძირითად ნიშანს წარმოადგენს მისი საძღვრები. თავისი საზღვრებით ტექსტი გამოიყოფა მეტყველების სივრცეში ყველაფრისგან, რაც არ არის ტექსტი, ან არის სხვა ტექსტი. ისეთი ცხადი საზღვრების გარდა, როგორებიცაა ტექსტის დასაწყისი და დასასრული, არსებობს ასევე ტექსტის შიდა საზღვრები სხვადასხვა თვალსაზრისის, დიალოგის, მონოლოგის, ინტერტექსტის და განსხვავებული კოდირების სისტემების გამოსაყოფად დროის, სივრცის და მოქმედი პირების შეცვლით მონიშნული საზღვრები. ნებისმიერი ტექსტი ხასიათდება განსაზღვრული კომუნიკაციური, დროის და სივრცის საზღვრებით.

საზღვრების დადგენის ფაქტორებთან ერთად არსებობს საზღვრების დარღვევის ფაქტორები. ამათგან ერთ-ერთ ძირითადს წარმოადგენს მიმღები პირის გონება.

საკვანძო სიტყვები: *ტექსტის შიდა და გარე საზღვრები, კომუნიკაციური და სივრცითი საზღვრები, ტექსტის საზღვრების დარღვევა.*

I The question of text borders in fiction and art in general is closely connected with the question of the nature of art and fiction. Any work of art creates its own world confined in its own space with certain borders that separate it from the outer space. Just because a work of art is a representation of infinite world in a finite model, or the whole in an episode, it cannot be composed as a copy of an object with characteristic to it forms. It is a reflection of one reality in another, a kind of translation (Lotman 2000: 204).

While modeling an infinite world (reality) by means of a finite text, a work of art substitutes by its space not only a part of depicted life, but the whole life in its complexity. At the same time each text models a separate, universal object (ibid:205). Due to its modelling nature, text is characterized by its own enclosed world that requires a frame – the beginning and the end. The same facts may be structurally and compositionally organized in different ways and will distinguish a text from a non-text. What stays beyond the border will be either a different text, or not a text. This frame may be a direct indication of borders, such as exposition and end in folklore, or it may be represented by special compositional mode, such as circle or chain composition of plot lines. The frame outlines the border between the outer world and the inner world of the text. These borders belong to the outer space and not to the space of the text. Consequently, special methods for the recipient's orientation constitute the frame of the text (Zemskaja 2012: 126).

II M.Bakhtin (1986: 298) treated a text as an utterance, an expression. In this case text borders may be treated as having communicative functions. The borders separate one text from all others as any text exists in the space of all other texts, in the space of culture. Such borders may be called space borders. Communicative and space borders represent the outer frame of a text, securing its independence and individuality in culture. The outer border separates a text from everything else that

is not a text.

Marked beginning and end of a text are the most obvious text borders. They secure separation of a text from anything that is not a text, or is another text. Communicative and space borders coincide with these borders.

The beginning of space border may be marked by a description of the scene of an imaginary world at the beginning of a text. On the one hand, frame text borders are clearly marked. On the other – they are relative. Such ambiguity of composition is explained by the presence of two different consciousnesses in a text – the consciousness of a speaker/writer and the consciousness of a listener/reader, and, consequently, of two different personalities of the author and a potential personality of a reader. Thus, text borders represent one of the factors of multiple ways of text interpretation and multiple ways of relating a text with its context.

It is possible to distinguish in a plot (or even in any kind of narrative) two aspects: one of them, when a text models the whole universe, may be called mythological. According to Lotman, this mythologizing function is expressed in the frame of narration which allows to model a universe in a single fictional work. The second, depicting an episode of reality, may be called plot forming. There are fictional texts that correlate with reality only on the bases of mythological principle. Those are texts, that reflect reality not as a sequence of episodes, but in a form of pure essence, for example myths. Fictional text, composed only according to the plot principle are impossible as they will not be perceived as a model of an object. A kind of universal character of the theme of depiction that mythologizes reality is necessary to form a frame of a work of art. A simple plot construction will deconstruct the work. A modern text is often composed at the border of the two approaches.

Lotman's theory (2000, 2006) of the frame of a work of fiction and its two main elements -- the beginning and the end represents great interest for considering the borders of a text. In his opinion, special modelling role of the beginning and end of a text is directly connected with general cultural models. In his opinion, the essential role of the beginning is characteristic to mythological texts as their main border. It will correspond to the contrast of the existing as created with a non-existent as non-created. The act of creation is the act of beginning. For this reason that which has the beginning exists and matters.

The beginning has a determining function for text modelling. It not only testifies existence, but substitutes a later category of cause. Explanation of a phenomenon depends on identification of its generation.

Thus, the frame of a fictional work consists of two main elements: the beginning and the end. Depending on the degree of importance of the beginning and end, in different cultural models, either birth or death acquire prominence as the main turning points of existence. Intensification of the modelling function of the end of a text, when man's life and its description are perceived as separate texts, containing great importance, does not allow us to consider the end as the most important unit of composition. Hence, such expressions as "senseless life", or "senseless death", and plots about

senseless deaths or unexplained destiny of characters.

The most widespread end of a text is a happy end. If the protagonist dies, we perceive the end as a tragic one. If he marries, or makes a great discovery, we consider it as having a happy end. At the same time it is worth mentioning that perception of the end as happy or unhappy differs from perception of the same events in real life. If we are told about a real historical fact from the past, we understand that a protagonist is already dead and will not consider this fact as a tragedy. We well understand that a person living a hundred years ago cannot be alive. But if we choose the same theme for a work of fiction, the situation changes. If a text ends with the victory of a hero, we consider the text as having a happy end. If the text ends with the death of the protagonist, our impression changes.

Here we deal with the dual model of fiction: while depicting a single event, it depicts the whole world. Telling about a tragic fate of a protagonist, it tells about the tragic fate of the whole world. That is why the happy or unhappy end of a fictional work is so important to us. It presents not only the end of a definite plot, but also the story of the whole world. (Lotman 2006)

It is noteworthy that when the end of one plot becomes the beginning for another, as in a chain construction of fictional works, it is perceived as a new story. However in modern narration the beginning and end play also a different role. A reader may not always be informed about the coding system of the text. He must be eager to find out all about the genre, and style of the text and those codes that he must activate in his mind for the perception of a text. All these information he gets from the beginning of the text. This process may continue during the whole process of reading and very often the end serves the point of reconsidering the whole text. In this way the redundancy of the text is lowered.

In spite of all these, the coding function of a modern narrative text is related with the beginning, and its plot-forming, “mythologizing” function – with the end. Of course, as the breach of laws in art has a meaningful function, this division gives freedom for multiple variations (Lotman 2000).

The next criterion of text borders is represented by space. As the result of a perception of a work of art as something limiting space and depicting in its finiteness the infinite object, the world external to the work of fiction, the problem of space acquires prominence. In this way the structure of textual space becomes the model of the structure of the universe, and the inner system of text elements – the language of space modelling. Considering space as the total sum of phenomena, states, figures and their meanings with the usual space relations of continuity, distance , etc., we usually consider this totality as space, not taking into consideration the properties of all those, that are considered to be irrelevant for given space relations. Hence a possibility of space modelling of relations that have no space nature.

At supertextual level the language of space relations acts as one of the most important means for understanding reality. Such notions as *high and low, right and left, close and far away, open and closed, limited and unlimited* become material for forming cultural models without space content and acquire the meaning of *valuable-worthless, good – bad, yours and alien, accessible –inaccessible,*

mortal-immortal. Social, religious, political and moral models of the world that man uses to understand the world have space features like *Earth – Heaven, or Earth – Underworld*, or in a form of social gradation with the opposition of *low and high*, or moral dimension as *left and right*. Perceptions of high and low thoughts, occupations, identification of *close* as something that is yours and *far* as something alien sum up into a model of the world of a definite culture with its special features. Space models created by a certain text or a group of texts also become meaningful. In this way an upwards oriented model of the world is created. In this case *high* is associated with space, spirituality, and *low* – with the matter, lack of space and restriction. For the space structure of a text the opposition of “*closed – open*” also plays a structure-forming role. An enclosed space is associated with such notions as “*home, warmth, safety*” and is opposed to such notions as “*open, alien, cold*”. In this case the border of the text acts as a frame for two separate spaces with a distinct border between them. This border is impenetrable and represents one of the main features of the text. The main point is that the border between the two parts should be impenetrable and the structure of each space -- different from the other.

In more complex cases different characters belong to different spaces and are connected with different types of space division. The same world of a text may be differently divided for different characters. . As the result we get a kind of polyphony of space, an action with different types of division.

Besides outer borders, a text includes in its structure inner borders, due to several participants in the speech act and their different points of view (according to B.Uspensky 1995). A method of changing the time of narration, or of its discontinuity may also be used for marking text borders.

Communicative and space borders coincide not only with the external frame of a text – its beginning and end. A text may include fragments limited by space in communication. For example, inner space borders of a text point to intertext included into narration.

Inner borders of a text may also be created by interchange of narration and dialogue. Methods of demarcation of inner borders of a text coincide with different modes of narration – direct speech, indirect speech, inner monologue. Each of them belong to a character from whose point of view the events are narrated. The organization of inner borders is not limited to linear development of speech elements. The borders may either overlap, be distinct, or reduced.

Establishment of external or internal text borders is determined by: 1 at least two code systems as the result of passage from one reality to another. In this case the border is marked by a change of code that is indicated by a change of time, space and characters. 2. Text borders are determined by involvement of a text into two spaces – communicative and cultural. Separation of a text from the space of other texts and contexts is possible only due to text borders. 3. A text represents a model of the world, conventionally depicting the reality. *In order for a text to become a sign, it is necessary to state its borders* (Zemskaja 2012: 130)

Besides the factors establishing text borders, there are opposite factors that destroy text borders.

First of all, it is the consciousness of the text recipient, which cannot be eliminated or neutralized (M. Bakhtin 1986:301). The recipient's mind destroys text borders between textual and communicative spaces. The very presence of communicative borders of a text destroys the unity of a text. As the result a text disintegrates, falling into separate texts and is transformed into a context. For example remarks, addressed to the audience in a play foreground them as frame elements, turning them into a separate text, while the text itself shifts to a background and becomes a context (Zemskaja 2012: 131).

The second factor of disruption of text borders is a dialogue at all text levels. According to M. Bakhtin, two voices, or a polyphony disrupt a text and turn it into a part of another text.

Inclusion of intertext into a text represents another means of destroying external text borders. Border changes and disruptions are also caused by different functions of a text. For example, a script and its production represent separate texts, or parts of another text.

Desire to disrupt text borders may come as a result of a desire to bring closer the real world and its depiction. It comes from the desire to transport the model that seems to explain the world into the real world.

The existence of these two tendencies in text organization reflects the relativity of all text borders. Coexistence of these opposite tendencies makes it possible to speak about text forming functions of creation and disruption of text borders. The conflict between these two tendencies creates a special communicative tension between them in the structure of a text, as the result of which demarcation of text borders means their simultaneous disruption. This tension in text organization indicates to the fact that text borders represent transition from one text to another with simultaneous disruption of one text and creation of another. Readers' impression is formed at their border (Uspensky, 1995), i.e. as the synthesis of different impressions of a text.

III On the one hand, frame text borders are clearly marked. On the other – they are relative. Such ambiguity of composition is explained by the presence of two different consciousnesses in a text – the consciousness of a speaker/writer and the consciousness of a listener/reader, and consequently, of two different personalities of the author and a potential personality of a reader. Thus, text borders represent one of the factors of multiple ways of text interpretation and multiple ways of relating a text with its context. Text borders also offer a choice of different ways of text composition.

Bibliography:

1. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. М., 1979
2. Земская Ю.Н., Качесова И.Ю., Коммиссарова Л.М. Теория текста. Москва, Наука, 2012
3. Лотман Ю.М. Культура и взрыв. М., 1992
4. Лотман Ю.М. О моделирующем значении понятий «конца» и «начала» в художественных текстах. СПб., 2000
5. Лотман Ю.М. Структура художественного текста. Спб., 2006

6. Лотман Ю.М. Художественный текст. Основы лингвистической теории и элементы анализа. М., 1999
7. Успенский Б.А. Поэтика композиции. Семиотика искусства. М., 1995.
8. Goffman, Erving 1974: Frame analysis: An essay on the organization of experience. London: Harper and Row. ISBN 978-0-06-090372-5

Тамара Мебуке

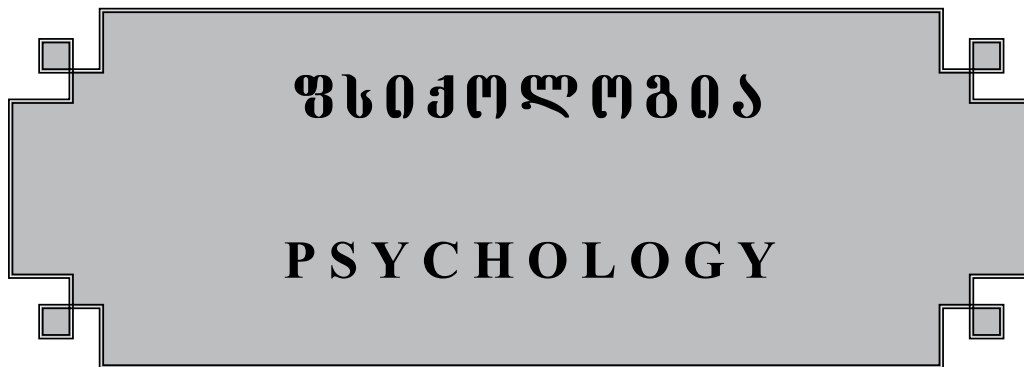
О границах текста

Резюме

Одним из основных признаков текста является его отграничение. Благодаря границам текст отделяется от всего того, что не является текстом, или является другим текстом в речевом пространстве. Помимо очевидных границ текста – начала и конца, существуют также и внутренние границы текста, разграничивающие смену точек зрения, диалог и монолог, интертекст, различные системы кодирования, обозначенные сменой времени, пространства и действующих лиц. Для текста характерны определенные коммуникативные, временные и пространственные границы.

Наряду с факторами устанавливающими границы текста, существуют и противоположные факторы, разрушающие его границы. Одним из основных из них является сознание получателя текста.

Ключевые слова: *внутренние и внешние текстовые границы, коммуникативные и космические границы, разрушение текстовых границ.*

**ლატაკალუკი (ლივეკბენტული) აზროვნების ფსიქოლოგია ტკადიტიული
განათლების სისტემის წინააღმდეგ**

*როზა გაფრინდაშვილი, ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი*

რეზიუმე. ტრადიციული განათლების სისტემის ნაკლოვანებებზე საუბარი მეოცე საუკუნიდან დაწყებული, მაგრამ ის **ედუარდ დე ბონოს და სერ კენ რობინსონის** სახელებს დაუკავშირდა.

ედუარდ დე ბონოს კონცეფციის მიხედვით კრეატიული აზროვნება არგუმენტაციაზეა დაფუძნებული, რის გამოც აზროვნების ტრადიციული მეთოდები მოზარდებს „შაბლონურ აზროვნებას“ აჩვენებს და ხელს უშლის შემოქმედებითი აზროვნების განვითარებას.

ისეთი მოაზროვნეები, როგორებიცაა სოკრატე, პლატონი, არისტოტელე, რედუქციონისტები არიან და სიმართლის გარდა აზროვნების ყველა სხვა მიმართულებას უგულვებელყოფენ.

საკვანძო სიტყვები: *საკვანძო სიტყვები: ტრადიციული განათლების სისტემა, აზროვნების ტრადიციული მეთოდები, კრეატიული აზროვნება, ეკონომიკური და დემოგრაფიული კრიზისი.*

I. შესავალი

ლატერალური, იგივე მრავალმხრივი აზროვნება სხვა და სხვაგვარ პროვოკაციულ ტექნიკებს იყენებს „გონებაში მიძინებული იდეების გამოსაღვიძებლად“.

თავის პირველ წიგნში - „გონების მექანიზმში“, დე ბონოს მიერ განვითარებული თავის ტვინის მუშაობასთან დაკავშირებული სპეკულაციური მოდელების უმრავლესობა, მოგვიანებით გამოყენებული იქნა მის მიერ განხორციელებულ სხვა და სხვა მეცნიერულ კვლევებში.

ბონოს მიერ გამოგონებული სიტყვა "PO", ნიშნავს პროვოკაციულ ოპერაციას (ის, ასევე უკავშირდება პოეზიას და ჰიპოთეზებს) და გულისხმობს იმას, რომ ის რაც რაიმე საწყისიდან გამომდინარეობს, არ შეიძლება იყოს სისულელე, არამედ არის საწყისის ლოგიკური გაგრძელება. „პროვოკაციული“ ლატერალური აზროვნების ნიმუშები სპეციალურად იქნა შემუშავებული, რათა ობიექტის ახლებურად (სხვანაირად) გააზრების მეთოდი გასაგები გამხდარიყო. ანუ - კითხვაზე არა ერთი პასუხი, არამედ რამდენიმე!

II. ძირითადი ნაწილი

დე ბონოს მიერ გაგებული ლატერალური აზროვნება, დეკარტის მიერ აზროვნების პროცესისთვის აუცილებელ ფსიქიკურ - ექვის ფუნქციას ჰგავს; ცნობილია დეკარტის აწ „კარგად დავიწყებული ძველი“ - „ვეჭვობ? მაშასადამე - ვაზროვნებ“; დე ბონოს „პროვოკაციული ოპერაცია“ კი სხვა არაფერია, თუ არა - კითხვაზე საყოველთაოდ აღიარებულ პასუხზე დაეჭვება.

ანუ, ლატერალური აზროვნება ნიშნავს არაჩვეულებრივი იდეებისა და არაორდინალური შეხედულებების ძიებას.

სერ კენ რობინსონის დივერგენტული აზროვნება - ესაა შესაძლებლობა, მოიფიქრო კითხვაზე მრავალი შესაძლო პასუხი, ინტერპრეტირების სხვა და სხვა გზა, ანუ ის, რასაც დე ბონო „ლატერალურს“ უწოდებს, როდესაც ხედავ მრავალ პასუხს ერთის ნაცვლად (დივერგენტული ანუ ლატერალური აზროვნება არ არის კრეატიულობა, რაც არის ფასეულობის მქონე ორიგინალური იდეების ჩამოყალიბების პოცესი).

დე ბონოსა და სერ კენ რობინსონის და მათი თანამოაზრეების თქმით: **ჩვენ უნდა გადავაბიჯოთ ძველ კონცეფციას და დავინახოთ, რომ განვითარებისთვის ახლებური ხდევას აუცილებელი.**

დგება ახლებური აზროვნების საჭიროება ახალი ტიპის სოციალური სისტემების შესაქმნელად, იმ გზების მოსაძებნად, რაც ადამიანებს შესაძლებლობას მისცემთ „იპოვნონ თავიანთი თავი“ რათა მათ ცხოვრებას მიზანი და შინაარსი ჰქონდეს.

განათლება ამ პრობლემის მოგვარების მთავარი კომპონენტია. პრობლემა კი იმაში მდგომარეობს, რომ ჩვენ არასწორ არჩევანს ვაკეთებთ. აშშ-ში, 1980 წლიდან მოყოლებული, განათლებაზე დახარჯული სახსრები 73%-ით გაიზარდა; სასკოლო კლასების ზომა შემცირდა და ისტორიულად დაბალ დონეს მიუახლოვდა, მაგრამ წერა-კითხვის ცოდნის დონე არ შეცვლილა. მეტი ფული, უფრო ნაკლები ბავშვი კლასში, მაგრამ წერა-კითხვის ცოდნის დონე არ იცვლება; სკოლის მიტოვების დონემ - იმატა, სკოლა დამთავრებულთა რაოდენობა იკლებს და ეს დიდი პრობლემებია.

მთავარი პრობლემა ისაა, რომ სისტემა ცდილობს, მომავალს შეხედეს მოქმედების ძველი წესებით, იმ საქმიანობით, რომელსაც წარსულში მისდევდა. ამავე დროს, სახეზეა მილიონობით გაუცხოებული ბავშვი, რომლებიც ვერ ხედავენ სკოლაში სიარულის აუცილებლობას. როდესაც ჩვენ სკოლაში მივედით, იქვე დავრჩით, რადგან ერთი ისტორიით გვკვებავდნენ: თუ ბევრს იმუშავებ (ისწავლი), კარგად დაამთავრებ სკოლას, მერე მიიღებ საუნივერსიტეტო ხარისხს და იშოვი კარგ სამუშაოს. ჩვენს შვილებს აღარ სჯერათ ამ ისტორიის და მათ ამის სრული უფლება აქვთ. რა თქმა უნდა, ჯობს, გქონდეს საუნივერსიტეტო ხარისხი, ვიდრე არ გქონდეს, მაგრამ ეს ხარისხი აღარ წარმოადგენს მომავლის გარანტიას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ხარისხის მისაღებად გასავლელი გზა შენგან იმ თვისებების მარგინალიზაციას ითხოვს, რომლებიც შენთვის მნიშვნელოვანია.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი სტერეოტიპი, რომელიც არსებული სისტემის შინაარსში დევს, არის “აკადემიური” და “არაკადემიური” ბავშვების იდეა: როდესაც ამბობენ, რომ “პროფესიული სწავლება/განათლება” არც ისეთი კარგია, როგორც “აკადემიურია”, როდესაც გავრცელებულია

მოსაზრება, რომ თეორიული ხარისხების მქონე ხალხი ბუნებრივად უკეთესები არიან, ვიდრე ის, ვისაც რეალური საქმის კეთება შეუძლია და ვისი პროფესიაც წინათ აღიარებული იყო სავაჭრო გილდიების სისტემათა მიერ, ეს განათლების სისტემაში ჩაქსოვილი ინტელექტუალური აპარტიდია. ამის გამო უამრავი ხალხი ცდილობს ამ სისტემის დაცვას ან შეკეთებას. ვფიქრობ, ჩვენ უბრალოდ უნდა ვაღიაროთ, რომ ეს არის მითების სამყარო და **აუცილებელია, ამას სხვა თვალთ შევხედოთ.**

ამ თაობის დაავადებაა ე.წ. ყურადღების დეფიციტისა და ჰიპერაქტიურობის სინდრომი.

ჩვენი შვილები ცხოვრობენ ისტორიაში ყველაზე ინტენსიური სტიმულირების ეპოქაში. ისინი პირდაპირ ალყაშემორტყმულნი არიან ინფორმაციით და ყურადღების წარმტაცინაკადებით; კომპიუტერები, აიფონები, სარეკლამო-საინფორმაციო ნაკადები, ასობით სატელევიზიო არხი და კიდევ ვსაყვედურობთ, რომ ყურადღება აქვთ დაფანტული? რას აქცევენ ყურადღებას ძირითადად იმ მოსაწყენ ინფორმაციას სკოლაში?

ჩვენ ბავშვებს ისევე ჯგუფურად ვაძლევთ განათლებას. ჩვენ მათ ასაკობრივ ჯგუფებად ვაქცევთ სისტემაში; რატომ გვგონია, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანი რამ, რაც ბავშვებს საერთო აქვთ, ასაკია? დაახლოებით იგივეა ვიფიქროთ, რომ ნივთის უმნიშვნელოვანესი მახასიათებელი მისი წარმოების თარიღია. მე ვიცნობ უამრავ ბავშვს, რომლებიც თავისი ასაკის სხვა ბავშვებზე უკეთესად სწავლობენ სხვა და სხვა დისციპლინას, ან უკეთესად სწავლობენ დღის რომელიღაც მონაკვეთში, ან მცირე თუ დიდ ჯგუფში. ზოგიერთს სულაც მარტოობა უყვარს... ამ ფაქტორების გაუთვალისწინებლობის შედეგია სტანდარტიზებული კურიკულუმებისა და სტანდარტიზებული ტესტების მომრავლება; ანუ, ადგილი აქვს **ინდუსტრიულ სტანდარტიზაციას, კომფორტიზმს, რაც** თანამედროვე განათლების სისტემის ნაკლოვანებებზე მეტყველებს.

არადა ჩვენ სრულიად საწინააღმდეგო მიმართულებით უნდა წავიდეთ!

ამას გულისხმობენ, როცა ეს ავტორები პარადიგმის ცვლილების აუცილებლობაზე ლაპარაკობენ „ჩვენ კრიტიკულად უნდა შევაფასოთ ის, რაც ჩვეულებრივი ამბავი გვგონია; ჩვენ შეგვიძლია, ჩვენი წვდომით შევქმნათ განათლების სისტემა, დამყარებული განსხვავებულ პრინციპებზე. მაგრამ ეს ნიშნავს, რომ **ჩვენ უნდა დავცილდეთ განათლების ინდუსტრიულ მეტაფორას და ვიმოდრაოთ, სასოფლო-სამეურნეო ხაზით“; „ვფიქრობ, ინდუსტრიულზე უკეთესია სასოფლო-სამეურნეო ან ორგანული მეტაფორა. ახლა ამ იდეაზე ვმუშაობ ოკლაჰომის შტატში, სადაც ვცდილობ, განვაავითარო ეს იდეები მთელი შტატის მასშტაბით - წერს სერ კენ რობინსონი.**

იგი ლას-ვეგასიდან არც ისე შორეულ ადგილზე მოგვითხრობს, რომელსაც სიკვდილს ველი ჰქვია: „სიკვდილის ველი ამერიკის ყველაზე ცხელი ადგილია. იქ თითქმის არაფერი ხარობს, რადგან არასოდეს წვიმს. 2004 წლის ზამთარში, ამველზე რაღაც განსაკუთრებული მოხდა - იწვიმა. 7 დუიმამდე წვიმა მოვიდა და 2005 წლის გაზაფხულზე საოცარი მოვლენის მომსწრენი გავხდით – სიკვდილის ველის მთელი ფართობი გაზაფხულის ყვავილებით მოირთო.

ფოტოგრაფების, მეცნიერებისა და ბოტანიკოსების ჯგუფები მთელი ამერიკიდან ჩავიდნენ იქ, რათა ეს საოცრება საკუთარი თვალთ ენახათ, რადგან ასეთი რამ შესაძლოა მეტად აღარ მოხდეს. ამ მოვლენამ ყველას ანახა, რომ სიკვდილის ველი არ იყო მკვდარი, მას - ეძინა! მიწის ქვეშ უამრავი თესლი იყო, რომლებიც ზრდისთვის პირობებს ელოდნენ და მჯერა, რომ ასევეა

ადამიანებთანაც: თუ ჩვენს სკოლებში სწორ პირობებს და სწორ სტიმულებს შევქმნით, თუ ყველა მოსწავლის შესაძლებლობებს დავაფასებთ – დაიწყება ზრდა!

III. დასკვნა

დივერგენტულ აზროვნებათა წარმომადგენლების აზრით, ჩვენ თავი უნდა დავანებოთ ინდუსტრიულ პარადიგმას და ორგანულზე გადავერთოთ. მგონია, რომ ეს შესაძლებელია. ჩვენ გვჭირდება ინსტიტუციების გააზრება ინდივიდუალურად და არა სისტემის ფარგლებში. მათში მხოლოდ დაწესებულებას კი არ უნდა ვაფასებდეთ, არამედ პატივს ვცემდეთ და ხელს ვუწყობდეთ მათში არსებულ სასიცოცხლო ძალებს, ორგანიზაციის ენერჯიას და ტრანსფორმაციულ პოტენციალს. სწორხაზოვნად კი არ მივუდგეთ, არამედ მივცეთ მრავალფეროვანი არჩევანის უფლება და გამოვიყენოთ იქ მყოფი ყველა ადამიანის მრავალგვარი შესაძლებლობები. ეს არის იდეა არა კონფორმიზმისა და დამორჩილების, არამედ მრავალფეროვნებისა და ინდივიდის მოთხოვნების გათვალისწინების შესახებ; ეს არის სიკვდილის ველი 2005 წლის გაზაფხულზე. ვფიქრობ, შესაძლოა ყველა ჩვენი სკოლა ასეთი გახდეს“..

დასასრულს, სერ კენ რობინსონი საზოგადოების ყველა წევრს მოუწოდებს - იმოძრავეთ!

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ფსიქოლოგიის საფუძვლები (ი. იმედაძის რედაქციით), „მწიგნობარი“, 2008.
2. ფსიქოლოგიის ზოგადი საკითხები, (რ. გაფრინდაშვილის რედაქციით), „ცტენიკური უნივერსიტეტი“, 2017.
3. ლატერალური აზროვნება, დე ბონო, www.google.ge
4. როგორ მოვახდინოთ რევოლუცია სკოლებში, სერ კენ-რობინსონი, www.ted.com

*Roza Gaprindashvili, Associated professor
Georgian Technical University*

Psychology of “lateral” and “divergent” thinking against the traditional education system

Summary

Talking of deficiencies of traditional education system is related with names of Edward de Bono and Sir Ken Robinson. According to their conception and ideas of their numerous like-minded persons traditional methods of thinking form in teenagers a habit of “template thinking” and hinder development of their creative thinking. “Lateral”, or else many-sided thinking implies awakening of ideas sleeping in the brain through asking a “provoking” questions, i.e. question may have more not one, but many answers! “Divergent thinking” of Sir Ken Robinson is the ability to come up with many possible answers for problem solution. Mankind is forced to develop this skill due to ecological and demographic crisis; contemporary education system demands to face the future with new rules of thinking and action.

Keywords: *traditional education system, traditional methods of thinking, creative thinking, ecological and demographic crisis.*

თავად ინტელექტის დეფინიციაზე უამრავი მეცნიერი დავობდა და საბოლოო პასუხზე შემოჯება საკმაოდ რთული აღმოჩნდა. დღესდღეობით მოწოდებულია საკმაოდ მრავალგვარი განმარტება, რომელნიც ერთმანეთს არ გამოორიცხავენ, თუმცა ვერც სრულყოფილებაზე დებენ თავს.

II. ძირითადი ნაწილი

ინტელექტის ერთ-ერთი განსაზღვრების მიხედვით, ინტელექტი ძალზე ზოგადი, გონებრივი შესაძლებლობაა და სხვა კომპონენტებთან ერთად, იგი მოიცავს ლოგიკური მსჯელობის, აბსტრაქტული აზროვნების, რთული იდეების წვდომის, სწრაფად დასწავლისა და გამოცდილების მიღების უნარს.

ინტელექტი ეს არის აზროვნების უნარი, უფრო სწორად, რაციონალური აზროვნების შესაძლებლობა, რაღაც დოზით იგი შეესაბამება ჭკუას.

თავად ინტელექტი ინტეგრირებული ცნებაა, რომელიც მოიცავს შემდეგ სახესხვაობებს: სივრცობრივი, ვერბალური, მათემატიკური, პრაქტიკული და ემოციური.

გარკვეული დროის შემდეგ ვარაუდობენ რომ გამოიყოფა ინტელექტის 7-8 ნაირსახეობა, რომელიც მოიცავს პიროვნებათშორის ურთიერთობებს, თვითშემეცნებას, ლინგვისტიკას, მოტორულ და მუსიკალურ უნარებს.

ფსიქოდიანოსტიკაში, ზოგადად (უფრო დასავლურ და ამერიკულ ფსიქოდიანოსტიკაში), ჩამოყალიბდა ინტელექტის ფსიქომეტრული მოდელი, რომელიც ტრადიციულ მოდელად მიიჩნევა და ეყრდნობა შემდეგ დებულებებს:

1. დაშვებულია ერთიანი , ზოგადი ინტელექტის არსებობა და აღინიშნება, როგორც G.
2. ზოგად ინტელექტს გააჩნია ბიოლოგიური საფუძველი და შესატყვისად, მაღალი კორელაცია ახასიათებს მემკვიდრულობასთან (h) და სხვადასხვა ფსიქოფიზიოლოგიურ მაჩვენებელთან.
3. ინტელექტის ტესტები ზომავენ ბიოლოგიურ ინტელექტს.

ინტელექტის ფსიქომოტორული მოდელი მუდმივად დავითარდება და ზუსტდება მრავალრიცხოვანი კვლევებით.

1921 წელს 17 წამყვანი ამერიკელი ფსიქოლოგის მიერ სამი მნიშვნელოვანი საკითხი დაისვა:

1. რა არის ინტელექტი?
2. რამდენად კარგად შეიძლება გაიზომოს ინტელექტი ჯგუფური ტესტებით?
3. როგორი შეიძლება იყოს შემდგომი ნაბიჯი ინტელექტის შესწავლის სფეროში?

შედეგად კი ვერ იქნა მიღებული თუნდაც ორი, ერთნაირი პასუხი.

დღეისათვის ინტელექტის ცნების განსაზღვრის მცდელობისას გამოჰყოფენ შემდგომ მიდგომებს:

- ინტელექტის – ეს არის, რაც ინტელექტის ტესტებით იზომება;
- ინტელექტი – ეს არის სწავლების განზოგადებული უნარი;
- ინტელექტი - ეს არის აბსტრაქტული აზროვნების უნარი;
- ინტელექტი – ეს არის ის, რაც უზრუნველყოფს ადაპტაციის, ქცევის ეფექტურობას რთულ გარემოში;

ყველაზე მეტი მომხრე ინტელექტის ამ უკანასკნელ განსაზღვრებას აქვს. პიაჟესთვის

ინტელექტის არსი ორგანიზმის გარემოსთან სტრუქტურირებულ რთიერთობაში მდგომარეობს, მისი განვითარება კი უფრო ადეკვატურ ადაპტაციაში ვლინდება.

რუბინშტეინის მიხედვით, ინტელექტი განიხილება, როგორც პროცესი და არა შედეგი, როგორც დასწავლის უნარი, აბსტრაქტული აზროვნება და ა. შ.

ყველა მიდგომა, რომელიც ცდილობს განსაზღვროს, თუ რას წარმოადგენს ინტელექტი თავისთავადად, რთული თეორიული კონსტრუქციის შექმნის მცდელობას წარმოადგენს, რომელიც ერთობ განზოგადებულ ხასიათს ატარებს.

ამფორმულირების იქითკი, თავად ინტელექტის განსაზღვრა რაოდენობრივი მაჩვენებლების ფორმით ის კონცეპტია, რომელსაც უამრავი ადამიანი იყენებს თავიანთ საქმიანობაში.

ინტელექტის ტესტების მკაცრი კლასიფიკაცია, შეიძლება ითქვას, რომ არ არსებობს. ამჟამად ფსიქოლოგიაში სფეროში ყველაზე გავრცელებული ტერმინებია – ინტელექტის ტესტები, გონებრივი ტესტები, სპეციალური უნარების საზომი ტესტები, ზოგადი ინტელექტის ტესტები ან ზოგადი უნარების ტესტები. ყველაზე ხშირად გამოყენებადია ცნება – კოგნიტური ტესტები.

ტერმინი – სოციალური ინტელექტი შემოთავაზებულ იქნა ე. თორნდაიკის მიერ 1920 წელს. მან ინტელექტის განსაზღვრაში სამი მხარე გამოყო:

- აბსტრაქტული ინტელექტი (აზრების, ფიქრების, იდეების გაგება და მათი მართვა)
- მექანიკური ინტელექტი (იგივეა, მაგრამ გამოიყენება კონკრეტულ ობიექტებთან მიმართებაში)
- სოციალური ინტელექტი (იგივეა, უბრალოდ ამ შემთხვევაში ადამიანებთან მიმართებაში გამოიყენება)

თორნდაიკის განსაზღვრებაში, სოციალური ინტელექტი წარმოადგენს გაგებისა და მართვის უნარს. ეს, ასევე გახლავთ ადამიანურ ურთიერთქმედებებში ბრძნულად მოქმედების უნარი.

ყველაზე ფართო განსაზღვრება წარმოადგინა ვერნონმა, რომელმაც მიიჩნია, რომ სოციალური ინტელექტის ცნება აუცილებლად გულისხმობს როგორც სხვა ადამიანებთან თანაარსებობის უნარს, ისე სოციალური პრობლემების დაძლევას, გარშემომყოფი ადამიანებისგან წამოსული სტიმულების აღქმის, ადამიანის პიროვნებისა და მის ცხოვრებაში მიმდინარე მდგომარეობების წვდომის შესაძლებლობას.

ოლპორტი სოციალურ ინტელექტს მიაწერდა ადამიანების მიერ სხვა ადამიანებზე შთაბეჭდილების ავტომატურად შექმნისა და მსჯელობის ჩამოყალიბების უნარს. ასევე კოგნიტური კონფიგურაციებით სხვა ადამიანების ქცევების პროგნოზირებას. მისი აზრით, სოციალური ინტელექტი ერთგვარი ნიჭია, რომელიც უზრუნველყოფს თანასწორობას პიროვნულ ურთიერთობებში.

პიროვნებათშორის ურთიერთობებში თანასწორობის საბოლოო პროდუქტი კი სოციალური ადაპტაციაა. ყველაზე ვიწრო გაგება სოციალური ინტელექტის ცნებისა ვექსლერს ეკუთვნის, რომელიც თვლიდა, რომ ინტელექტი სოციალური სიტუაციების გაგების უნარ-შესაძლებლობაა.

სტენბერგის პოზიციის თანახმად, სოციალური ინტელექტი არის ცოდნის დიდი რეპერტუარი, რომლის დახმარებითაც ადამიანი წყვეტს პრაქტიკულ პრობლემებს.

სოციალური ინტელექტის შესაფასებელი პირველი ტესტი 1928 წელს ჰანტის მიერ შექმნილი ჯორჯ ვაშინგტონის სოციალური ინტელექტის ტესტი იყო. მოგვიანებით სხვადასხვა თეორიულ კონცეფციაზე დაფუძნებული ინტელექტის ტესტი იქნება მოწოდებული ფსიქოლოგიაში.

„ემოციური ინტელექტის ცნება“ გარდნერის მიერ არის შემოტანილი 1983 წელს. გარდნერი ვარაუდობდა, რომ არსებობს ინტელექტის სხვადასხვა სახე და თითოეული მათგანი გარკვეულ კვალს ტოვებს ადამიანის ფუნქციონირებაზე.

წიგნი, რომელიც გამოიცა 1995 წელს გოლემანის ავტორობით – „ემოციური ინტელექტი“, უფროამკვიდრებს ამ ცნებას ფსიქოლოგიაში. ემოციური ინტელექტის შესაფასებელი მეთოდები, ინტელექტის ტრადიციული ტესტებისგან განსხვავებით, ზომავენ ემოციების ამოცნობის, მათი გაგების და მათი მართვის უნარს.

თუმცა აღსანიშნავია, რომ ემოციური ინტელექტის გასაზომი ტესტები დღემდე კითხვის ნიშნებს ბადებენ მათ ავთენტურობაში.

აღსანიშნავი ფაქტია, რომ ინტელექტს თავისებურებები გააჩნია, როგორც სქესთა შორის დონეზე, ასევე ასაკთან მიმართებაში. სხვადასხვა ასაკის ბავშვების კვლევამ აჩვენა, რომ განვითარების ადრეულ ეტაპებზე, დაახლოებით 7 წლამდე გოგონები თავიანთი ინტელექტუალური განვითარებით წინ უსწრებენ ბიჭებს, შემდგომში კი ეს სხვაობა ქრება და უკვე ზრდასრული ქალები და მამაკაცები არ განსხვავდებიან ინტელექტუალური განვითარების საშუალო მაჩვენებლის მიხედვით. ამავე დროს, არსებობს მონაცემები, რომელთა მიხედვითაც, მამაკაცებს შორის უფრო მეტია მაღალი ინტელექტის მაჩვენებლის მქონე პირები, თუმცა ასევე გონებრივი ჩამორჩენილობის მქონე პირებშიც მამაკაცები სჭარბობენ.

ფსიქომეტრული კვლევები აჩვენებენ, რომ ქალებს უფრო განვითარებული აქვთ ვერბალური ინტელექტი, მამაკაცებს კი მხედველობით-სივრცითი.

თუმცა ცხადია განვითარების დონე და ზოგადად, დასწავლის უნარი დიდ გავლენას ახდენს სუბიექტზე, იმაზე უფრო მეტად ვიდრე მისი სქესი.

მათემატიკურ აზროვნებაზე როცა მიდგება საუბარი ხშირად მამაკაცები სახელდებიან, ვიდრე ქალები. ამას ხსნიან მამაკაცებში მარცხენა (ლოგიკაზე პასუხისმგებელი) ჰემისფეროს აქტიურობით და ქალებში მარჯვენა (ფანტაზიებზე პასუხისმგებელი) ჰემისფეროს აქტიურობით.

1949 წელს იურისტმა ლანსელოტ ვეარმა თავის მეგობარ ადვოკატ როლანდ ბერილომთან ერთად ჩამოაყალიბა დახურული საზოგადოება სახელად „მენსა“ (სიტყვა მენსა ლათინურიდან ითარგმნება, როგორც „მაგიდა“). ამ საზოგადოებაში მიღების მთავარი კრიტერიუმი იყო ინტელექტის ტესტში მოსახლეობის 98%-ზე კარგი შედეგის ქონა. ეს საზოგადოება თანდათან ფართოვდებოდა და დღესდღეობით იგი 100 000 ზე მეტი ადამიანისგან შედგება, რომლებიც 50-ზე მეტი ქვეყნიდან გახლავთ.

ცნობილია ასევე ოცდაათამდე მსგავსი დახურული კლუბი. მათ კიდევ უფრო მეტად მკაცრი მიღების კრიტერიუმი აქვთ ინტელექტთან მიმართებაში. ყველაზე რთულად მოსახვედრი კლუბი გახლავთ „მეგა“, რომელიც ინტელექტის იმდენად მაღალ მაჩვენებელს ითხოვს, რომ ამ კლუბში შესაძლოა მილიონში ერთი ადამიანი შევიდეს.

III. დასკვნა

მიმდინარე სტატიაში მეტ-ნაკლებად მიმოვიხილეთ ინტელექტის რაობა და მისი მნიშვნელობა დღევანდელობაში, თუმცა კი ფაქტი რჩება ფაქტად - ადამიანი მხოლოდ გონება არ გახლავთ და საკმაოდ კომპლექსური მექანიზმია, რომელიც არ ექვემდებარება გონებრივ

ალგორითმიზაციას და არც მის მიერ გაკეთებულ ქვევებს აქვთ მხოლოდ დირექტიული ახსნა. მიუხედავად ამისა, ინტელექტი, როგორც ყველაზე მოთხოვნადი პროდუქტი, ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალურია ადამიანთა ბაზარზე.

ლიტერატურა:

1. რ. გაფრინდაშვილი, თ. ფანჯიკიძე, ს. ხიზანიშვილი - გამოყენებითი ფსიქოლოგია საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2012 წელი.
2. მარინა ბალიაშვილი - სოციალური ფსიქოლოგიის საფუძვლები გამომცემლობა მწიგნობარი, თბილისი, 2010
3. ფილიპ ზიმბარდო, რიჩარდ გერიგი - ფსიქოლოგია და ცხოვრება თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2009
4. Роберт Солсо - Когнитивная психология Издательства Тривола, Либерея, 2002
5. Анатолий Батаршев - Тестирование: Основной инструментарий практического психолога Издательство «Дело», 2003
6. Джефф Хокинс, Сандра Блейкли - Об интеллекте Издательство Вильямс, 2016
7. Ролло Рис Мэй, Абрахам Харольд Маслоу - Экзистенциальная психология Институт общегуманитарных исследований, Инициатива, 2005
8. Hermann Haken - Principles of brain functioning Publisher: Springer, 2012
9. Jean Piaget - The Psychology of Intelligence, Publisher: Routledge, 2001

*Keti Telia, PhD student
Georgian Technical University*

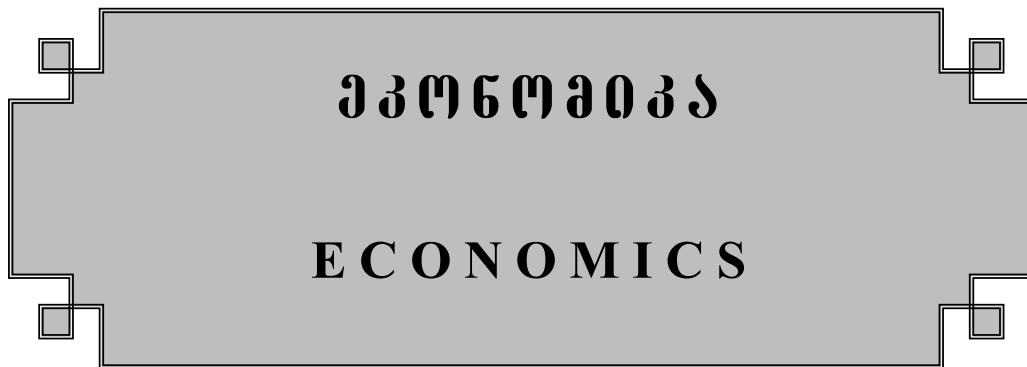
Intelligence - the best-selling product

Summary

The article tells the story of how the term "intelligence" arose in psychology and what it means. In the human bazaar intelligence is the most popular product. The article tells how this term attract attention and how it is settled down into our daily life. Cognitive psychology is one of the most common psychological schools. From the middle of the XIX century this school became the main part of psychology. What is intelligence? What includes the intellect and how it indicates the function of a man. In the article, you will read how the factor of intellect affects us and the quality of life. It is also in close connection with our employment. For a person to be socially oriented and have good contacts, he must have the appropriate skills, to which the intellect answers. What is IQ? (Intelligence Quotient). It happens that when we sit opposite the HR specialist, we are given a test to measure intelligence. If we have good results, high level of IQ, our chance to get a job grows.

The fact is that - we are appreciated for our cognitive capabilities. They greatly increase the price of our intellectual development.

Keywords: *psychology, human, cognitive psychology, intelligence.*

მენეჯმენტი – მაკროსის უმაღლესი ეკონომიკური კატეგორია

*გიორგი კიკაელიშვილი, დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი*

რეზიუმე. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ფირმის სამეურნეო საქმიანობა მოითხოვს მუშაობის ისეთ სტილს, რომელსაც საფუძვლად უდევს ახალ შესაძლებლობათა მუდმივი ძიება, დასახული ამოცანების გადაწყვეტისათვის სხვადასხვა წყაროდან რესურსების მოზიდვისა და გამოყენების ცოდნა, აქედან გამომდინარე წარმოების ეფექტიანობის ამაღლება. ასეთ პირობებში სულ უფრო იზრდება მოთხოვნები ორგანიზაციის მართვისადმი, მენეჯმენტისადმი. მენეჯერმა უნდა უზრუნველყოს ფირმის საქმიანობის ორგანიზება ბაზრის მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად, მისთვის დამახასიათებელი უნდა იყოს მუდმივი სწრაფვა წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებისაკენ, დასაბუთებული და ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მიღება და მისი კონტროლი. ტერმინი „მენეჯმენტი“ ინტერპრეტირდება არა როგორც მართვა ფართო გაგებით, არამედ როგორც ხელმძღვანელობა, ადმინისტრირება, საქმის ორგანიზება საკუთრივ მისი ეკონომიკური მართვა.

მენეჯმენტი, როგორც მართვის შემადგენელი ეკონომიკური კატეგორია, მიეკუთვნება ეკონომიკურ მეცნიერებათა რიცხვს, იგი შეიძლება განვიხილოთ როგორც წარმოებისა და მომსახურების, ორგანიზაციის, მეთოდების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიის, ადამიანურ ურთიერთობათა განვითარების კანონზომიერებათა შესახებ ცოდნის სისტემა.

საკვანძო სიტყვები: მენეჯმენტი, საბაზრო ეკონომიკა, ორგანიზაცია, მართვის მეცნიერება.

I. შესავალი

მართვა ზოგადი სახით - ეს არის მრავალფეროვანი ბუნების, ობიექტების, პროცესების, ურთიერთობების მართვა. იგი მოიცავს სოციუმის მართვას, ბუნების მართვას, ტექნიკისა და ტექნოლოგიების მართვას, პოლიტიკის მართვას. აღნიშნულის გათვალისწინებით მართვის უნივერსალური ცნება შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: მართვა - ეს არის ადამიანის, სოციალური ჯგუფების და საზოგადოებების გაცნობიერებული ზემოქმედება სხვადასხვა ობიექტზე და გარემომცველ სამყაროში მიმდინარე პროცესებზე, მათში მონაწილე ადამიანებზე და ადამიანებს შორის ურთიერთობებზე, რომელიც ხორციელდება პროცესებისათვის განსაზღვრული მიმართულების მისაცემად და სასურველი, გამიზნული რეზულტატის მისაღებად.

გამომდინარე იქიდან, თუ რა ობიექტისადმია მიმართული მმართველობითი ზემოქმედება, და ვინ ახდენს ამ ზემოქმედებას ანუ მართვას, გამოყოფენ ერთმანეთისაგან საზოგადოების, სახელმწიფოს, ეკონომიკის, სოციალური პროცესების, ორგანიზაციების, საწარმოო კოლექტივების და სხვა ტიპის მართვის სახეობებს.

II. ძირითადი ნაწილი

ეკონომიკური ობიექტების, პროცესების, ურთიერთობების მართვას, როგორც სახელმწიფოს და საზოგადოების შემადგენელ ნაწილს, ახასიათებს შემდეგი ნიშნები:

ადამიანებზე, საწარმოო კოლექტივებზე და სოციალურ ჯგუფებზე ზემოქმედების მოხდენა მათი ინტერესების, მოქმედების მოტივების, ინდივიდუალური და სოციალური, ეკონომიკური ფსიქოლოგიის გათვალისწინებით;

საწარმო-ეკონომიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებზე, ადამიანებზე, სოციალურ ჯგუფებზე, რეგიონების, სახელმწიფოთაშორის ეკონომიკურ ურთიერთობებზე ისეთი მიმართულების მიცემა, რომელიც აუცილებელია მართვის განმახორციელებელი პირებისათვის და შეესაბამება მათ მიზნებს და განზრახულობებს;

ზეგავლენის მოხდენა ადამიანებზე, რომელიც უზრუნველყოფს მათ აქტიურ მონაწილეობას ეკონომიკურ საქმიანობაში ეკონომიკური და ბუნებრივი რესურსების პროდუქტად გარდაქმნაში საზოგადოების სიცოცხლის უნარიანობის უზრუნველსაყოფად.

მართვა ზემოქმედებს რა ისეთ ძირეულ ეკონომიკურ პროცესებზე, როგორცაა, წარმოება, მიმოქცევა, მოხმარება, წარმოადგენს როგორც სახელმწიფოს ეკონომიკური სისტემის , ისე მთლიანად მსოფლიო ეკონომიკის განუყოფელ ნაწილს. მართვის სფეროს ცნობილი სპეციალისტი პიტერ დრუკერი სამართლიანად ასაბუთებს, რომ „მართვა საქმიანობის განსაკუთრებული სახეა, რომელიც არაორგანიზებულ ბრბოს გარდაქმნის ეფექტიან, მიზანმიმართულ და მწარმოებლურ ჯგუფად“.

ცნობილი ამერიკელი პროფესორი მ. მესკონი მართვას ახასიათებს როგორც „დაგეგმვის, ორგანიზაციის, მოტივაციისა და კონტროლის პროცესს, რომელიც აუცილებელია მიზნების მიღწევისა და მისი განხორციელებისათვის. პროფესორი ლ. ი. ევენკო მართვას განსაძღვრავს, როგორც უნარს დასახული მიზნების მისაღწევად, შრომისა და ინტელექტის, ადამიანების ქცევის მოტივების , როგორც ფუნქციას, საქმიანობის სახეობას ადამიანების ხელმძღვანელობისათვის, აგრეთვე როგორც ადამიანური ცოდნის სფეროს, რომელიც ეხმარება ამ ფუნქციის განხორციელებაში. გამოყენებით

საქართველოში ეკონომიკის რეფორმირების დაწყებისთანავე ფართოდ დამკვიდრდა ტერმინი „მენეჯმენტი“, რომელიც უშუალო კავშირშია „მართვის“ ცნებასთან, შეიძლება ითქვას, რომ იგი მისი შემადგენელია. თუ კი „მართვაში“ ზოგადად ჩვენ ვგულისხმობთ საზოგადოების, სახელმწიფოს, საწარმოების, ფინანსების, პერსონალის და სხვათა მართვას, ანუ იგი მოიცავს ნებისმიერი ობიექტის და პროცესის – როგორც ეკონომიკური ისე არაეკონომიკური პროცესების მართვას, ტერმინი „მენეჯმენტი“ ინტერპრეტირდება არა როგორც მართვა ფართო გაგებით, არამედ როგორც ხელმძღვანელობა, ადმინისტრირება, საქმის ორგანიზება და საკუთრივ მისი ეკონომიკური მართვა. ამასთანავე მენეჯმენტი მიეკუთვნება ეკონომიკურ მრცნიერებათა რიცხვს;

იგი შეიძლება განვიხილოთ როგორც წარმოებისა და მომსახურების, ორგანიზაციის, მეთოდების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიის, ადამიანურ ურთიერთობათა განვითარების კანონზომიერებათა შესახებ ცოდნის სისტემა.

„მენეჯმენტი“ ვიწრო გაგებით - ეს ეკონომიკის მართვის ნაწილია, რომლის ზემოქმედება ვრცელდება ორგანიზაციების, სამეწარმეო სტრუქტურების, მათი პერსონალის, საწარმოო პროცესების, ბიზნესის ცალკეული სახეობის, ორგანიზაციის, კომპანიის, ფორმის ეკონომიკური პროექტების მართვაზე. უფრო ფართო მასშტაბით „მენეჯმენტი“ უნდა გავიგოთ, როგორც ეკონომიკური ობიექტების, პროცესების, ურთიერთობების მართვა ყველა დონეზე, ანუ როგორც ეკონომიკური მართვა ამ სიტყვის საერთო გაგებით. ასეთი მიდგომით ტერმინების – „მართვა“ და „მენეჯმენტი“- ცნებები ერთმანეთთან ახლოსაა, ამიტომ გარდაუვალია მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებთან მიმართებაში ორივე ცნების ხშირად გამოყენება.

ეკონომიკური ობიექტების, პროცესების, ურთიერთობების განხილვისას „მართვისა“ და „მენეჯმენტის“ მუდმივად შემხვედრ ცნებებთან ერთად, საკმაოდ ხშირად გამოიყენება ტერმინი „რეგულირება“.

საბჭოთა პერიოდის იდეოლოგიური მიდგომის შესაბამისად ეკონომიკის სახელმწიფო მართვა შესაძლებელია წარმოების საშუალებებზე საზოგადოებრივი საკუთრების პირობებში ანუ სოციალიზმის დროს, ხოლო კაპიტალიზმის პირობებში, რომელიც ხასიათდება წარმოების საშუალებებზე კერძო საკუთრების არსებობით, შესაძლებელია მხოლოდ ეკონომიკის შეზღუდული მართვა სახელმწიფოს მხრიდან, რასაც ვუწოდებთ სახელმწიფო რეგულირებას.

კატეგორია „მართვა“ ატარებს უფრო ზოგად ხასიათს, ვიდრე „რეგულირება“ და ეს უკანასკნელი ითვლება მის შემადგენელ ნაწილად. სხვანაირად რომ ვთქვათ, „რეგულირება“ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც „მართვის“ კერძო გამოვლინება. ამ შეხედულებიდან გამომდინარე რეგულირების როლს შეადგენს მართვის ფუნქციის ნაწილის შესრულება, ისეთების, როგორცაა, მიმდინარე ოპერატიული მართვა, კონტროლი, რომლებიც ავსებენ სტრატეგიულ მართვას.

„რეგულირების“ ცნებას უფრო შეესაბამება მისი, როგორც მართვის ობიექტის, გაგება. ეკონომიკური ობიექტები ფლობენ მართვის შიდა სისტემებს. მაგრამ ასეთ სისტემებს არ შეუძლიათ მართვის ფუნქციის მთელი კომპლექსის რეალიზება, ვინაიდან მათი მმართველობითი ზემოქმედებები გადახრილია საკუთარი ინტერესებისაკენ სხვა ობიექტის ინტერესების საზიანოდ. ამიტომ ასეთი ობიექტების თვითმართვა ივსება გარეგანი რეგულირებით იერარქიით უფრო მაღალი დონის ობიექტების მხრიდან. ასეთი რეგულირება ატარებს ნორმების, წესების, შეზღუდვების, აკრძალვების ხასიათს, რომელიც გამომდინარეობს უფრო მაღალი დონის მართვის ორგანოების მხრიდან კანონების, დებულებების, ინსტრუქციების ფორმით. ამგვარ პრინციპებზეა დაფუძნებული საბაზრო ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება. სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმები ავსებენ და ამასთანავე ზღუდავენ საბაზრო ეკონომიკისათვის დამახასიათებელ კონკურენციისა და კორპორატიული მართვის არასასურველ შედეგებს.

მენეჯმენტის, როგორც მეცნიერების ამოცანაა წარმოების, მომსახურების მართვის კანონებისა და კანონზომიერებათა აღმოჩენა, კვლევა, მათი პრინციპების გამოვლენა, მოქმედების მექანიზმის შესწავლა და აქედან გამომდინარე, მენეჯმენტის სისტემები ყველაზე

ეფექტური სტრუქტურების და ორგანიზაციული ფორმების შემუშავებაა. მენეჯმენტი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც წარმოებისა და მომსახურების ორგანიზაციის, მეთოდების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიის, ადამიანურ ურთიერთობათა განვითარების კანონზომიერებათა შესახებ ცოდნის სისტემა, რომელიც ოთხი ძირითადი ელემენტისაგან შედგება:

მენეჯმენტის თეორიისაგან, რომელიც ავლენს და შეისწავლის მართვის სფეროში მოქმედ კანონებს, კანონზომიერებებს, პრინციპებს, კატეგორიებსა და ცნებებს, ახდენს მათ სისტემატიზაციას;

მენეჯმენტის მეთოდებისგან, რომელიც შეისწავლის შემსრულებელთა ჯგუფებზე, მათ თითოეულ წევრებზე ეკონომიკური, სოციალურ-ფსიქოლოგიური, ადმინისტრაციულ ზემოქმედებათა ხერხებსა და მეთოდებს, მათი პრაქტიკული გამოყენების გზებს;

მენეჯმენტის ორგანიზაციისგან, რომელიც შეისწავლის მმართველობით ფუნქციებს, ადგენს ურთიერთდაქვემდებარების წესს, მართვის ორგანიზაციული ფორმებისა და მათი ქვედანაყოფის დებულებებს, თანამედროვე ინსტრუქციებს და ა.შ.;

მენეჯმენტის ტექნიკისა და ტექნოლოგიისგან, რომელიც სწავლობს მენეჯმენტის სისტემაში ინფორმაციის მიღებას, დამუშავებას, მმართველობით გადაწყვეტილებათა გამომუშავებით, სისტემატური ანალიზის საქმეში შესაბამისი პროგრესული ტექნიკის, მათემატიკური მოდელების გამოყენების გზებს.

III. დასკვნა

თანამედროვე მენეჯმენტის სისტემაში მართვის ობიექტად განიხილება ორგანიზაცია ან საწარმო, ხოლო მართვის პროცესები, როგორც მოვლენა, რომლებიც საწყისს იღებენ ადამიანიდან, მისი საჭიროებიდან და მიზნებიდან.

მენეჯმენტი ხასიათდება განვითარების განსაზღვრული ტენდენციებით, რომლებიც შეიძლება განხილულ იქნეს ორი თვალსაზრისით. ჯერ ერთი, ეს არის ობიექტური ტენდენციები, რომლებიც აფერხებენ ან აჩქარებენ განვითარებას, მეორე, მენეჯმენტი ხასიათდება მისი ცვლილების გარკვეული პოტენციალითა და დინამიკით, ამიტომ აუცილებელია ობიექტური ტენდენციების დროული გამოვლენა და მათი გამოყენება მართვის პროცესში. პოტენციალი განისაზღვრება გამოყენებული რესურსების შესაძლებლობითა და მოცულობით.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ფირმის სამეურნეო საქმიანობა მოითხოვს მუშაობის ისეთ სტილს, რომელსაც საფუძვლად უდევს ახალ შესაძლებლობათა მუდმივი ძიება, დასახული ამოცანების გადაწყვეტისათვის სხვადასხვა წყაროდან რესურსების მოზიდვისა და გამოყენების ცოდნა, იმავდროულად წარმოების ეფექტიანობის ამაღლება. ასეთ პირობებში სულ უფრო იზრდება მოთხოვნები ორგანიზაციის მართვისადმი, მენეჯმენტისადმი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ე. ბარათაშვილი, ლ. ქოქიაური, მენეჯმენტის პრინციპები, თბ., 2010;
2. ე. ბარათაშვილი, გ. იაშვილი, ა. აბრალავა, ნ. ფარესაშვილი, თ., იაშვილი, სტრატეგიული მენეჯმენტი, სახელმძღვანელო, 2013.

*Georgi Kikaleishvili, PhD student
Georgian Technikal University*

Management - the constituent economic category of management

Summery

In the market economy, the firm's business activities require a style of work based on the continuing search of new possibilities, the ability to attract and use resources from different sources for solving the objectives, and thus increase the efficiency of production. In such conditions the requirement for management is increasing. The manager must ensure organizing the company's activities to satisfy the market demand, and it should be consistent with the continuation of the ability to increase efficiency, reasonable and optimal decision-making and control. The term "management" is interpreted not as in a broader sense of management, but as management, administration, and organizing the case itself as its own economic management. Management, as a component of economic management, belongs to the number of economic sciences, it can be considered as the knowledge system of production and service, organization, methods, techniques and technologies, the regulatory nature of human relations development.

Keywords: *Management, Market Economy, Organization, Management Science.*

მეთოდოლოგია

METHODOLOGY

ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა

ელისაბედ ხახუტაშვილი, აკად. დოქტ. ასოც. პროფ.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. სტატიაში განხილულია ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა, ხარისხის მნიშვნელობა საქმიანობის ეფექტური წარმართვისათვის. ხარისხის უზრუნველსაყოფად საჭიროა არა მარტო მატერიალური ბაზა, კვალიფიცირებული პერსონალი, არამედ ხარისხის საქმიანობის სწორი ორგანიზაცია, „ადამიანური ფაქტორის“ და ფსიქოლოგიის გათვალისწინება, სოციალური ფაქტორების და გარემოს პარამეტრების ზემოქმედება.

ხარისხის მართვა ეს ოპერატიული ხასიათის ტექნიკისა და საქმიანობის მეთოდებია, რომლებიც გამოიყენება ხარისხის მოთხოვნების შესასრულებლად.

ხარისხს, როგორც მენეჯმენტის ობიექტს ახასიათებს მენეჯმენტის ყველა შემადგენელი ნაწილი: დაგეგმვა, ანალიზი და კონტროლი.

როგორც სტატიაშია მოცემული, ხარისხის მართვა განიხილება, როგორც სისტემა, რომლის არქიტექტურის კონცეფცია გულისხმობს ორგანიზაციის კონკურენტუნარიანობას, ეფექტურობას, ეკონომიურობას, პროდუქტიულობის გაუმჯობესებას.

ხარისხის მართვის კონცეფცია ეს ციკლური პროცესია, რომლის არქიტექტურა მოიცავს მნიშვნელოვანი პროცესების სტანდარტიზაციას, წახალისების სისტემას. ხარისხის მართვის პროცესი შეიძლება წარმოვიდგინოთ „ხარისხის მარყუჟის“ სახით, სადაც დეფექტების აღმოსაფხვრელად მართვის ციკლი მეორდება უფრო მაღალ დონეზე, რის შედეგადაც ხარისხის მიღწევის შედეგად იგი გარდაიქმნება „ხარისხის სპირალად“. ხარისხის ეფექტური მართვის უზრუნველსაყოფად საჭიროა ყველა ფუნქციის შესრულება.

განხილულია აგრეთვე ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა ტელეკომუნიკაციის სფეროში (TL 9000), რომლის სტანდარტის მოთხოვნები მრავალდონიანი სტრუქტურისაა.

ამრიგად, ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა საფუძვლად დაედო ISO 9000 სტანდარტებს ტელეკომუნიკაციაში, რაც საწინდარია წარმატებული ბიზნესისათვის.

საკვანძო სიტყვები: კონცეფცია, სისტემის არსი, კომუნიკაცია, კონკურენტუნარიანობა, სტანდარტი, არქიტექტურა.

I. შესავალი

ხარისხი ეს პროდუქტის ან მომსახურების მახასიათებლის და თვისებების ერთობლიობაა, რომელიც განაპირობებს მის შესაძლებლობას დააკმაყოფილოს მოთხოვნა. ხარისხი ასახავს საქმიანობის ეფექტურობის ყველა მხარეს. ხარისხის უზრუნველსაყოფად საჭიროა არა მხოლოდ მატერიალური ბაზა, კვალიფიციური პერსონალი, არამედ ხარისხის საქმიანობის სწორი ორგანიზაცია და მართვა, რასაც ეძღვნება აღნიშნული სტატია.

II. ძირითადი ნაწილი

ხარისხიანი პროდუქციის გამოშვების სტაბილურობა შეუძლებელია სამუშაოთა გარკვეული წესის, სისტემის დანერგვის გარეშე, ორგანიზაციის წარმოება თანამედროვე დონეზე. ხარისხის მართვა ეს ოპერატიული ხასიათის ტექნიკისა და საქმიანობის მეთოდები და სახეებია, რომლებიც გამოიყენება ხარისხის მოთხოვნების შესასრულებლად.

ხარისხს, როგორც მენეჯმენტის ობიექტს ახასიათებს მენეჯმენტის ყველა შემადგენელი ნაწილი: დაგეგმვა, ანალიზი და კონტროლი.

ხარისხის გაუმჯობესება იწვევს „ჯაჭურ რეაქციას“, დანახარჯების შემცირება. ზრდის მწარმოებლობას, ინვესტირებული თანხების დაბრუნებას.

ხარისხის მართვას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება წარმოების/მომსახურების სფეროში, რაც დაკავშირებულია ხარჯებთან, რომელიც ძალიან სწრაფი ტემპებით იზრდება. მომსახურება არ ეწინააღმდეგება პროდუქციის წარმოებას. მომსახურება ხასიათდება მთელი რიგი თავისებურებების გათვალისწინებით, რისთვისაც საჭიროა დამატებითი ხარჯები დეფექტების აღმოსაფხვრელად.

ხარისხის მართვის ობიექტის შესწავლა კომპლექსურად უნდა წარიმართოს კომპლექსური მიზნების მისაღწევად, მართვის მეთოდების სხვადასხვა ინსტრუმენტების გამოყენებით, რომლის საბოლოო მიზანია მომხმარებელი მუდმივად იყოს კმაყოფილი.

ხარისხის მართვა განიხილება როგორც სისტემა, კონცეფცია, რომლის არქიტექტურა გულისხმობს ორგანიზაციის კონკურენტუნარიანობის, ეფექტურობის და პროდუქტიულობის გაუმჯობესებას. ეს კი შეუძლებელია იმ შემთხვევაში თუკი ხარისხის მართვის პრინციპები დანერგილი იქნება ორგანიზაციის ყველა განყოფილებაში და მენეჯმენტის ყველა დონეზე.

ხარისხის მართვის სისტემა არის კომპანიის ძალისხმევა, რომლის მიხედვითაც მისი თითოეული წევრი მუდმივად მიისწრაფვის მასზე დაკისრებული სამუშაოს შესრულების გაუმჯობესებისკენ. ორგანიზაციას აქვს ჩამოყალიბებული მიზანი და მისი ყველა განყოფილება ურთიერთდაკავშირებულია მუშაობით მიისწრაფვის საერთო მიზნის მისაღწევად. ამავე დროს თითოეულ თანამშრომელს გათავისებული აქვს, რომ მისი მუშაობა გავლენას ახდენს ყველა სხვა მომუშავეზე და ამავე დროს თვითონაც განიცდიდეს დანარჩენების ზეგავლენას.

ხარისხის მართვის სისტემა უნივერსალურია და იგი შეიძლება გამოყენებული იყოს ნებისმიერ ორგანიზაციაში მიუხედავად მისი მოღვაწეობის სფეროში.

ხარისხის მართვის სისტემის არსი საკმაოდ მარტივია და შეიძლება ასე გამოიხატოს: **თქვი რასაც აკეთებ; გააკეთე ის რაც თქვი; დაამტკიცე ეს; გააუმჯობესე იგი.**

მართალია კონცეფციის არსი საკმაოდ მარტივად გამოითქმის, მაგრამ ამ სისტემის

დანერგვა არ შეიძლება განვიხილოთ როგორც პრობლემების გადაწყვეტის „სასწრაფო და ერთჯერადი საშუალება“. ეს არის მუდმივი პროცესი, რომლის დანერგვას მოაქვს შემდეგი უპირატესობანი.

1. მარტივი, სრულყოფილი დოკუმენტების (ინსტრუქციები, პროცედურები, და ა.შ.) შემუშავება, რომლებიც უზრუნველყოფს შესრულებული სამუშაოს სტანდარტებთან შესაბამისობას და ხელს უწყობს ახალ თანამშრომლებს მარტივად და ნაკლებ დროში გაერკვნენ მათზე დაკისრებულ სამუშაოს;
2. ანგარიშგების დახვეწილი სისტემის შექმნა საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს არასასურველი ტენდენციები და მათ აღმოსაფხვრელად დაინერგოს ეფექტური მაკორექტირებელი მოქმედებანი;
3. მიღწეული იქნას დასახული მიზნები;
4. გაუმჯობესდეს თანამშრომელთა თვითდაჯერებულობა და მოტივაცია;
5. დაინერგოს ეფექტური რისკის მართვის სისტემა;
6. გაიზარდოს პროდუქტებისა და მომსახურების კონკურენტუნარიანობა როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ბაზრებზე;
7. შემუშავდეს საბუთბრუნვის ეფექტური სისტემა.

ხარისხის მუდმივი გაუმჯობესება ციკლური პროცესია, რომლის დანერგვისათვის გამოიყენება დემინგის ციკლი **დაგეგმე-შეასრულე-შეამოწმე-იმოქმედე**. თავდაპირველად ხდება სიტუაციის გაანალიზება და გაუმჯობესების დაგეგმვა (დაგეგმვის ეტაპი.) შემდეგ ხორციელდება გაუმჯობესებული საცდელი ვარიანტის დანერგვა (შესრულების ეტაპი). შესაბამისი მონაცემების შეგროვება იმის დასადგენად თუ როგორ მუშაობს ახალი მიდგომა (შემოწმების ეტაპი). სასურველი შედეგის მიღების შემდეგ ხდება ამ ინიციატივის დანერგვა (დანერგვის ეტაპი). წინააღმდეგ შემთხვევაში ხდება ახალი ინიციატივის შემუშავება და სრული ციკლის გამეორება. ეს პროცესი საშუალებას იძლევა შემცირდეს ცდომილება და გადახრა სტანდარტისაგან.

ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურის დანერგვისას ხდება კომპანიისათვის მნიშვნელოვანი პროცესების სტანდარტიზაცია და დაკუმენტირება, რაც მართვის სისტემის ძირეულ საკითხს წარმოადგენს. ხარისხის მართვის სისტემის დანერგვისას დიდი ყურადღება ექცევა წახალისების სისტემის შემუშავებას. აუცილებელია კომპანიაში მომხდარი ნებისმიერი პოზიტიური მიღწევის აღიარება და წახალისება.

ხარისხის მართვის დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს რვა პრინციპი. ესენია: მომხმარებელზე ორიენტირება; ლიდერობა; ხალხის ჩართულობა; პროცესული მიდგომა; მართვისადმისისტემურიმიდგომა; მუდმივი გაუმჯობესება; გადაწყვეტილებისადმი ფაქტობრივი მიდგომა; მომხმარებელთან ურთიერთსასარგებლო დამოკიდებულება. ყველა ეს მნიშვნელოვანი კონცეფცია აუცილებელია, ორგანიზაციის კონკურენტუნარიანობის, ეფექტურობის და პროდუქტიულობის გაუმჯობესებისათვის.

საწარმოში თანამედროვე ხარისხის მართვისთვის საჭიროა ჩატარდეს ორგანიზაციული ცვლილებები, რომლებიც თავის მხრივ მოითხოვენ სიახლეებს, სტრუქტურული და კულტურული დაბრკოლებების გადალახვას. ეს შესაძლებელია, როგორც საწარმოო, ასევე მმართველობითი პროცესების მოდელირების მეთოდებით, მათემატიკური სტატისტიკის ინსტრუმენტებით.

სტატისტიკური მეთოდებიდან აღსანიშნავია „ხარისხის კონტროლის შვიდი ინსტრუმენტი“, რომელშიც შედის **საკონტროლო ფურცელი, ჰისტოგრამა, გაზნევის დიაგრამა, განშრევების მეთოდი, პარეტოს დიაგრამა, მიზეზ-შედეგობრივი (ისიკავას) დიაგრამა, კონტროლის რუკები.**

ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა საფუძველია ISO 9000:2008 სტანდარტისა, რომელიც მიმართულია ხარისხის უზრუნველყოფისაკენ. მასში თავმოყრილია მსოფლიო პრაქტიკაში არსებული გამოცდილება „ხარისხის მართვასა და ხარისხის უზრუნველყოფისათვის“, მოცემულია ხარისხის უზრუნველყოფის მოდელი დაპროექტების, დამუშავების, წარმოების, მონტაჟის და მომსახურებისათვის.

ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა მუდმივ გაუმჯობესებას მოიცავს და ითვალისწინებს: მომხმარებლის მოთხოვნებს; მენეჯმენტის პასუხისმგებლობას; დაგეგმვას; რესურსების მართვას; შემოწმება გაზომვებით გაუმჯობესების ხარისხი; მოხდება პროდუქტის რეალიზაცია; პროდუქტის სერვისი. ყველაფერმა ამან უნდა გამოიწვიოს მომხმარებლის დაკმაყოფილება და მიზნების მიღწევა ხარისხის მართვაში.

მნიშვნელოვანია ხარისხის მართვის სისტემები ტელეკომუნიკაციის (TL 9000) სფეროში. 1996 წელს 50-ზე მეტმა კომპანიამ QuEST ფორუმზე (The Quality Excellence for Suppliers of Telecommunication Leadership) ტელეკომუნიკაციის მომსახურების პროვაიდერებმა, მათმა მიმწოდებლებმა და სუბპროვაიდერებმა გადაწყვიტეს მსოფლიო ტელეკომუნიკაციის ინდუსტრიისათვის შეემუშავებინათ მოთხოვნები ხარისხის სფეროში. ფორუმის მუშაობამ მისცა საშუალება შეექმნათ ერთიანი სტანდარტი მრავალი პრობლემების გადასაწყვეტად, რომელიც წარმოიქმნა კომპანიების ურთიერთმუშაობის დროს, რათა აემაღლებინათ პროდუქციის და მომსახურების ხარისხი ტელეკომუნიკაციაში .

1998 წლის ივნისში შეიქმნა TL 9000 სტანდარტის პროექტი. ამჟამად QuEST ფორუმი ამზადებს ტელეკომუნიკაციის სფეროს წარდგენას ISO-ს 176 კომიტეტში.

TL 9000 ყველაზე ახალი წარმოებულია ISO 9000-დან, შემუშავებულია ფორუმის QuEST ასოციაციის მიერ. ამ სისტემის შემნის მიზეზი იყო ISO 9000 სტანდარტის გაფართოების აუცილებლობა ტელეკომუნიკაციის ინდუსტრიაში.

TL 9000 შეტანილია საიმედოების დამატებითი მოთხოვნები; პროგრამული უზრუნველყოფის მართვის სასიცოცხლო ციკლი; მომსახურების მართვის სფეროში მოთხოვნები (ისეთი საკითხებისა როგორც არის ინსტალაცია და პროგრამული უზრუნველყოფა (მომხმარებლის მიმწოდებელთან კავშირის ხანგრძლივობის უზრუნველყოფა).

TL 9000 სტანდარტის მოთხოვნები მრავალდონიანი სტრუქტურისაა, რომელშიც შედის MC ISO 9001:2000-ის ყველა ძირითადი განყოფილებები, აგრეთვე სპეციფიკური მოთხოვნები TL 9000 ტელეკომუნიკაციის CMK სფეროში.

მრავალდონიანი მოთხოვნები TL 9000-ისა აიხსნება იმ გარემოებით, რომ სტანდარტში შესულია როგორც საერთო სპეციფიკური მოთხოვნები, ასევე მოთხოვნები რომლებიც გამოიყენება მხოლოდ კერძო შემთხვევებში (მაგალითად, მხოლოდ ტელეკომუნიკაციის დანადგარების მწარმოებლებისათვის, ან მხოლოდ ტელეკომუნიკაციის მომსახურებისათვის). TL 9000-ის სპეციფიკური მოთხოვნები შეიძლება დაიყოს 6 ჯგუფად გავრცელების სფეროს მიხედვით (ამასთან ეს მოთხოვნები იდენტიფიცირდება შემდეგნაირად): 1. TL 9000-ის საერთო მოთხოვნები

CMK-ს მიმართ ტელეკომუნიკაციის სფეროში; 2. მოთხოვნები ვრცელდება CMK-ს მწარმოებელზე ტელეკომუნიკაციის დანადგარების და P/O-ზე. 3. მოთხოვნები ვრცელდება CMK-ს დანადგარების მწარმოებელზე და სატელეკომუნიკაციო მომსახურებაზე; 4. მოთხოვნები მხოლოდ CMK მწარმოებლისათვის; 5. მოთხოვნა მხოლოდ CMK მწარმოებლისათვის P/O ტელეკომუნიკაციის დანადგარებისათვის; 6. მოთხოვნები მხოლოდ CMK-თვის, როცა ტელეკომუნიკაციისთვის მომსახურებაა.

III. დასკვნა

ამრიგად, TL 9000 სტანდარტის წარმატებული დანერგვა აძლევს ორგანიზაციას კონკურენტუნარიანობას, უპირატესობას; რესურსების ოპტიმალური გამოყენება ამცირებს დანახარჯებს უხარისხო პროდუქციაზე და რეკლამებით უხარისხო მართვაზე; ჯარიმების შემცირება ზრდის გასაღების ბაზარს და გადის საერთაშორისო ბაზარზე; აღწევს ტენდერებში მონაწილეობის უპირატესობას.

ხარისხის მართვის სისტემის არქიტექტურა საფუძვლად დაედო ISO 9000 სტანდარტებს ტელეკომუნიკაციაში, რაც ხელს უწყობს ბიზნესის წარმატებას.

*Elisabed Khakhutashvili, Academician,
Doctor, Associate Professor
Georgian Technical University*

Architecture of Quality Management System

Summary

In the article is discussed architecture of quality management system, value of quality for affective management activities. For quality insurance is required not only material bases, qualified personnel, but also correct organization, considering human factor and psychology, impact of social factors and environmental parameters.

Quality Management is method of technique and activities having operative nature, which are used for performance of quality requirements.

The quality as object of management has all components of management such as planning, analysis and control.

As it is given in the article the quality management is considered as system, the concept of architecture of which implies improvement of competitiveness of organization, effectiveness, economy, productivity.

The quality management concept is cyclic process, the architecture of which includes standardization of important processes, incentive system. The quality management process may be imagine in the form of “quality loop”, in which for elimination of the defects the management cycle is repeated on higher level, due to which after obtaining quality it turns into “quality spiral”.

Thus ISO 9000 standards in telecommunication were based on architecture of quality management system, which is the prerequisite of successful business.

Is discussed architecture of quality management systems in telecommunication sphere (TL 9000), standard requirements of which have multi-level structure.

Keywords: *conception, sistem entity, comunication, competitiveness, standart, architecture.*

XXI საუკუნე – ცოდნისა და ტექნოლოგიების სინთეზი უსაზღვრო კვების სფეროში

მზია წულუკიძე, ტექნიკის დოქტორი
დავით გამეზარდაშვილი, ქიმიის დოქტორი

რაზიუმე. ნაშრომში განხილულია: განვითარების თანამედროვე ეტაპზე საკვების მოპოვების ახალი სტრატეგიის საჭიროება; ცილების დეფიციტის ლიკვიდაციის გზები; სურსათის წარმოების ახალი გზების ძიება; კვების არატრადიციული წყაროების: «ხელოვნური საკვების», საკვების გენმოდირიგირებული წყაროების, უნარჩუნო ტექნოლოგიების შექმნა - ბუნებრივი რესურსების რაციონალურად გამოყენების, სამრეწველო დაბინძურებისაგან ჰაერისა და წყლის დაცვის, სასურსათო ნედლეულისა და საკვები პროდუქტების უსაფრთხოების პრობლემის გადაწყვეტის მიზნით; აგროსაწარმოო კომპლექსში ექსპერტების მიერ გამოვლენილი მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებების არსებითი კრიტიკული ტექნოლოგიები; ტექნოლოგიების რეალიზაციის სქემა.

საკვანძო სიტყვები: ახალი სტრატეგია, ცილების დეფიციტის ლიკვიდაცია, „ხელოვნური საკვები“, კრიტიკული ტექნოლოგიები.

I. შესავალი

კაცობრიობის ისტორიაში დგება პერიოდი, როდესაც ცივილიზაციის შემდგომი პროგრესი შეუძლებელია გადაადგილების თანამედროვე საშუალებების, მეტად დახვეწილი ინფორმაციის გარეშე და ა.შ. განვითარების თანამედროვე ეტაპზე წამოიჭრა საკვების მიღების ახალი სტრატეგიის მწვავე მოთხოვნილება.

ადამიანებისათვის კვების პრობლემა ათასწლეულების განმავლობაში ძირითადი იყო.

ადამიანთა ცივილიზაციის განვითარების საწყის ეტაპზე მოსახლეობის რიცხოვნება ნელა მატულობდა – სულ, 0,002%-ით წელიწადში.

ასწლეულების და ათასწლეულების შემდეგ პლანეტის მოსახლეობა თანდათან იზრდებოდა და დღეისათვის დედამიწაზე 6,4 მლდ. ადამიანი ცხოვრობს. კვების წყაროები და მისი მიღების პრინციპები კი იგივე დარჩა. საკვები და განსაკუთრებით ცილები უკვე არასაკმარისია. გაერო აცხადებს: „...ცილოვანი პრობლემა კრიტიკულ ზღვარს უახლოვდება, დღეისათვის ერთ-ერთ მწვავე პრობლემას წარმოადგენს ცილების უკმარისობა, რომელიც უკვე მთელ მსოფლიოში

იგრძნობა. იგი უნდა გახდეს ცენტრალური ნაციონალური და საერთაშორისო პრობლემა, წინააღმდეგ შემთხვევაში პროგნოზების თანახმად ეჭვგარეშეა, რომ ცილების უკმარისობა სულ უფრო სწრაფად გამწვავდება, ვიდრე არ იქნება მიღებული ეფექტური ზომები“. ცილის დეფიციტის ლიკვიდაციისათვის საკვების მსოფლიო წარმოება 20–25 წელიწადში უნდა გაიზარდოს დაახლოებით 3–ჯერ, რაც პრაქტიკულად არარეალურია.

გარდაუვალია საკვების მიღების ახალი პრინციპების შემუშავება, რათა დედამიწის მოსახლეობა უზრუნველყოფილ იქნას სურსათის საკმარისი რაოდენობით.

II. ძირითადი ნაწილი

დღემდე, სასურსათო პროდუქციის მოცულობის ზრდის ძირითად მიმართულებებს წარმოადგენენ სოფლის მეურნეობის კულტურების წარმოების გაზრდა, სახნავ-სათესი მიწების გაფართოება, მცენარეთა და შინაურ ცხოველთა სელექციის გაუმჯობესება და სხვა. თუმცა მათი ეფექტურობა არც ისე დიდია.

კაცობრიობისათვის ერთადერთი გამოსავალია საკვების მოპოვების ახალი სტრატეგია: მეცნიერულ პრინციპებზე დაფუძნებული სურსათის წარმოების ახალი გზების ძიება; კვების არატრადიციული წყაროების შექმნა, კერძოდ „ხელოვნური საკვები“.

დასახელება „ხელოვნური საკვები“ პირობითია. იგი შედგება იმავე კომპონენტებისაგან როგორც ბუნებრივია, მაგრამ იქმნება ხელოვნურ-ტექნოლოგიურ პირობებში, ლაბორატორიებში ან საწარმოში.

დღეისათვის ცხიმების, ნახშირწყლების, ვიტამინების სინთეზი ათვისებულია. ყველაზე რთული პროცესია – ცილების, სასურსათო პროდუქციის ყველაზე მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილის სინთეზი.

არსებობს იმედი, რომ დროთა განმავლობაში მოხდება საკვებში გამოსადეგი ცილების სინთეზიც, თუმცა ეს პრობლემა დღეისათვის გადაწყვეტილი არ არის.

სინთეტიკური საკვების წარმოებაში ნედლეულად გამოყენებული ცილა გარკვეულ მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს. უპირველეს ყოვლისა იგი უნდა იყოს ადამიანის ორგანიზმისათვის უვნებელი და ამინომჟაური შემადგენლობის მიხედვით გააჩნდეს მაღალი ბიოლოგიური ღირებულება.

ხელოვნური გზით საკვების მიღების წყალობით ადამიანი აღარ იქნება დამოკიდებული კლიმატსა და წელიწადის დროზე. ხელოვნურად მიღებული საკვები შენახვისას ინარჩუნებს მის შემადგენლობასა და ბიოლოგიურ ღირსებებს.

დღეისათვის, შემუშავებულია ნატურალური ხორცის ცილოვანი ბოჭკოების ფუძეზე მიღებული ნატურალური ხორცპროდუქტების მსგავსი თვისებების სინთეტიკური ხორცისა ან ნაწარმის ანალოგების ტექნოლოგია.

ბიოლოგიური ღირებულებით ხელოვნური ხორცი პრაქტიკულად არ განსხვავდება ნატურალური საქონლის ხორცისგან.

ერთ-ერთი პირველი ხელოვნური პროდუქტი იყო შავი ხიზილალა, რომლის ამინომჟაური შემადგენლობა უახლოვდება ზოგიერთ საკვებ პროდუქტებს.

ხელოვნური მარცვლოვანი ხიზილალის შედარებითი ამინომჟაური შემადგენლობა მოცემულია ცხრილში.

ამინომჟავები	ხორცი	რძე	ხორბალი	ხელოვნური ხიზილალა
არგინინი	6,4	3,7	4,8	5,0
ვალინი	5,6	6,9	4,6	4,8
ჰისტიდინი	3,5	2,6	2,0	2,1
იზოლეიციანი	5,2	6,4	4,3	4,0
ლეიციანი	8,2	9,8	0,7	7,5
ლიზინი	8,8	7,8	2,7	6,0
მეთიონინი	2,5	2,5	1,5	2,2
ტრეონინი	4,4	4,6	2,9	3,7
ტრიფტოფანი	1,2	1,4	1,2	1,3
ფენილალანინი	4,1	4,9	4,9	4,0

ხელოვნურად მიღებული რძე და რძის პროდუქტები რიგ ქვეყნებში გამოიყენება ბავშვთა და დიეტურ კვებაში. ავადმყოფებისათვის ამზადებენ ნაღებს, კრემს, ყველს, ნაყინს, სადაც რძის ცხიმო შეცვლილია სოიოს, სიმინდის, მზესურსმზირის, ბამბის და სხვა მენარეული ზეთებით. აღნიშნულ პროდუქტებში აგრეთვე გამოყენებულია მცენარეული ცილები, პერსპექტიულია რძისა და ხაჭოს დამზადება სოიოს ფუძეზე.

ინგლისსა და ჰოლანდიაში მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ პირველად დაიწყო ხელოვნური ბურღულების წარმოება, ზოგიერთ ქვეყნებში შემუშავებულია ბრინჯიდან კარტოფილის, ბრინჯის - მარცვლოვანებისა და რძის ნარჩენებისგან, კაზეინის მაკარონის და კენკრისგან ხელოვნური მამულადის მიღების მეთოდებიც კი.

აშშ-ში, სინთეტიკური ხორცისა და რძის პროდუქტების წარმოების განვითარება, ამ პროდუქტების სკოლებში ფართოდ გამოყენების რეკომენდაცია სტიმულირებული იყო 1971 წ. კონგრესის გადაწყვეტილებით.

ხელოვნური საკვების შემუშავებისას გათვალისწინებულია ნატურალური პროდუქტებისათვის დამახასიათებელი გემო, ფერი, არომატი, სახე და კონსისტენცია, რაც მათ სამომხმარებლო თვისებებს ამაღლებს.

საკვები პროდუქციის მოცულობების ზრდის ერთ-ერთ პერსპექტიულ მიმართულებას წარმოადგენს საკვების გენმოდიფიცირებული წყაროების გამოყენება სათანადო ბიო-და კვებითი უსაფრთხოების დაცვით. თუმცა ბრინჯსა და მარცვლოვან კულტურებს მსოფლიოში 400 მლნ ჰა ფართობი უკავიათ, ჩინეთში მავნებლებთან მდგრადი ბრინჯისა, ხოლო ავსტრალიაში ჰერბიციდებთან და მავნებლებთან მდგრადი ხორბლის ტრანსგენური სახეები უკვე გამოცდის პროცესში არიან.

ბიოტექნოლოგიის განვითარების სხვა პერსპექტიულ მიმართულებას წარმოადგენს ფოროვანი პოლიმერების შიგნით მცენარეული უჯრედების იმობილიზაცია, რაც აუცილებელი შენაერთების ბიოსინთეზისა და მცენარეული კულტურების უჯრედების ტექნოლოგიის განვითარების შესაძლებლობას განაპირობებს. მათი ფართო ბიოლოგიური მრავალფეროვნება არეგულირებს სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობაში ცილების, ამინომჟავების, ფერმენტების, ჰორმონების გამოყენების მოსაწვდომობას.

თუმცა, მოსახლეობის ცხოვრების დონე დამოკიდებულია მეცნიერებისა და აგროსამრეწველო კომპლექსის განვითარებაზე.

ნედლეულის მრავალფეროვნება და მისგან დამზადებული საკვები პროდუქცია განაპირობებს პრინციპიალურად ახალი ტექნოლოგიების, მანქანა-დანადგარების გამოყენების აუცილებლობას.

აგრეთვე უნარჩენო ტექნოლოგიების შექმნაც წარმოადგენს ბუნებრივი რესურსების რაციონალურად გამოყენების, სამრეწველო დაბინძურებისგან ჰაერისა და წყლის დაცვის, და შესაბამისად სასურსათო ნედლეულისა და საკვები პროდუქტების უსაფრთხოების პრობლემის გადაწყვეტის ერთ-ერთ ძირითად გზას.

მეცნიერების პრიორიტეტული მიმართულებებისა და ტექნოლოგიების შერჩევას შესაბამისი კრიტიკული ტექნოლოგიების კონკრეტიზაციის გარეშე პრაქტიკული მნიშვნელობა არ გააჩნია.

ექსპერტების მიერ რუსეთის აგროსაწარმოო კომპლექსში გამოვლენილია მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებების შემდეგი ყველაზე არსებითი კრიტიკული ტექნოლოგიები:

- უჯრედის ბიოპოლიმერები;
- გენეტიკური ბანკები, გენომები;
- ბიოტექნოლოგიები ბიოინჟინერიის ფუძეზე;
- იმუნოკორექციის ტექნოლოგიები;
- ექსტრემალურ პირობებში ადამიანის დაცვისა და სიცოცხლის უზრუნველყოფის სისტემები;
- ბიოთავსებადი მასალები;
- ცილოვანი პრეპარატები მოცემული ფუნქციონალური თვისებებით;
- მცენარეთა და ცხოველთა ტრანსგენური ფორმები;
- მცენარეთა და ცხოველთა დაცვისა და კვების ბიოლოგიური საშუალებები;
- ფუნქციონალური დანიშნულების პროდუქტების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ტექნოლოგიები;
- პროდუქციის შენახვის ტექნოლოგიები;
- სასოფლო - სამეურნეო ნედლეულის წარმოებისა და გადამამუშავების ბიოტექნოლოგიური პროცესები.

ამ ტექნოლოგიების რეალიზაცია შემდეგი სქემის მიხედვით:

გარემო არე→სასოფლო სამეურნეო ნედლეული→სასურსათო პროდუქცია→ ადამიანის ჯანმრთელობა, - მოსახლეობის ხარისხიანი და უსაფრთხო საკვები პროდუქციით უზრუნველყოფის სისტემის ფუნქციონირების ეფექტურობის ამაღლების საშუალებას იძლევა.

III. დასკვნა

ამგვარად, XXI საუკუნე არის მაღალი კვებითი ღირებულებისა და გამიზნული მოქმედების ფუნქციონალური თვისებებით დაბალანსებული მაღალხარისხიანი უსაფრთხო პროდუქციის წარმოების კრიტიკული ტექნოლოგიების საუკუნე.

ლიტერატურა:

1. В.М.Позняковский, Экспертиза мяса и мясопродуктов. Качество и безопасность. Изд. Новосибирского Университета, 2009.
2. И.Э.Цапилова, Л.А.Маюрникова, В.М.Позняковский. Экспертиза продуктов переработки плодов и овощей. Качество и безопасность. Изд. Новосибирского Университета, 2009.
3. Л.В.Донченко, В.Д. Надыка. Безопасность пищевой продукции. М:Делипринт, 2007, 538 с.
4. Robert Paarlberg. Food politics everyone needs to know. Oxford University press, New – York, 2010, 325 p.

*Мзия Цулукидзе, Доктор техники
Давид Гамезардашвили, Доктор химии*

XXI век – синтез знаний технологий в области питания

Резюме

В статье изложены: Потребность в новой стратегии добывания пищи на нынешнем этапе развития; Пути ликвидации дефицита белков; Новые пути производства продовольствия; нетрадиционные источники питания: «искусственная пища», генмодифицированные источники пищи, создание безотходных технологий-как одним из основных путей решения проблемы рационального использования природных ресурсов, охраны воздуха и воды от промышленных загрязнений и следовательно, безопасности пищевого сырья и продуктов питания; В приоритетном направлении развития науки и техники – в агропромышленном комплексе – выявленные экспертами наиболее существенные критические технологии; Схема реализации технологий.

Ключевые слова: Новая стратегия, ликвидация дефицита белков , «искусственная пища», критические технологии.

გერონტოლოგიური კვება

მზია წულუკიძე, ტენიკის დოქტორი
დავით გამეზარდაშვილი, ქიმიის დოქტორი

რეზიუმე. სტატიაში განხილულია: გერონტოლოგთა კონგრესის მიერ აღიარებული ადამიანთა ასაკობრივი ჯგუფების კლასიფიკაცია; ადამიანთა ჯანმრთელი, აქტიური ცხოვრების გახანგრძლივებისათვის რაციონალური გერონტოლოგიური კვების ორგანიზაცია; განვითარების ინდივიდუალური სიჩქარეების გამო ადამიანთა პოპულაციის დაბერების ჰეტეროქრონულობის გათვალისწინებით ჯგუფებად დაყოფა სიბერის ასაკში; ხანდაზმული ადამიანების სადღეღამისო მოთხოვნილება ცილებზე, ცხიმებზე, ნახშირწყლებზე; საკვები ნივთიერებების მოხმარების რეკომენდირებული ზოგადი ნორმები; სხვადასხვა საკვები ნივთიერებების დეფიციტის ლიკვიდაციის მიზნით საკვებში ბიოლოგიურად აქტიური დანამატების გამოყენება.

საკვანძო სიტყვები: ჯგუფებად დაყოფა, გენები, რაციონალური კვების ორგანიზაცია, მოხმარების სადღეღამისო ნორმები.

I. შესავალი

გერონტოლოგთა კონგრესის მიერ აღიარებული ასაკობრივი კლასიფიკაციის შესაბამისად დედამიწის 50 წელზე უფროსი ასაკის მოსახლეობა შემდეგ ჯგუფებად იყოფა: 50–60 წელი – მოწიფული ასაკი, 61–74 – ხანდაზმული ასაკი, 75–89 მოხუცი, 90 წლის და მეტი – უხუცესი (მხცოვანი).

ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის პროგნოზებით განვითარებულ ქვეყნებში დღეისათვის 65 წელზე უფროსი ასაკის პირების წილი 10–14%-ს შეადგენს, რომელიც 2020 წლისათვის ორჯერ მოიმატებს. კვება 52–55%-ით წარმოადგენს სიცოცხლის გახანგრძლივების დომინანტურ ფაქტორს.

შესაბამისად, ადამიანის ჯანმრთელი, აქტიური ცხოვრების გახანგრძლივებისათვის, გარდაუვალია რაციონალური გერონტოლოგიური კვების ორგანიზაცია.

გერონტოლოგიური კვება – არის მოწიფული, ხანდაზმული და მოხუცებულთა ასაკის კვება.

კეთილხარისხოვანი და უსაფრთხო გერონტოლოგიური კვების პრობლემა დღეისათვის მეტად აქტუალურია მთელს მსოფლიოში.

II. ძირითადი ნაწილი

ცნობილია, რომ ორგანიზმის ონტოგენეტიკური განვითარება ფუნქციონალურად დაკავშირებულია ფიზიოლოგიურ ცვლილებებთან. მეცნიერთა აზრით არსებობენ დაბერების პროცესებზე პასუხისმგებელი გენები. ამის დასადასტურებლად შეგვიძლია მოვიყვანოთ ადამიანთა ჯგუფები, როლმელთაც სიბერის ნიშნები ნაადრევად უვლინდებათ (თმის ცვენა, ნაადრევი ნაოჭები, კანის ცვალებადობა, „მოხუცებულთა ხმა“). დაჩქარებული სიბერე დასტურდება უჯრედების დონეზეც – ასეთი ხალხის სიცოცხლის ხანგრძლივობა 30-40 წელია.

ადნიშნულის გათვალისწინებით, გერონტოლოგიური კვების პროდუქტებს უნდა გააჩნდეთ დაბერების პროცესის მარეგულირებელი, გენების მუშაობის დამცავი, ამ გენების მუტაციის რისკის შემაფერხებელი თვისებები.

განვითარების ინდივიდუალური სიჩქარეების გამო ადამიანთა პოპულაციის დაბერების ჰეტეროქრონულობა სიბერის ასაკში ხალხს ორ ჯგუფად ყოფს, რომლებიც ერთმანეთისგან განსხვავდებიან ბიოლოგიური ასაკით და ასაკობრივი პათოლოგიის გამოვლინებით.

პირველ ჯგუფს მიეკუთვნებიან ადამიანები, რომელთა ორგანიზმში შეინიშნება დაბერების ფიზიოლოგიური პროცესი, რომელიც არ არის გართულებული თანმდევი დაავადებებით, ანუ ხანდაზმულები (60–74 წლის) და მოხუცები (75–90წ) რომლებიც პრაქტიკულად ჯანმრთელი ხალხია.

მეორე ჯგუფს განეკუთვნებიან ადამიანები, რომელთათვისაც დამახასიათებელია სხვადასხვა დაავადების გართულებასთან დაკავშირებული სიბერის ნაადრევი დადგომა (შაქრიანი დიაბეტი, ათეროსკლეროზი, ოსტეოპოროზი და სხვა).

ამგვარად, გეროდიეტური კვების პროდუქტების შერჩევას აუცილებელია ორგანიზმის დაბერებისას ფიზიოლოგიური პროცესების თავისებურებების გათვალისწინება.

ცნობილია, რომ დაბერების პროცესში ცილების თვითგანახლების ინტენსიურობა ქვეითდება, რაც თეორიულად მათზე მოთხოვნის შემცირებას განსაზღვრავს. თუმცა ცილების არასაკმარისი მიღება ნივთიერებათა ცვლის ასაკობრივ ცვლილებებს ამძაფრებს უფრო მეტად, ვიდრე ახალგაზრდა ასაკში, რასაც ორგანიზმში ცილოვანი დეფიციტის გამოვლენამდე მივყავართ.

ხანდაზმული ქალისა და მამაკაცის სადღეღამისო მოთხოვნილება ცილებზე საშუალოდ 65–70 გ. შეადგენს, მოხუცებულობის ასაკისათვის – შესაბამისად 57–60გ. ამასთანავე ცხოველური წარმოშობის ცილები მათი საერთო რაოდენობის 50%-ს არ უნდა აღემატებოდეს. უპირატესობა უნდა ენიჭებოდეს ნაკლებციმიან რძისა და თევზის პროდუქტებს, აგრეთვე სხვა ზღვის პროდუქტებს. ამავე დროს იწვევს რა თირკმელებისა და ღვიძლის არასასურველ დატვირთვას, მოხუცებულ ორგანიზმზე უარყოფითად მოქმედებს ცილების ჭარბი მოხმარება. ხანდაზმული და მოხუცებული ასაკის ადამიანებისათვის კვების ზოგადი ენერგოტევადობის შემცირების აუცილებლობის გამო ცხიმებზე მოთხოვნილება დღე-ღამეში 76–85 გ-ს შეადგენს.

ორგანიზმის დაბერებისას იცვლება აგრეთვე ნახშირწყლებზე სადღეღამისო მოთხოვნილებაც. შეთვისებადი ნახშირწყლების რაოდენობა უნდა შემცირდეს, ხოლო შეუთავსებადისა გაიზარდოს. ხანდაზმულ ასაკში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პექტინური ნივთიერებანი, რომლებიც კუჭ-ნაწლავის ტრაქტის მუშაობის ნორმალიზაციის საშუალებას წარმოადგენენ.

ნახშირწყლების მოხმარების რეკომენდირებული ზოგადი სადღეღამისო რაოდენობა ხანდაზმული და მოხუცი ასაკის ადამიანებისათვის მოყვანილია ცხრილში.

ადამიანთა ასაკობრივი ჯგუფი	ნახშირწყლების რაოდენობა, გ
მამაკაცები 60 -74 წ	335
ქალები 60 -74 წ	305
მამაკაცები 75 წლის და მეტი	300
ქალები 75 წლის და მეტი	275

სიბერისას არც თუ იშვიათად შეინიშნება რკინადეფიციტური ანემიები. ცხოველური ცილებისა და კალციუმის არასაკმარისი რაოდენობით მოხმარების ფონზე მცირდება ძვლის ტვინისა და ერთროციტული რკინის მარაგი, იზრდება სიბერის ოსტეოპოროზის სიხშირე. ასაკთან ერთად, განსაკუთრებით 70 წლის შემდეგ, მადის, კუნთების ძალისა და ენერგეტიკული მოთხოვნების ცვლილებასთან ერთად შეინიშნება სხეულის მასის კლება, რაც ხანდაზმული და სიბერის ასაკის ხალხისთვის კვების რაციონში ადექვატური საკვები ნივთიერებებისა და ენერჯის კონტროლის აუცილებლობას განსაზღვრავს. გარდა ამისა, ჟანგვა-აღდგენითი პროცესების დაქვეითებასთან დაკავშირებით ორგანიზმში აუცილებელია ასკორბინის მჟავის გაზრდილი რაოდენობა 70-80 მგ. დღე-ღამეში.

III. დასკვნა

დღეისათვის, მიკრონუტრიენტების დეფიციტის ლიკვიდაციის მიზნით ხანდაზმული მოსახლეობის კვების სტრუქტურის გაუმჯობესების მისაღწევად მეტად ეფექტური გზაა საკვებში ბიოლოგიურად აქტიური დანამატების და განსაკუთრებით ვიტამინებისა და მინერალური ნივთიერებების გამოყენება.

ცილების, ცხიმების და ნახშირწყლების რაციონალური თანაფარდობა ხანდაზმული, მოხუცებული და მხცოვანი ასაკის ადამიანებისათვის არის 1:0,8:3,5, ხოლო საშუალო ასაკის ადამიანებისათვის - 1:1:4.

ლიტერატურა:

1. Касьянов Г.И., Запорожский А.А., Юдина С.В. Технология продуктов питания людей пожилого и преклонного возраста. - Ростов-на Дону: изд. центр «Март», 2001-192с.
2. Кальбом Ч., Кин М. Формула жизни. Соки = здоровье + долголетие. – М.: ЮНВЕС, 1995-352 с.
3. Донченко Л.В., Надыка В.Д. Безопасность пищевой продукции. М.: «Дели принт», 2007, 538 с.

*Мзия Цулукидзе, Доктор техники
Давიდ Гамезარдашвили, Доктор химии*

Геронтологическое питание

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены: Классификация возрастных групп населения, одобренная конгрессом геронтологов; Необходимость организации рационального геронтологического питания для увеличения продолжительности здоровой активной жизни человека; Разделение людей в старческом возрасте на группы по гетерохронности старения человеческой популяции из-за индивидуальных скоростей развития; Рекомендуемые общие суточные нормы потребления пищевых веществ; Применение биологически активных добавок в целях ликвидации дефицита пищевых веществ.

Ключевые слова: *Разделение по группам, гены, патология, организация рационального питания, точное потребление.*

არქიტექტურა ARCHITECTURE

კულტურული მემკვიდრეობის კვლევის დაცვის და მისი მემკვიდრეობის
ტერიტორიის არქიტექტურული განვითარების თავისებურების კვლევა
იყალბოს აკადემიის მკვლევარის მკვლევარის

ნინო იმნაძე, პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

გიორგი კვიციანი, დოქტორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. წინამდებარე ნაშრომის მიზანია არსებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის იყალბოს აკადემიის მიმდებარე განხორციელებული ახალი ტურისტულ-სარეკრეაციო ინფრასტრუქტურის კვლევა. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ძეგლის მიმდებარე აღმოცენებული ახალმა არქიტექტურულმა ჩარევამ ხელი შეუწყო ძეგლის სრულფასოვან აღქმას. მსგავსი დამოკიდებულება კონტექსტთან წარმოადგენს პროექტის მთავარ აზრს, რომელიც არქიტექტორს აძლევს შემოქმედებით თავიუფლებას რათა წარმოაჩინოს ადგილის ფარული თუ ცხადი ღირსებები.

საკვანძო სიტყვები: ტურიზმი, კულტურული მემკვიდრეობა, რეგიონალიზმი, ჰარმონია, არქიტექტურა, კონტექსტი.

საქართველოში ტურისტული ინდუსტრია ხასიათდება მრავალფეროვნებით, რომელიც მიმართულია ადგილის სპეციფიკის გამოვლენაზე და ახალი ტურისტული მარშრუტების დაგეგმვაზე. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში არსებობს ყველანაირი პირობა ტურიზმის განვითარებისთვის, არსებული ტურისტული ინფრასტრუქტურა არ შეესაბამება თანამედროვე მოთხოვნებს. აღნიშნული ავლენს პრობლემას და განსაზღვრავს თემის აქტუალობას, რომელშიც არქიტექტურა არის ის პრიორიტეტული მიმართულება, რომელზედაც დამოკიდებულია კონკრეტული ამოცანების გადაწყვეტა: თანამედროვე კეთილმოწყობილი გარემოს შექმნა, რათა ხაზი გაესვას ადგილის თვითმყოფადობას და მომხიბვლელობას; ღირებული არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვა; ახალი არქიტექტურის შექმნა, ისე, რომ არ დაირღვეს ვიზუალური აღქმის ჰარმონიულობა

ისტორიულ - კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლსა და ლანდშაფტურ გარემოს შორის;

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია კახეთის რეგიონში განვითარებული ტურისტული ინფრასტრუქტურის არქიტექტურის კვლევა. „კახეთის ისტორიული ძეგლების ტერიტორიული კონცენტრაცია, სახელმძღვანელო მეღვინეობის კერები, ბუნებრივი რესურსები, კულტურულ - ისტორიული მემკვიდრეობა და გეოგრაფიული მდებარეობა რეგიონში ტურიზმის განვითარების უდიდეს პოტენციალს განაპირობებს, შესაბამისად, ტურიზმს დიდწილად შეუწყობს ხელს მომსახურესფეროს განვითარება“ - აღნიშნულია 2014–2021 წლის კახეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგიაში (გვ. 12; <http://gov.ge/>) ამდენად კახეთის რეგიონში შესაძლებელია განვითარდეს ტურიზმის სხვადასხვა სფეროები მათ შორის კულტურული ტურიზმი, რომელიც გულისხმობს კულტურული - მემკვიდრეობის ძეგლების დათვალიერებას. კახეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგიაში მოცემულია ტურიზმის სექტორის ძლიერი და სუსტი მხარეების (SWOT) ანალიზი, რომელშიც სწორედ სუსტ მხარედ მიჩნეულია ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარებულობა.

ჯერ კიდევ 2011 წელს გადაწყდა კახეთის რეგიონში, იყალთოს სამონასტრო კომპლექსის მიმდებარედ თანამედროვე ტურისტულ - სარეკრეაციო ინფრასტრუქტურის შექმნა.

იყალთოს სამონასტრო კომპლექსი მდებარეობს ქალაქ თელავიდან დასავლეთით 7-8 კმ-ზე, სოფელ იყალთოს განაპირას. იყალთოს მონასტერი დაარსა ერთ-ერთმა ასურელმა განმანათლებელმა მამა ზენონმა VI საუკუნეში. კომპლექსიდან შემორჩენილია სამი ეკლესია: VIII-IX საუკუნეების ფერისცვალების ეკლესია «ღვთაება», რომელიც აშენებულია ძველი ეკლესიის ადგილზე, სადაც დაკრძალულია გადმოსვენებული ზენონი. იგი კახეთის ეკლესიებს შორის ერთ-ერთი ძველი გუმბათიანი ტაძარია. გეგმაზე აქვს ტოლმკლავა ჯვრის ფორმა. ეკლესიის მხატვრულად გაფორმებული ერთადერთი ნაწილი გუმბათის ყელია. მის სარკმლებს შემოვლებული აქვს დეკორატიული თაღები ფერადოვანი რელიეფური რომბებით. ტაძარს სამივე მხრიდან აქვს შესასვლელი თაღოვანი კარიბჭეებით. დასავლეთი კარიბჭის მეორე სართულზე მონასტრის წინამძღვრის ოთახია. მის ზევით კი დაშენებული სამრეკლო გვიანდელია (XIX ს). სამების მცირე ეკლესიაში, საფუძვლიანი გადაკეთების მიუხედავად, შემორჩენილია VI

საუკუნის გუმბათოვანი ტაძრის ნაწილები. ტაძრის ქვეშ საძვალეა განთავსებული, ხოლო ტაძრის შესასვლელის თავზე ჩასმულია რელიეფური ფილა წმინდა სამების გამოსახულებით. XII-XIII საუკუნეების მიჯნაზე კი აგებულია ყველაწმინდის ერთნავიანი ეკლესია. ზემოთ აღნიშნული ეკლესიები მრავალჯერაა რესტავრირებული და ამჯერად მათი თავდაპირველი სახე ძლიერ შეცვლილია. სამივე ეკლესია, ისევე როგორც კახეთის ტაძართა უმრავლესობა, თეთრი ფერისაა და მწვანე მთების ფონზე შორიდანვე იპყრობს მნახველთა ყურადღებას. სხვადასხვა დანიშნულების ნაგებობათა შორის შემორჩენილია აკადემიისა და სატრაპეზოს შენობები.

გადმოცემის თანახმად, აღორძინების ეპოქაში გამოჩენილმა ქართველმა განმანათლებელმა, ფილოსოფოსმა და დავით აღმაშენებლის მასწავლებელმა არსენ იყალთოელმა XI-XII საუკუნეებში მონასტერთან დაარსა აკადემია, რომელიც გეგმით წაგრძელებული შენობაა და რიყის ქვითაა ნაშენი. ის იყო კახელი თავადის იზად ვაჩნაძის ვაჟი. მონასტერი მნიშვნელოვან კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრს წარმოადგენდა არა მარტო კახეთში, არამედ მთლიან საქართველოში. პირველი სართული ორი ოთახისგან შედგებოდა, რომლის ერთ-ერთი ოთახი სამეცნიერო შეკრებებისთვის იყო განკუთვნილი. იყალთოს აკადემიამ დიდხანს იარსება, მისი როლი დიდია საქართველოს საგანმანათლებლო საქმეში. ლეგენდის თანახმად აქვე სწავლობდა ქართული პოეზიის მამა - შოთა რუსთაველი.

საქართველოს აკადემიებში სილაბუსს შეადგენდა: ტრივიუმი (სამეული) - (გრამატიკის, რიტორიკის და დიალექტიკის) და აკვარიუმი (ოთხეული) - (მუსიკის, არითმეტიკის, გეომეტრიის და ასტრონომიის) ციკლები. აგრეთვე ისწავლებოდა თეოლოგია, ფილოსოფია და საეკლესიო გალობა. აღნიშნული თეორიული კურსების გარდა მოსწავლეები სწავლობდნენ ლითონის დამუშავებას, კერამიკულ წარმოებას, მევენახეობა-მეღვინეობას, ფარმაცოლოგიას და სხვას. არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩნდა, რომ აკადემიის შენობის ირგვლივ არსებობდა მრავალი სახელოსნო, მარანი, სამჭედლო, სამეურნეო ნაგებობანი და სხვა მრავალი სათავსოები. 1616 წელს შაჰ-აბასმა იყალთოს აკადემია გადაწვა და მან თავისი არსებობა შეწყვიტა. იყალთოს მონასტერი თავად მაყაშვილთა სამვალეს წარმოადგენდა. ერთ-ერთი ყველაზე დიდი შემწე მონასტრისა ყოფილა იოანე ომანის ძე მაყაშვილი. ბოდბელი მიტროპოლიტი და ძმისწული მისი - გაბრიელ ბერი, რომელიც XIX საუკუნეში იყალთოს მონასტრის წინამძღვარი იყო. XX საუკუნის დასაწყისში, ცნობილ ქველმოქმედს დიმიტრი (ტიტიკო) ივანეს ძე მაყაშვილს განუახლება და დაუმშვენებია სამივე ტაძარი. 1921 წლიდან, რუსეთის მიერ საქართველოს განმეორებით ანექსიის შემდეგ, იყალთოს მონასტერი დაკეტეს და აიკრძალა ღვთისმსახურება. 1965 წელს ე.წ. იყალთოს “სახალხო უნივერსიტეტის” ინიციატივით ღვთაების მონასტერში მუზეუმი გახსნეს. საეკლესიო ნივთებსა და წიგნებთან ერთად დაკარგულია მთავარი ტაძრის დიდი ზარიც. 1991 წელს, კომუნისტური რეჟიმის დამხობის შემდგომ, იყალთოს მონასტრის ღვთაების და სამების ტაძრებში ღვთისმსახურება აღსდგა. 2007-2009 წლებში იყალთოს აკადემიას ჩაუტარდა აღდგენითი სამუშაოები. ხოლო 2011 წელს მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება იყალთოს აკადემიის მიმდებარე ტერიტორიაზე მოწყობილიყო თანამედროვე ტურისტული ინფრასტრუქტურა. პროექტი შეასრულა არქიტექტურულმა კომპანია „გოდაკო“ არქიტექტორ გ. კვიციანიშვილის ხელმძღვანელობით. იყალთოს აკადემიის გარშემო ინფრასტრუქტურის კეთილმოწყობისთვის დაპროექტდა ავტომობილების სადგომი და მცირე მოცულობის ტურისტულ-საინფორმაციო ობიექტი. პროექტს წინ უძღვოდა ადგილის ისტორიული კვლევა და დასახული იქნა რამოდენიმე ამოცანა: ტურისტულ-სარეკრეაციო ინფრასტრუქტურისთვის ადგილის შერჩევისას ძეგლის პირველადობის დაცვა, ანუ ინფრასტრუქტურა ისე უნდა განთავსდეს, რომ ხელს არ უშლიდეს ძეგლის სრულფასოვან აღქმას. ამ კრიტერიუმის დასაკმაყოფილებლად მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება აკადემიის შესასვლელის მიმდებარედ არსებული ავტოსადგომის ტერიტორია დაწეულიყო 3,5 მეტრით, აკადემიასთან არსებული მისასვლელი გზის ნიშნულის შენარჩუნებით. ამ ქმედებით აღდგენილ იქნა ისტორიული სამართლიანობა, რადგან არსებული ავტოსადგომის ბაქანს, რომელიც გასული საუკუნის 60-იან წლებში იქნა გაშენებული, შეეწირა წმინდა ნინოს სახელობის პატარა საყდარი. ასევე კომპლექსის ბორცვზე განლაგების სასურველობა. ამ ქმედებით მოხდა წმინდა ნინოს საყდარის გამოჩენა და მისი ისტორიული ღირებულების აღდგენა. ამდენად, ავტოსადგომის სიბრტყის დაწევამ ავტორებს მისცა საშუალება იყალთოს სამონასტრო კომპლექსი ვიზუალურად სრულფასოვნად წარმოჩენილიყო. გარდა ამისა მიწის დონის დაწევით, შესაძლებელი გახდა ავტოსადგომის სიბრტყეში აგებულიყო მცირე ზომის ნაგებობა ინტეგრირებული სამუზეუმო სივრცით და ტექნიკური დანიშნულების სათავსოებით.

წაგრძელებული სწორკუთხა მოცულობა, რომლის გადახურვა წარმოადგენს ტერასას, საიდანაც იშლება ხედები კავკასიონის მთებზე და ალავერდის მონასტერზე. ახალი ნაგებობის არქიტექტურა ლაკონური და მინიმალური არქიტექტურული ფორმებით გამოირჩევა, რამაც საშუალება მისცა ავტორებს ნაგებობა წარმოადგენილი ყოფილიყო როგორც ახალი საყრდენი კედლის გაგრძელება. ამდენად ნაგებობა არ დომინირებს ახლად წარმოქმნილ სივრცეში. რაც იყო ერთ ერთი აუცილებელი პირობა საპროექტო დავალების. ახალი შენობის და საყრდენი კედლის სამშენებლო მასალა ანალოგიურია იყალთოს აკადემიის მიმდებარე ნაგებობების მასალასთან, რომლის ავთენტურობა შენარჩუნებულია. ამდენად ახალი ნაგებობა ჩაეწერა იყალთოს აკადემიის არქიტექტურულ ანსამბლში. თუმცა ახლი ნაგებობა და საყრდენი კედელი, რამდენამდე მონუმენტურია. აღსანიშნავია, რომ პროექტით გათვალისწინებული იყო საყრდენი კედლების ნაწილობრივი შევსება მწვანე საფარით, რაც ახლად აგებული კედლების მონუმენტურობას შეარბილებდა, რომელიც სამწუხაროდ არ განხორციელდა.

ამრიგად, საქართველოში არსებული ყველაზე საინტერესო ღირშესანიშნაობები საჭიროებენ სათანადო დაცვას, იმისთვის, რომ დარჩნენ მეხსიერებაში. თუმცა, დაცვა არ გულისხმობს მათ მხოლოდ რესტავრაციას, არამედ ინტეგრაციას თანამედროვეობაში. გახდეს ხელმისაწვდომი და მიმზიდველი მნახველთათვის.

ანალიზმა გვიჩვენა, რომ იყალთოს აკადემიის მიმდებარედ დაპროექტებული ტურისტული ინფრასტრუქტურის არქიტექტურული გადაწყვეტა ხელს უწყობს მემკვიდრეობის დაცვას და ადგილობრივი არქიტექტურის წარმოჩენას. მსგავსი დამოკიდებულება კონტექსტთან წარმოადგენს ამ პროექტის მთავარ აზრს, რომელიც არქიტექტორს აძლევს შემოქმედებით თავიუფლებას რათა წარმოაჩინოს ადგილის ფარული თუ ცხადი ღირსებები.

*ნინო იმნაძე, პროფესორი
გიორგი კვიციანიშვილი, დოქორანტი*

Исследования особенности защиты памятника культурного наследия и развитие архитектуры его прилегающей территории на примере академии «Икалто»

Резюме

Целью данной статьи является изучение архитектуры новой рекреационной инфраструктуры, который был реализован на прилегающей территории памятника культурного наследия академии “Икалто”. Анализ показал что новые архитектурные интервенции на прилегающей территории академии “Икалто” способствовал полному восприятию памятника. Архитектура реализованного проекта демонстрирует контекстуальные отношения к истории места. Контекст к истории места и отражение региональности в архитектуре является основной идеей проекта что дает автором проекта творческую свободу и выявить скрытые и очевидные особенности места.

ключевые слова: туризм, культурное наследия, контекст, гармония, архитектура, регионализм

*Nino Imnadze, Professor
Doctoral student G. Kvitsinashvili*

Research the features of protection cultural heritage and develop architecture of the surround territory on the example of Ikalto academy

Summary

The purpose of this article is research the architecture of the new recreation infrastructure, which was implemented on the adjoining territory of the cultural heritage monument Ikalto. Analysis has shown that new architectural interventions to the area surrounding the monument have contributed to the perfection of the monument perception. The architecture of the realized project shows the contextual relation to the history of place. Context to the history of the place and reflection of regional architecture is the main idea of this project which allows the author of this project thinking creativity for identifies hidden and explicit features of the place.

**თანამედროვე მიღგომეპი საკულტო აკჰიტექტურაში –
ახალი მეჩეთი ქალაქ დოჰაში**

*ვანდა მუჯირი, ასოცირებული პროფესორი,
არქიტექტურის დოქტორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი*

რეზიუმე. ქალაქ დოჰაში ახალი მეჩეთის თანამედროვე არქიტექტურა გვთავაზობს ალტერნატივას, რომელიც უფრო მეტია, ვიდრე შემოქმედებითი და კრეატიული დიზაინისა და თანამედროვე სამშენებლო ტექნოლოგიების მიღწევა, სადაც ისლამურ სივრცეს შეუძლია იყოს თანამედროვე, პროგრესული და ინკლუზიური.

საკვანძო სიტყვები: მეჩეთი, კატარი, დოჰა, არქიტექტურა, ინოვაცია.

I. შესავალი

ინოვაციები, პროფესიონალიზმი, ტექნიკური პოტენციალი, ძლიერი კონცეფცია, საინტერესო ხედვა და მისია - ეს არის თანამედროვე არქიტექტურის განმასხვავებელი თავისებურებანი. სწორედ ყველა ეს თვისება ახასიათებს ახალ მეჩეთს დოჰაში, კატარში, პატარა არაბულ ქვეყანაში, რომელიც ღიაა სიახლისათვის და პროგრესისთვის, სადაც არსებობს კატარის კულტურის ფონდი, რომლის მთავარი მიზანია ცოდნისა და განათლების დანერგვა, კულტურული დონის ამაღლება საზოგადოებაში და ახალი გამოწვევების ღირსეულად მიღება.

II. ძირითადი ნაწილი

ახალი მეჩეთი დოჰაში 2015 წელს საზეიმოდ გაიხსნა და მაშინვე იქცა ქალაქის უნიკალურ და განსაკუთრებულ ღირსშესანიშნაობად. ის აერთიანებს თავის თავში მეჩეთს და კატარის ჰამად

ბინ ხალიფის უნივერსიტეტის კოლეჯის (KFIS), ისლამის კვლევების ფაკულტეტს, რომელიც არის კატარის ფონდის (Katara Foundation) წევრი. შენობა მდებარეობს ქალაქის საგანმანათლებლო კამპუსში და დაპროექტებულია Mangera Yvars Architects-ის მიერ (ალი მანგერასა და ადა ივარეს ბრავო).

2015 წლის 4-6 ნოემბერს სინგაპურში, არქიტექტურის მსოფლიო ფესტივალზე (WAF) შენობამ გაიმარჯვა კატეგორიაში „რელიგია - დასრულებული შენობები“. მან მოიპოვა საყოველთაო აღიარება არქიტექტურული ინოვაციებისა და ორიგინალობისთვის. ჟიურის შეფასებით, ეს არის კულტურული გარღვევა,

სადაც დამკვეთის და არქიტექტორის ერთობლივი ძალისხმევით შედეგად შეიქმნა განსაკუთრებული შენობა, რომელიც შევიდა მსოფლიოს საუკეთესო შენობების სიაში.

ახალი მეჩეთი დოჰაში უფრო მეტია, ვიდრე შემოქმედებითი და კრეატიული დიზაინისა და თანამედროვე სამშენებლო ტექნოლოგიების მიღწევა, ის აერთიანებს ისლამის კვლევებსა და ღვთისმსახურებას. შენობა ასახავს QF-ის ხედვასა და მისიას, რომელიც დაფუძნებულია პროგრესული საზოგადოების შენების იდეაზე, სადაც კატარის კულტურა და მისი ისლამური და არაბული მემკვიდრეობა არის დაფასებული, შენარჩუნებული და დახვეწილი.

ეს შენობა არის მაგალითი იმისა, თუ როგორ შეიძლება მედრესეს ტრადიციული მოდელის თანამედროვედ ინტერპრეტირება, სადაც ჰარმონიულად ერწყმის ერთმანეთს წარსული გამოცდილება და თანამედროვე აზროვნება.

მეჩეთი ეყრდნობა ხუთ მასიურ კოლონას, რომელიც ისლამის ხუთ ბურჯს განასახიერებს და რომელზეც დატანილია ყურანის ხუთი ლექსი - ჰაჯი, მარხვა, ქველმოქმედება, ლოცვა და რწმენა. მეჩეთი განლაგებულია შენობის სამხრეთ ნაწილში, საკლასო ოთახები, ბიბლიოთეკა და ფაკულტეტის ოფისები კი შენობის შუაში, ხოლო დასავლეთიდან 90 მეტრის სიმაღლის მინარეთები აღმართულია ზეცისკენ მექის მიმართულებით.

ორმაგი ლენტები, რომლებიც ერთმანეთში იხლართება და ქმნიან შიდა სივრცის სტრუქტურას, ცოდნისა და სინათლის სიმბოლოს წარმოადგენენ. ეს იდეა გეგმაში გამოხატულია დაუსრულებელი სპირალის სახით, რაც ასევე ასახება მეჩეთისა და ფაკულტეტის შემაერთებელ გზებში.

შენობის კონცეფცია ემსახურება მუსულმანური განათლების ნეგატიური დამღის საპირწონედ სინათლისა და ცოდნის პროგრესული იდეის შემოტანას. ამასთან ერთად, პროექტი ითვალისწინებს სრულ გენდერულ თანასწორობას: იგი გათვლილია ქალებისა და მამაკაცების ერთობლივ სწავლებაზე სივრცეებში, რომლებიც თავისუფალია ყოველგვარი იერარქიისგან და აძლევს თანაბარ შესაძლებლობებს როგორც მამაკაცებს, ასევე ქალებს.

მეჩეთის მთავარი სამლოცველო და ბაღები იტევენ 1800-ზე მეტ მორწმუნეს. შენობის გარე ფასადზე ამოტვიფრულია ლექსები ყურანიდან, ხოლო შიდა სივრცეში ასობით პატარა სარკმლიდან შემოდის მზის სხივები, რომლებიც მოციმციმე ვარსვლავიანი ცის ილუზიას ქმნიან. ინტერიერის გაფორმების მთავარი კონცეფციაა შუქ-ჩრდილის თამაში, ხოლო თეთრი და ნათელი ტონალობების პალიტრა სიწმინდისა და სიმშვიდის განსახიერებაა. მიმდებარე

ბაღებიდან შენობაში შეედინება წყლის 4 ნაკადი, რომელიც სიმბოლურად განასახიერებს ღვინოს, რძეს, თაფლსა და წყალს.

ფაკულტეტი სიმბოლურად გამოყოფილია მეჩეთისგან კიბის ირგვლივ შემოხვეული ოთხდონიანი წყლის კასკადით, რომელიც წმინდა მეჩეთში მოხვედრამდე მოქმედებს, როგორც მედიტაციური სიმშვიდის სიმბოლო.

შენობის სტრუქტურა თავისთავად არის ძალიან მყარი. კრიპტე არის გრილი და

ჩრდილიანი, საკლასო ოთახებს აქვთ გრილი შიდა ეზოები, კერამიკის საფარი ამცირებს მზის მცხუნვარებას და ამავდროულად უზრუნველყოფს ბუნებრივ განათებას. დაშენების ორფაზიანი ფასადი იცვლის ფორმას შენობის გარშემო და არბილებს მზის რადიაციას. ისლამური ბაღი ქმნის მიკროკლიმატს, რომლის ხარჯზეც შესაძლებელი ხდება სასწავლო პროცესის შენობის გარეთ წარმოება წელიწადში თითქმის ხუთი თვის განმავლობაში. ადგილობრივი მცენარეები საჭიროებენ მცირე ოდენობის წყალს, რომლითაც მათ ამარაგებს მეჩეთში შემოსული ოთხი წყარო.

KFIS მალევე გახდა ცენტრი არა მხოლოდ სტუდენტებისთვის, არამედ მოიზიდა ფართო საზოგადოებაც, რამაც შესაძლებლობა მისცა შენობას დაემსხვრია კლასობრივი და სოციალური სტატუსი.

დოჰას მეჩეთი არის ნამდვილად ახალი კონცეფცია მლოცველებისთვის, განსაკუთრებით ისეთ სპეციფიურ რეგიონში, როგორიცაა არაბული ისლამური სამყარო. ის გახდა შთაგონების წყარო მსგავსი პროექტებისათვის დუბაიში და აღმოსავლეთის სხვა წარმატებულ ქალაქში. ამ პრობლემატურ სამყაროში, KFIS გვთავაზობს ალტერნატივას, სადაც ისლამურ სივრცესაც შეუძლია იყოს თანამედროვე, პროგრესული და ინკლუზიური.

*Ванда Муджири, доктор архитектуры,
ассоциированный профессор
Грузинского Технического Университета*

**Современный Подход к Культурной Архитектуре –
Новая Мечеть в Городе Доха**

Резюме

Архитектура здания Новой Мечети в городе Доха, представляет собой нечто большее, чем результат творческого, креативного дизайна и современных технологий строительства и сооружений, это пример того, что исламское пространство может быть современным, прогрессивным и всеобъемлющим.

*Vanda Mujiri, Architecture PHD, Professor
Georgian Technical University*

Modern Approach to the Cult Architecture - New Mosque in the City of Doha

Summary

Architecture of the New Mosque in Doha represents much more than the result of imaginative, creative design and state-of-the-art construction techniques and facilities, it demonstrates, that Islamic space can be contemporary, progressive and inclusive.

ოსლამუჰი ხელოვნების მუზეუმი დოკაში

ვანდა მუჯირი, ასოცირებული პროფესორი,
არქიტექტურის დოქტორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე. ისლამური ხელოვნების მუზეუმი დოკაში არა მხოლოდ გარღვევაა სამუზეუმო არქიტექტურაში, არამედ კატარის კულტურული განვითარების კატალიზატორიც. ის იქცა განათლებისა და დიალოგის პლატფორმად და შეიტანა თავისი დიდი წვლილი მსოფლიო ხელოვნების თანამედროვე სამყაროში.

გამომდინარე მუზეუმის მისიიდან და მიზნებიდან, მის არქიტექტურაში მოხდა ისლამური კულტურისა და ტრადიციების სინთეზი თანამედროვე არქიტექტურულ ხედვასთან, დიზაინთან, ტექნოლოგიებსა და მასალებთან.

საკვანძო სიტყვები : დოკა, ისლამი, მუზეუმი, არქიტექტურა, დიზაინი, განათლება

I. შესავალი

ისლამური ხელოვნების მუზეუმი მდებარეობს დოკაში, კატარის დედაქალაქში და არის არა მხოლოდ გარღვევა სამუზეუმო არქიტექტურაში, არამედ ამ ემირატის კულტურული განვითარების კატალიზატორიც. ის ოფიციალურად 2008 წლის 22 ნოემბერს გაიხსნა კატარის ემირის, შეიხ ჰამადის მიერ. მუზეუმის შენობა თავადაც ხელოვნების ნიმუშს წარმოადგენს და არქიტექტურული ღირებულებითა თუ სანახაობრივი დატვირთვით არ ჩამოუვარდება მასში დაცულ კოლექციებს.

მუზეუმის მიზანია ოთხი კონტინენტის 7-19-ე საუკუნის ისლამური ხელოვნების შედევრების თავმოყრა, დემონსტრირება და შესწავლა. მუზეუმის გაღწევაში დაცულია ისლამური ხელოვნების საუკეთესო ნიმუშები მსოფლიო კოლექციებიდან. უნდა აღინიშნოს, რომ მუზეუმში დაცულ ექსპონატებს კატართან არანაირი კავშირი არა აქვთ. ექსპონატების 90% ეკუთვნის ირანს, პაკისტანს, ინდოეთს, თურქეთს და საუდის არაბეთს. გამოფენა მიჩნეულია ისლამური არტეფაქტების ყველაზე სრულყოფილ კოლექციად მსოფლიოს მასშტაბით.

კატარის მუზეუმი აღიარებულია, როგორც ყველაზე მნიშვნელოვანი კულტურული დანიშნულების ნაგებობა მთელს შუა აღმოსავლეთში და ლიდერობს თანამედროვე მსოფლიო არქიტექტურაში. მისი ავტორია ჩინური წარმოშობის ამერიკელი არქიტექტორი, პრიცკერის პრემიის ლაურეატი იო მინ პეი. პეის აღიარებით, ეს მუზეუმი არის ყველაზე რთული პროექტი მის ხანგრძლივ, ნაყოფიერ ბიოგრაფიაში, ისეთ პროექტებს შორის, როგორც არის ლუვრის პირამიდა პარიზში, ნაციონალური გალერეა ვაშინგტონში, კომპლექსი Raffles City სინგაპურში და ა.შ.

ამოცანის სირთულე მდგომარეობდა იმაში, რომ პეის უნდა

მოეცვა ისლამური კულტურის მთელი მრავალფეროვნება, რისთვისაც მან იმოგზაურა ინდოეთში, ესპანეთში, სირიასა და ტუნისში. მან აღმოაჩინა, რომ კლიმატისა და კულტურის გავლენამ გამოიწვია ისლამური არქიტექტურის მრავალი ინტერპრეტაცია, თუმცა საბოლოოდ, მისი შთაგონების ძირითადი წყარო გახდა მე-13-ე საუკუნის, აჰმად იბნ ტულუნის მეჩეთი საბილი (განსაწმენდელი) კაიროში. „განსაწმენდლის“ ასკეტურობასა

და სიმარტივეში პეიმ, როგორც თავად ამბობს, იბოვა მკაცრი არქიტექტურული ფორმები, რომლებიც მზის შუქზე ცოცხლდება თავისი შუქ-ჩრდილებითა და ფერთა ტონალობებით. მისი აზრით „განსაწმენდლის“ არქიტექტურა გეომეტრიული პროგრესიის თითქმის კუბისტური გამოხატულებაა, რამაც გამოიწვია ისლამური დიზაინისა და არქიტექტურის საკვანძო ელემენტების აბსტრაქტული ხედვა.

არქიტექტორის მოთხოვნით მუზეუმი აშენდა სპარსეთის ყურეში, კატარის ტრადიციული ხის გემების ნავსადგურთან ახლოს, ხელოვნურ ნახევარკუნძულზე, რომელიც სპეციალურად ამ შენობისთვის შეიქმნა. ასეთი მდებარეობის შერჩევა განპირობებულია პეის სურვილით, რომ მუზეუმი მოწყვეტილი ყოფილიყო დოჰას სხვა განაშენიანებას. ნაგებობის აღმოსავლეთ და სამხრეთ ფასადების გარშემო ხელოვნური პარკია გაშენებული, სამხრეთ ფასადის წინა მხარე კი ორი ხიდით უკავშირდება ნახევარკუნძულის ძირითად ნაწილს.

ქვიშისფერი უზარმაზარი ბლოკებით აგებული ისლამური ხელოვნების მუზეუმი პირდაპირ ზღვაშია აღმართული და 45000 კვადრატული მეტრის ფართობს იკავებს.

ტერიტორია, რომელზეც მუზეუმი განთავსებული აოცებს მნახველს თავისი გაფორმებით. მუზეუმის შესასვლელისკენ მივყავართ პალმების ფართო ალეას შადრევნებით, აუზებითა და ხელოვნური ჩანჩქერებით.

მუზეუმის მთავარი შენობა ხუთი სართულის, ცენტრალური გუმბათისა და მთავარი კოშკისგან შედგება, რომელიც ორ იარუსიან საგანმანათლებლო ფრთას ცენტრალური შიდა ეზოთი უკავშირდება.

შენობაში ცენტრალური ადგილი უზარმაზარ ატრიუმს უკავია, რომელიც აერთიანებს ინტერიერის ყველა გალერეას და დღის მანძილზე ბუნებრივი სინათლით ივსება.

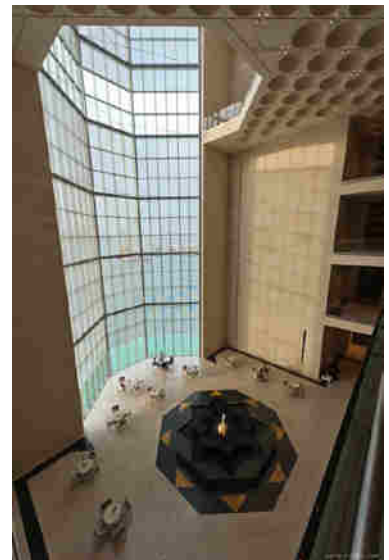
ჭერი ბეტონის ჩამოსხმული კესონური გუმბათებისგან შედგება, რომლებიც პრეს ფორმებითაა მოპირკეთებული. ატრიუმის გუმბათის ზედა ნაწილში წრიული ფორმის რკინაბეტონის ოკულარია განლაგებული, რომელიც ირეკლავს სინათლეს. კონსტრუქციის

დადმასვლასთან ერთად იცვლება გუმბათის ფორმა - მისი პერიმეტრი რვაკუთხედიდან კვადრატად და საბ ოლოო ჯამში გარდაიქმნება ოთხ სამკუთხა საყრდენად კოლონებისათვის.

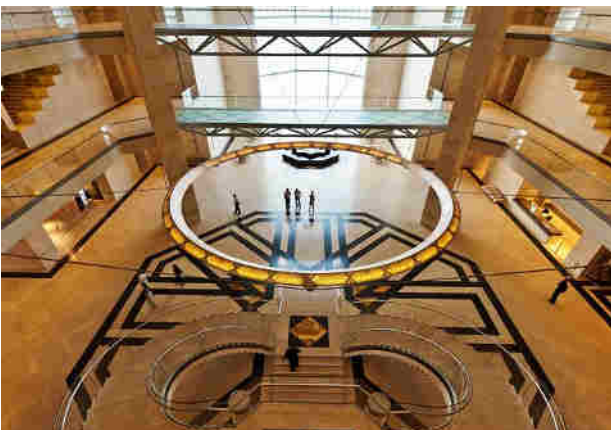
პეიმ გამოიყენა ქვიშისფერი კირქვა გარე ფასადებისთვის, რათა ხაზი გაესვა ფორმათა სიმკვეთრის და შუქჩრდილების ცვალებადობისთვის, სადაც უდაბნოს მზე დღის სხვადასხვა მონაკვეთში გადაწყვეტ როლს თამაშობს. ჩრდილოეთის მხარეს ხუთივე სართულის ფასადი შუშის გამჭვირვალე ფარდას წარმოადგენს, საიდანაც სპარსეთის ყურეზე საოცარი პანორამული ხედი იშლება. მუზეუმის დასავლეთ ფასადს კი, რომელიც წყლისკენაა მიმართული - ორი 30 მეტრი სიმაღლის ჩირაღდანი ამშვენებს, რომელიც ნავით მოსულ დამთვალიერებელს უნათებს გზას შესასვლელისკენ.

12 მეტრი დიამეტრის უზარმაზარი ჭადი მუზეუმის ინტერიერში მნიშვნელოვან აქცენტს ქმნის, ატრიუმის არქიტექტურის სრულფასოვან ელემენტს წარმოადგენს და ჰარმონიულად ერწყმის გალერეებისკენ მიმავალ კიბეს. ულამაზესი განათებული წრე დატვირთულია არაბული ხელოვნებისთვის დამახასიათებელი დეკორატიული სტილის ორნამენტით. ჭადი შექმნილია იო მინ პეის ესკიზების მიხედვით. მის შესაქმნელად კატარის ემირმა კონკურსიც კი გამოაცხადა, რომელშიც გერმანულმა ფირმამ „RSL Lichttechnik GmbH“ გაიმარჯვა. მის დამზადებას 13 თვე დასჭირდა.

შენობის კონსტრუქცია 2006 წელს თურქული კომპანიის „Baytur Construction“-მიერ არის აგებული, ინტერიერის საგალერეო სივრცეების დიზაინი „Wilmotte Associates“- ის ჯგუფს ეკუთვნის, ხოლო განათების პროექტი გადაწყვეტილია ამერიკული კომპანიის Fisher Marantz Stone Architectural Lighting Design (New York) მიერ.

პარიზიდან მოწვეულმა დიზაინერმა – ჟან-მიშელ უილმოტმა ინტერიერში მუქი ნაცრისფერი ქვა და ბრაზილიური ლამინირებული ხე გამოიყენა, რომელიც ისეა დამუშავებული, რომ მეტალს

დამსგავსებოდა და შეექმნა კონტრასტი მუზეუმის ნათელ ფერებში გადაწყვეტილ ქვის ფასადებთან.

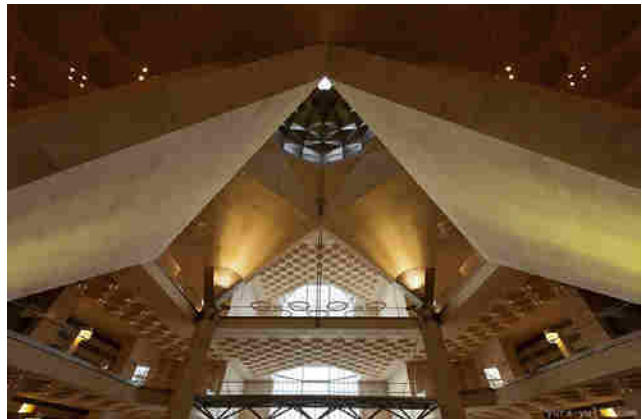
სპეციალური ვიტრინები და განათების დიზაინიც „Wilmotte Associates“- ის ჯგუფს ეკუთვნის. გალერეები ჩაფიქრებულია, როგორც უზარმაზარი „შავი ყუთები“, ბუნებრივი განათების გარეშე, რათა ხაზი გაესვას ექსპონატების უტილიტარულ წარმომავლობას. შიდა სივრცეების გაფორმებისას დიზაინერი ისლამურ

არაბული გრაფიკისთვის დამახასიათებელ გეომეტრიულ ორნამენტებს იყენებს. მუზეუმში წარმოდგენილი ავეჯი ასევე შექმნილია პეის არქიტექტურული სტილის შთაგონებით. შენობაში გამოყენებული სამშენებლო და მოსაპირკეთებელი მასალები ძალიან ძვირფასია, თუმცა ინტერიერი გამოირჩევა ლაკონურობითა და თავშეკავებულობით.

ისლამური ხელოვნების მუზეუმში განათლებას ცენტრალურ ადგილი უკავია, რასაც ემსახურება მთავარი

შენობის აღმოსავლეთით განლაგებული საგანმანათლებლო ფრთა. იქ განთავსებულია სამკითხველო დარბაზი, სამუზეუმო ბიბლიოთეკა, საკლასო ოთახები, სახელოსნოები, ლაბორატორია, სასწავლო, ტექნიკური და სასაწყობე სათავსოები. სწორედ ამ სივრცეში ტარდება საზოგადოებრივი, საგანმანათლებლო ღონისძიებები, რომლებიც ისლამური ხელოვნების ღრმა შეცნობას, განვითარებასა და აღიარებას ემსახურება.

მუზეუმი იქცა განათლებისა და დიალოგის პლატფორმად, მან შეიტანა თავისი დიდი წვლილი მსოფლიო ხელოვნების თანამედროვე სამყაროში.

*Vanda Mujiri, architecture PHD, professor
Georgian Technical University*

Museum of Islamic Culture in the city of Doha Summary

The Museum of Islamic Art in Doha is not only a breakthrough in museum architecture but also a catalyst for cultural development of Qatar. It has become a platform for education and dialogue and made a great contribution to the modern world of art.

Based on the museum's mission and objectives, in its architecture the Islamic culture and tradition has been synthesized with modern vision, design, technologies and materials.

**კეკელიძე, კობახიძე აკადემიკოსების სივრცის მხატვრული
ობიექტების საფუძვლები**

*მაია დავითაია, ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი*

*ირინა ზარიძე, დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი*

რეზიუმე. სტატიაში საუბარია ხელოვნების ორი დარგის-არქიტექტურისა და კერამიკის სინთეზირების საკითხზე, რომელიც განაპირობებს არქიტექტურული სივრცის მხატვრულ ფორმირებას და წარმოადგენს მათ შინაარსობრივ ურთიერთკავშირს. ერთიანი ამოცანის გადაწყვეტაში ხელოვნებათა მჭიდრო თანამშრომლობა ხელს უწყობს მხატვრული საშუალებების რთული და მრავალმხრივი სისტემების წარმოქმნას, რითაც არქიტექტორებსა და მხატვრებს უხსნის დიდ შემოქმედებით შესაძლებლობებს. XX საუკუნის უახლესი ევროპული კულტურის კერამიკა როგორც დეკორატიული ასევე უტილიტარული ხელოვნების დარგი, დღესაც ითვლება უმნიშვნელოვანეს ფენომენად, და დღემდე არ დაუკარგავს თავისი ხარისხობრივი აქცენტი. განხილულია საქართველოში თიხისაგან გამომწვარი საშენი მასალის წარმოება და გამოყენება ძვ.წ.აღ. IV-III საუკუნეებიდან დღემდე.

საკვანძო სიტყვები: არქიტექტურული სივრცე, კერამიკა, სინთეზი, ტექნიკა, ტექნოლოგია.

I. შესავალი

საარსებო სივრცე, ბუნებრივი და ინტელექტუალური რესურსების მართვისა და მათი რაციონალური (ესთეტიკური, მხატვრული) განკარგვის საშუალებით, ერის არსებობის, მისი განვითარების ერთ-ერთი პრინციპული წინაპირობაა. შემოქმედებითი პრაქტიკა აუცილებლობის ძალით განსაზღვრავს კონსტრუქციული სამუშაო პრინციპების უაღრესად კონკრეტულ ერთობას - ხელოვნებათა სინთეზს, რაც განუყოფლადაა დაკავშირებული გარემოსა და არქიტექტურული სივრცის მხატვრულ ფორმირებასთან; ხელოვნებათა სინთეზს, რომელიც არსებით და შინაარსობრივსინთეზსგულისხმობს. ხელოვნებათაშინაარსობრივიურთიერთდაკავშირება, მათი მეტაფიზიკური სინთეზირება მოგვცემს საშუალებას, სიმპტომატურად განვსაზღვროთ როგორც წარსულის პრობლემატური პროცესები, ასევე მომავლის ორიენტირები და თანამედროვეობის მოთხოვნები. არქიტექტურა სინთეტური დარგია და ტექნიკასა და ხელოვნებაში ცვლილება მასზე აუცილებლად აისახება.

ხელოვნების სინთეზის იდეა ისეთივე უძველესია, როგორც თავად ხელოვნება. ეს კულტურის გენეზისის საკმაოდ ვრცელი ისტორიაა, რომლის სათავეები ხელოვნების პირველად სინკრეტულ ბუნებაში დევს. ბუნებრივია, სინთეზი კი საკუთრივ ხელოვნების უმთავრესი „ენერგეტიკა“ ხდება.

ბევრი საუბარი არ არის საჭირო იმაზე, თუ როგორი დიდი სააზროვნო და ნათელი ემოციური შინაარსის არის ის იმპულსები, რომლებიც ხელოვნებას შემოაქვს ადამიანის ცხოვრება-

მოღვაწეობის სფეროში და განსაკუთრებულად აღმატებით ხარისხს აღწევს მაშინ, როდესაც საქმე ეხება არქიტექტურას, რაშიც უმველესი დროიდან ადამიანი ცდილობს კოსმიური კანონების შესაბამისად იმ ბუნებრივი წესრიგის შექმნას, რომელიც არსებითად და შინაარსობრივად გულისხმობს ღვთიურის, მაგიურის თუ სიმბოლურის სინთეზს, სადაც ყოფიერების შემეცნებისა და გაგების აღუწერელ და შეუსწავლელ მრავალსახეობას განვიცდით. ხელოვნება საზოგადოებრივი ცნობიერების ერთ-ერთი ფორმაა მეცნიერების, პოლიტიკურ შეხედულებათა, ესთეტიკის, სამართლისა და რელიგიის გვერდით. იგი ერთ-ერთი ფორმაა იმისა, თუ როგორ აისახება ყოფიერება ადამიანის ცნობიერებაში, რა სპეციფიკური წესით ცდილობს ადამიანი ამ გზით მიღებული ცნობიერების შინაარსის მოწესრიგებას, სინამდვილის ახსნას და მასზე ზემოქმედებას. ერის ფრომის გაგებით: „გონება უშუალოდ იხიბლება და ბუნებრივად მიილტვის ჭეშმარიტებისკენ, რომლის აღმოსაჩენად გონებას არანაირი ანალიტიკური ინსტრუმენტები და არავითარი მსჯელობა არ სჭირდება.“

დღევანდელი დღე მთელი დამაჯერებლობით გვიჩვენებს, რომ ურბანულ, ტექნიკით გაჯერებულ სამყაროში ხელოვნების როლი არ კლებულობს, არამედ იზრდება. ამიტომ როცა ხელოვანი გარემო ამოცანებიდან გამომდინარე ქმნის კომპოზიციას, მოჰყავს არქიტექტურულ რეალობასთან შესაბამისობაში, გაიაზრებს მოზაიკის რიტმულ, პლასტიკურ სტრუქტურას თუ რელიეფის ფუნქციას, ის ამით წყვეტს არა მხოლოდ თავის პროფესიონალურ ამოცანას, არამედ ასრულებს საზოგადოებრივ მისიას - ჰუმანურს ხდის ჩვენს გარე სამყაროს.

II. ძირითადი ნაწილი

XX საუკუნის უახლეს ევროპულ კულტურაში კერამიკა როგორც დეკორატიული ასევე უტილიტარული ხელოვნების დარგი, დღესაც ითვლება უმნიშვნელოვანეს ფენომენად და დღემდე არ დაუკარგავს თავისი ხარისხობრივი აქცენტი. თანამედროვე მოვლენების გარდასახვა მასში ხდება ახალი კონცეფციით, ასევე დეკორატიული „დრამატურგის“ ახალ სახეში. ამ უკანასკნელში კი კოდირებულია თანამედროვე აზროვნების სტრუქტურა.

ერთიანი ამოცანის გადაწყვეტაში ხელოვნებათა მჭიდრო თანამშრომლობა ხელს უწყობს მხატვრული საშუალებების რთული და მრავალმხრივი სისტემების წარმოქმნას, რითაც არქიტექტორებსა და მხატვრებს უხსნის დიდ შემოქმედებით შესაძლებლობებს. უნდა აღინიშნოს, რომ ინტენსიური ურბანული განვითარების პირობებში განსაკუთრებით აქტუალური ხდება არქიტექტურული სივრცის ორგანიზებაში დეკორატიული ხასიათის ნაწარმოების გამოყენება.

მონუმენტურ ხელოვნებას, რომლისთვისაც დამახასიათებელია დიდი ემოციური და სივრცული აქტივობა, გააჩნია მიზანშეწონილი განსაზღვრება; რაოდენობრივი ფაქტორის სიჭარბით იკარგება ხარისხი და ზემოქმედების ეფექტიანობა. დეკორატიული ხასიათის კომპოზიციები კი თანახმიერია თანამედროვე ნაგებობების მოცულობით-რიტმულ სტრუქტურებთან. მათი დახმარებით შესაძლებელია „ასპექტიზირებული“ არქიტექტურული სივრცის მხატვრულად გამდიდრება. გამდიდრება იმგვარი ნამუშევრებით, რომლებიც თითქოსდა ეძებენ კონტაქტს არქიტექტურასთან, უხვადაა არსებული დეკორატიული ხელოვნების მრავალი სახეობა, რომელთაგან განსაკუთრებით გამოირჩევა კერამიკა.

მხატვრული კერამიკის კვლევის შედეგად წარმოიშვა აუცილებლობა არქიტექტურაში

მისი განხილვის, როგორც მხატვრულ-არქიტექტურული გამოსახვის ერთ-ერთი მეთოდი. ის მონაწილეობას იღებს ხელოვნებათა სინთეზის ახალი ფორმირების განვითარებაში, როგორც ესთეტიკური გარემოს ფორმირების ერთ-ერთი საშუალება.

უძველესი მასალის აღორძინება ხარისხობრივად ახალ საფეხურზე განპირობებულია მისი არაჩვეულებრივი პლასტიკური, ფერადოვანი და ფაქტურული თვისებებით. ის თავისთავად წარმოადგენს პლასტიკისა და ფერის ერთგვარ ნაერთს. მისი გამოყენება მიზანშეწონილია ეკონომიკური თვალსაზრისითაც. კერამიკული მასალები იაფია და მისი მაღალი მხატვრული და უტილიტარული ხარისხი კი ცხადი. ამავდროულად გამძლე და მდგრადი კერამიკული საფარი ყველაზე უკეთ პასუხობს თანამედროვე სანიტარულ და ჰიგიენურ მოთხოვნებს.

კერამიკა ასევე მიეკუთვნება პერსპექტიულ მასალათა რიცხვს, რომელსაც აქვს მრავალ-ფუნქციური გამოყენება ინტერიერშიც, როგორც: იატაკისა და კედლის მოსაპირკეთებელი მასალა; მონუმენტურ-დეკორატიული მოხატულობა კერამიკულ ფონზე; კერამიკული ქანდაკება - რელიეფი და მრგვალი ქანდაკება; ფიგურული და ორნამენტული რელიეფები; არქიტექტურული ორდერების დეტალები, რომლებსაც სამოქალაქო არქიტექტურაში აქვთ გამოყენების უმდიდრესი ისტორია.

თანამედროვე ინტერიერში ეს ყველაფერი იძენს ახალ ფუნქციურ აზრს და ღირებულებებს. კერამიკისათვის დამახასიათებელი გამომსახველი შესაძლებლობები ამდიდრებს ფორმათ-წარმოქმნის ახალ პრინციპებს.

არქიტექტურაში დეკორატიული კერამიკის დამზადებისას მხატვრული სახის გასამ-ლიერებლად იყო გამოყენებული განსაზღვრული ტექნიკები და ტექნოლოგიები. ტექნიკა - დეკორატიული კერამიკული ნაწარმის შექმნის პროცესია, ტექნოლოგია კი დეკორატიული კერამიკის არქიტექტურულ კომპოზიციაში ჩართვის უნარი. ტექნიკისა და ტექნოლოგიის სახეობები მრავალმხრივი და მრავალფეროვანია, რომელთა შესაძლებლობების დიაპაზონი საკმაოდ გაფართოვდა XX საუკუნის პირველი ნახევრიდან.

დეკორატიული კერამიკა, როგორც არქიტექტურული სივრცის ორგანიზების ელემენტი, სარგებლობს მზარდი პოპულარობით მთელ მსოფლიოში. მისი გამოყენება არქიტექტურაში განპირობებულია ჟანრის, ფორმისა თუ ტექნიკის მრავალფეროვნებით. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში მასალამ შეიძლება შეიძინოს სრულიად მოულოდნელი საინტერესო ხარისხი, სხვა შემთხვევაში დაკარგოს თავისი სპეციფიკა. კერამიკის საშუალებით ხშირად წყდება დაზგური და მონუმენტური ხელოვნებისათვის დამახასიათებელი სახვითი ხასიათის რთული ამოცანები. კერამიკის დარგის მზარდმა გამოყენებამ, მისმა შეჭრამ მომიჯნავე სფეროებში, წარმოქმნა კორელაციური ზონების ფართო არეალი, ხელსაყრელი ნაწარმოების შექმნის ახალი სინთეტიკური ფორმები.

საინტერესო ისაა, რომ ხელოვნების თითქმის ყველა სახეობა სხვადასხვა ხვედრითი წონით ჩაეწერა არქიტექტურის იმანენტეიკაში. არქიტექტურისა და ზოგადად ხელოვნების შექმნა მხოლოდ მაღალი ეკონომიკური, სოციალური და ტექნოლოგიური განვითარების მქონე საზოგადოებას შეუძლია. ჩვენი საზოგადოება განვითარების გზაზეა. საუკუნეების მანძილზე საქართველომ მკაფიოდ გამოხატული ეროვნული თავისებურება შეიმუშავა და ეს თავისებურება არც არასდროს არ დაუკარგავს. აყვავების ეპოქაში ქართული ხელოვნება მუდამ იდგა მოწინავე

ქვეყნების მიერ დასახულ იდეურ-მხატვრულ ამოცანათა დონეზე, იგი თვითონ იყო ერთ-ერთი დამსახველი და ამომხსნელი ამ ამოცანების. ქართულ ხელოვნებაში განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა, მით უფრო, შუა საუკუნეთა მანძილზე, ხუროთმოძღვრებას. ხუროთმოძღვრები მხოლოდ პრაქტიკული მოსაზრებით კი არ ხელმძღვანელობდნენ, არამედ ესთეტიკურითაც. ისინი გულგრილად არ ეკიდებოდნენ ქვის ფერსა და ფაქტურას, არამედ საგანგებოდ არჩევდნენ მას. ფ. ნიუბის ფორმულირების თანახმად „ეს არის ტექნოლოგიების ესთეტიზაცია, რომელიც მეტად დამოკიდებულია მასზე წინასწარ მოცემულ არქიტექტურულ წარმოდგენაზე, ვიდრე მის ინჟინრულ რაციონალიზმზე“.

როდესაც ქართული ხუროთმოძღვრება ახალი იდეური და მხატვრული ამოცანების წინაშე დადგა, მას უკვე სავსებით შემუშავებული ჰქონდა ტექნიკური ხერხების არსენალი. ეს ეხება საშენ მასალათა გამოყენებას, დამუშავებას, ეხება კონსტრუქციებსაც. თითოეული მასალა ფლობს გარკვეულ ექსპლუატაციურ უპირატესობას, ასევე ხარვეზებს; მასალის სწორი, უშეცდომო არჩევანის გასაკეთებლად და მაქსიმალურად მისი სასარგებლო თვისებების გამოსაყენებლად, საჭიროა ამ თვისებებისა და გამოყენების სფეროების სიღრმისეული ცოდნა.

ისეთი უძველესი მასალა, როგორცაა კერამიკა, იკავებს მნიშვნელოვან ადგილს არა მხოლოდ მსოფლიო კულტურის განვითარებაში.

თიხისაგან გამომწვარი საშენი მასალის წარმოება და გამოყენება საქართველოში, აღმოჩენილი ძეგლებისა და ისტორიული წყაროების მიხედვით, ძველი წელთაღრიცხვის ბოლო საუკუნეებიდან არის ცნობილი. ნაპოვნია ბრტყელი და ღარისებრი კრამიტი, რითაც დასტურდება ცნობილი ბერძენი გეოგრაფის, სტრაბონის (ძვ.წ.აღ. II - ახ.წ.აღ. II.) ცნობის სისწორეც, იბერიაში დახურული ნაგებობების შესახებ. იბერიაში კრამიტის წარმოება ძვ.წ.აღ. IV-III საუკუნეებში კარგად უნდა ყოფილიყო ცნობილი და ამიტომ კრამიტის წარმოების ადრე დამწყებთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი ქართველ ტომებს უნდა მიეკუთვნოთ. საგანგებოდ დამზადებული, სხვადასხვა მოყვანილობისა და სიდიდის აგურები და საიზოლაციო კრამიტები ნებას გვაძლევენ ვივარაუდოთ ანტიკური ხანის საქართველოში სამშენებლო კერამიკული წარმოების მაღალ დონეზე. ადრეფეოდალური ხანის საქართველოში სამშენებლო კერამიკა გვიანანტიკურ ხანასთან შედარებით უფრო ფართოდ არის გამოყენებული. ზოგ შემთხვევაში იგი კვლავ მონაწილეობს სამარხების აგებულებაში, ისევე როგორც გვიანანტიკური ხანის სამაროვნებში. ნამოსახლართა გათხრებიდან ირკვევა, რომ რიგითი მოსახლეობის საცხოვრებელ ნაგებობებში სამშენებლო კერამიკა იშვიათად თუ გამოიყენებოდა, რაც ნიშნავს, რომ აგური და კრამიტი ბევრად უფრო ძვირფას სამშენებლო მასალას წარმოადგენდა, როგორც საკმაოდ მაღალ დონეზე ხელოსნური ნაწარმი, ვიდრე რიყის ქვა და ალიზი.

ადრეფეოდალური ხანის საქართველოში კრამიტი ძირითადად გამოიყენებოდა საფორტიფიკაციო ნაგებობებისა და საკულტო ნაგებობის დასაბურავად.

შუაფეოდალურ ხანაში სამშენებლო კერამიკის წარმოებასა და გამოყენებას უფრო ფართო მასშტაბი მიუღია წინა ხანასთან შედარებით. ჩვენში აგური საუკუნეთა მანძილზე დამხმარე მასალად იყო მიჩნეული და იგი არ კარნახობდა თავისთვის შესატყვის სახეს ხუროთმოძღვრებას, მაგრამ მისი სხვადასხვა სახით გამოყენებამ მაინც ტრადიცია შეუქმნა შუაფეოდალურ ხანაში მთლიანად აგურით ნაგები შესანიშნავი ტაძრების ხუროთმოძღვრებას. აგურს, როგორც საშენ

მასალას, კარგა ხანს მეორეხარისხოვანი ადგილი ეკავა. მხოლოდ ბევრად უფრო გვიან, XVI-XVIII სს-ში, დაიმკვიდრა მან საქართველოს ზოგიერთ ნაწილში მთავარი ადგილი.

XI-XII საუკუნეების საქართველოში ფართოდ გაშლილმა საეკლესიო და საერო მშენებლობამ დიდი მოთხოვნილება წაუყენა კერამიკულ წარმოებას: თუ მანამდე აგური მხოლოდ თაღების გადასაყვანად, ქვის სიმტკიცის გასაძლიერებლად და დროდადრო მოსასწორებლად იხმარებოდა, ახლა უკვე ზოგიერთი ტაძარი მთლიანად აგურით შენდება. ძვირფასი სასახლეებისა და ეკლესია-მონასტრების მშენებლობაში იჩენს თავს საგანგებო მოსაპირკეთებელი მასალა - შორენკეცები. იმდროინდელი ქართული სამეთუნეო წარმოების შესანიშნავ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს სხვადასხვა ფერით მოჭიქული, მოხდენილი და ტექნიკურად სრულყოფილი, ხშირად თეთრკეციანი (ფაიანსური) შორენკეცების მრავლად დამზადება. იმის მიხედვით, თუ შენობის რა ნაწილისთვის იყო განკუთვნილი, მზადდებოდა სხვადასხვა მოყვანილობისა და ზომის შორენკეცები, რომლებიც თავიანთი ფერით და სიკრიალით უწყობდნენ ხელს შენობათა საერთო მხატვრული იერსახის სრულყოფას. ამას თან მოჰყვა აგრეთვე მოჭიქული კრამიტის გაჩენა.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ნაგებობათა კერამიკული შემკულობა ცალკეული აქცენტების სახით არის წარმოდგენილი და მათი კედლების მთლიანი და ნაწილობრივი მორთვა მიღებული არ ყოფილა, შორენკეცებით შემკობის ტრადიცია აღმოსავლეთის ქვეყნებიდან არის შემოსული. გამოწვის მაღალი ხარისხი და ფერადი ჭიქურის ბრწყინვალეობა, კერამიკული წარმოების მაღალ კულტურაზე მიუთითებს.

III. დასკვნა

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ როგორც მსოფლიო, ასევე ქართულ ხელოვნებაში შეიქმნა არქიტექტურისა და კერამიკის ისეთი შემოქმედებითი ტანდემი, რომელთა მონაპოვარი არა მხოლოდ მხატვრულ ფასეულობას წარმოადგენს, არამედ ისტორიულ ჭრილშიც ახალ პერსპექტივებს უსახავს ხელოვნების ამ დარგს. კერამიკის ხელოვნება დღეს უჩვეულო ტემპით ვითარდება. ის აქტიურად აღწევს მომიჯნავე სფეროებში და ავლენს არსებით ტენდენციებს. ფაქტობრივად, მდიდარი მასალა მოწმობს, რომ მისი გამოყენების სფერო მუდმივად ფართოვდება. შექმნილ ვითარებაში, კერამიკა, რომელიც ფუნქციონირებს არქიტექტურულ სივრცეში, შეუძლებელია განვიხილოდ ვიწროდ, მხოლოდ დეკორატიულ-გამოყენებითი ან მონუმენტური ხელოვნების პოზიციიდან. მისი გამოყენების გამოცდილება არქიტექტურული სივრცის ორგანიზებაში ითხოვს შესწავლას და ხელოვნებათა სინთეზის ასპექტში პრობლემების საფუძვლიან თეორიულ ანალიზს. დეკორატიული ხელოვნებისა და მისი ცალკე სახეობების როლის ანალიზს სივრცის ორგანიზებაში ექცევა არასაკმარისი ყურადღება და არ ყოფილა სათანადო კომპლექსური მიდგომა ამ გამოცდილების შესასწავლად.

ლიტერატურა:

1. ჯ. ჯღამაია, სტატია კრებულიდან “ქალაქები, სოფლები და საწარმოო კერები რუსთაველის ხანის საქართველოში”, 1969 წ.
2. ვ.ბერიძე. ძველი ქართული ხუროთმოძღვრება, თბ. 1974 წ.
3. С. В. БАЗАЗЬЯНЦ – ХУДОЖНИК, ПРОСТРАНСТВО, СРЕДА - Москва «Советский художник» 1983.
4. СИНТЕЗ ИСКУССТВ И АРХИТЕКТУРА ОБЩЕСТВЕННЫХ ЗДАНИЙ – Издательство «Советский Художник» 1974.

*Associate Professor Maia Davitaia,
Irina Zaridze, PhD student*

Ceramics as a tool for artistic organizing of architectural space

Summary

In the article we talk about two art field-Synthesis of architecture and ceramics, which conditions artistic formality of architectural space and represents their interconnected content. In order to solve the main task closer cooperation with art helps create more complex and many-sided artistic means. This way it is easier for architects and painters to use their artistic capabilities. XXth century European culture ceramics as a decorative and utilitarian art form, even today it is still considered as an important phenomenon and still has not lost its qualitative focus. The production and use of day materials in Georgia from B.C. IV-III centuries till today.

Key Words: *Architecture, Space, Ceramics, Synthesis, Technique, Technology*

პროფესორ ბორის იმნაძის ხსოვნის საღამო

2017 წლის 15 ნოემბერს საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო ეკონომიკის, მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტმა, ასევე ქართული ფილოლოგიისა და მედიატექნოლოგიების დეპარტამენტმა მედიატექნოლოგიების ლაბორატორიაში ჩაატარეს ჟურნალ „განათლების“ რედაქტორის, რუსული ჟურნალისტიკის საგანმანათლებლო პროგრამის ხელმძღვანელის, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის, ამ აკადემიის პრეზიდიუმის წევრის პროფესორ ბორის იმნაძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საღამო. იქვე გაიმართა ბ. იმნაძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი წიგნის „ბორის იმნაძე—სადღეგრძელოდ ჩამოქნილი სიცოცხლის ხიბლი“—პრეზენტაცია, რომლის ავტორია პროფესორი თემურ ჯაგოდნიშვილი, რომელსაც პროფესორ ბორის იმნაძესთან 30 წლის მეგობრობა აკავშირებდა. წიგნში ვრცლად არის გადმოცემული ბ. იმნაძის ცხოვრების გრძელი და საინტერესო გზა: წარმომავლობა, ფესვები, ბავშვობა, მოსწავლეობის, სტუდენტობის წლები, ასპირანტობის პერიოდი, მოღვაწეობა პედაგოგიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტსა და საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში, გაანალიზებული და შეფასებულია ბ. იმნაძის მეცნიერული წვლილი პედაგოგიკის პრობლემების კვლევაში, წარმოჩენილია მისი მეთოდის—„მაკორექტირებელი სწავლების“ კონცეფციის შინაარსი, გარკვეულია ამ კონცეფციის როლი და მნიშვნელობა რუსულის, როგორც მეორე ენის სწავლებაში.

აღსანიშნავია სამახსოვრო წიგნის ორიგინალური აგებულება. თხრობის ფორმად გამოყენებულია ავტორის ინტერვიუების პრაქტიკა ბორის იმნაძესთან, რაც წიგნს დიალოგურობის ნიშნით აღბეჭდავს. ამით კი მისი ადრესატი—ბორის იმნაძე იმავდროულად არის უპირველესი (და უმთავრესი) პერსონაჟი, რადგან წიგნის ავტორის მიერ დასმულ შეკითხვებზე პასუხებს იძლევა ბ. იმნაძე და თავად მოუთხრობს მკითხველს საკუთარი ცხოვრების საინტერესო ამბებს, შეხედულებებს ცხოვრებისეულ რეალობებზე, თავისი თანამედროვე თბილისის ყოფის, ტრადიციების ავ-კარგზე, რაც (განსაკუთრებით უკანასკნელი გარემოება) უაღრესად დიდი შემეცნებითი გარემოებით გამოირჩევა, რადგან უამრავი რამ სწორედ ბ. იმნაძის ხსოვნის წყალობით არის შემორჩენილი.

წიგნს ღირსებას მატებს ბ. იმნაძის ცხოვრება—მოღვაწეობის ამსახველი ფერადი ილუსტრაციები (ფოტოები). მთავარი კი ის არის, რომ წიგნით უკვდავყოფილია შესანიშნავი პიროვნება—მეცნიერი, პედაგოგი, მოღვაწე, მოქალაქე, მამულიშვილი და ჭეშმარიტი თბილისელი კაცი ბორის იმნაძე.

ბორის იმნაძის ხსოვნის საღამოზე საინტერესო მოგონებებით გამოვიდნენ აკადემიკოსი ნანა ხაზარაძე, პროფესორები სანდრო ლაშხი, გელა ყიფიანი, ჟანეტა ვარძელაშვილი, რუსუდან ლორთქიფანიძე, სტუ ადმინისტრაციის თანამშრომელი, ბატონი გივი სიბაშვილი, აზერბაიჯანის ენების უნივერსიტეტის პროფესორი, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, აკადემიკოსი ჩინგიზ ბედალოვი. საღამოს უძღვებოდა სტუ ქართული ფილოლოგიისა და მედიატექნოლოგიების დეპარტამენტის უფროსი პროფესორი თემურ ჯაგოდნიშვილი. საღამოს ესწრებოდნენ ბორის იმნაძის მეუღლე პროფესორი ელისაბედ ხახუტაშვილი, ქალიშვილი— სტუ არქიტექტურის ფაკულტეტის დეკანი პროფესორი ნინო იმნაძე, ბორის იმნაძის მეგობრები, ახლობლები, სტუდენტები და პედაგოგები.

თამარ ნიკოლაიშვილი
ნინო ჩაბაკაური

Вечер памяти профессора Бориса Имнадзе

15 ноября 2017 года в Грузинском техническом университете, на факультете инженерной экономики, медиатехнологий и социальных наук, в лаборатории департамента грузинской филологии и медиатехнологий, был проведен вечер памяти редактора «Ганатлеба», руководителя образовательной программы «Русская журналистика», академика грузинской образовательной академии, члена президиума этой академии, профессора Бориса Имнадзе. Также была проведена презентация книги, посвященная памяти Бориса Имнадзе «Борис Имнадзе – прелесть жизни, сотворенная долговечностью», автор профессор Темур Джагоднишвили, с которым Имнадзе связывала тридцатилетняя дружба. В книге описан длинный и интересный путь Б. Имнадзе: корни, детство, годы учебы и студенчества, период аспирантуры, педагогически-научная деятельность в институте и в Грузинском техническом университете, проанализирован и оценен научный вклад Б. Имнадзе в исследование педагогической науки, представлено содержание концепции его метода - «Корректирующее обучение», обозначена роль и значение концепции для обучения русскому языку, как второму.

Оригинальна структура книги. Для изложения материала использована форма интервью с Борисом Имнадзе, что характеризует книгу по признаку диалогичности. Тем самым адресат книги – Борис Имнадзе – главный и единственный персонаж, так как на вопросы, заданные автором, отвечает Борис Имнадзе и одновременно сам же рассказывает интересные истории из своей жизни, свои взгляды на жизненные реалии, свое видение современного Тбилиси, традиции, что (особенно последнее обстоятельство) несет большую познавательную нагрузку, так как много чего, сохранено, именно, благодаря памяти Имнадзе.

Ценность книге придает иллюстративный материал (фотографии), отражающий жизнь и деятельность Бориса Имнадзе. Главное же то, что книга обессмертила прекрасного человека – ученого, педагога, общественного деятеля, гражданина, истинного тбилисца – Бориса Имнадзе.

На вечере памяти Бориса Имнадзе с интересными воспоминаниями выступили академик Нана Хазарадзе, профессора Сандро Лашхи, Гела Кипиани, Жанетта Вардзелашвили, Русудан Лордкипанидзе, сотрудник администрации университета, г-н Гиви Сибашвили, профессор Азербайджанского университета языков, член академии образовательных наук Грузии, профессор Чингиз Бедалов. Вечер вел глава департамента грузинской филологии и медиатехнологий, профессор Темур Джагоднишвили. На вечере присутствовали члены семьи Б. Имнадзе, его супруга- профессор Элизабед Хахуташвили и его дочь – декан архитектурного факультета, профессор Нино Имнадзе, друзья, родные, студенты и педагоги.

Тамар Николаишвили

Нино Чабакаури